Žiulis Vernas

AUKŠTYN KOJOM

DRĄSIŲJŲ KELIAI

Žiulis Vernas

AUKŠTYN KOJOM

ROMANAS

VILNIUS
1966

Jules Verne
SANS DESSUS DESSOUS
Paris, 1889

Vertė
D. ČIURLIONYTĖ

I SKYRIUS,

kuriame pasakojama, kaip Arktikos pramonės bendrovė pasiuntė raštą Naujojo ir Senojo pasaulio tautoms

— Tai jūs tvirtinate, misteri Mastonai, kad moterys negalinčios prisidėti prie matematikos ar tiksliųjų mokslų pažangos.

— Man labai gaila, misis Skorbit, tačiau turiu tai pripažinti, — atsakė Mastonas. — Moterų tarpe, ypač Rusijoje, buvo ir yra žymių matematikių, su tuo visiškai sutinku. Bet gamta joms davė tokią smegenų sandarą, kad nėra moters, kuri galėtų tapti Archimedu, o tuo labiau Niutonu.

— O, misteri Mastonai, leiskite man užprotestuoti visos mūsų giminės vardu.

— Jūsų giminė, misis Skorbit, kaip tik ir yra žavi, kad nėra sutverta abstraktiems mokslams.

— Taigi, jūsų manymu, misteri Mastonai, nė viena moteris, pamačiusi krentantį obuolį, nebūtų galėjusi atrasti visuotinio traukos dėsnio, kaip tai yra padaręs žinomas anglų mokslininkas XVII amžiaus gale.

— Pamačiusi krentantį obuolį, misis Skorbit, moteris — kaip mūsų pramotė Ieva — nesugalvotų nieko geresnio, kaip jį suvalgyti.

— Kaip matau, jūs neigiate mūsų gabumus abstrakčiai protauti.

— Visus gabumus? Ne, misis Skorbit! O vis dėlto turiu atkreipti jūsų dėmesį, kad nuo to laiko, kai gyvena Žemėje žmonės, taigi ir moterys, neatsirado dar moters, kurios protas mokslo srity būtų davęs kokį

nors atradimą, tolygų Aristotelio, Euklido, Keplerio ar Laplaso atradimams.

— Argi tai įrodymas? Juk praeitis nenusako ateities.

— Hm! Kas neįvyko nei kartą per tūkstančius metų, neįvyks niekada. be abejo.

— Taigi mums, moterims, lieka tik pripažinti, misteri Mastonai, kad mes temokame...

— Būti geraisiais genijais! — užbaigė Mastonas.

Tuos žodžius jis pasakė taip meiliai, kaip gali sugebėti tik mokslininkas, kurio galva prigrūsta visokių iksų. Reikia pasakyti, kad misis Evandželina Skorbit buvo visai patenkinta.

— Nagi, misteri Mastonai,— prašneko ji, — kiekvienas turi savo paskirtį šioje žemėje. Būkite ir toliau nepaprastas matematikas! Atsidėję spręskite problemas to didžiojo sumanymo, kuriam jūs ir jūsų draugai nutarėte atiduoti visą gyvenimą. O aš, kaip man ir dera, būsiu tik „gerasis genijus" ir remsiu jūsų darbą pinigais.

— Jums bus amžinas mūsų dėkingumas,— atsakė jai Mastonas.

Misis Evandželina Skorbit gražiai paraudo, nes ji, jei ne visiems mokslininkams, tai jau Mastonui tikrai jautė didelę simpatiją. Neišmatuojamos moters širdies gelmės.

Sumanymas, kuriam ta turtinga našlė nutarė paaukoti stambią sumą, tikrai buvo didelis.

Pažiūrėkime, koks buvo tas sumanymas ir kokio tikslo siekė jo iniciatoriai.

Maltebreno, Reklio, Sen-Marteno ir kitų autoritetingų geografų tvirtinimu, Arktikos žemės laikomos šios:

1. Šiaurės Devonas, tai yra salos, užklotos Bafino įlankos ir Lankasterio sąsiaurio ledynais.

2. Šiaurinė Georgija, kurią sudaro Bankso žemė ir daugybė salų: Sabaino, Bajam Martino, Grifito, Kornuolio ir Batersto.

3. Bafino Pario archipelagas ir kai kurios dalys prie poliarinio Kontinento, tai yra Kamberlendas, Sauthemptonas, Džems Somersetas, Butija Feliksas, Melvilis ir kitos, beveik mums nežinomos sritys.

Visos tos žemės yra už septyniasdešimt aštuntos lygiagretės; sausuma čia užima vieną milijoną keturis šimtus tūkstančių kvadratinių mylių, o vanduo dengia dar septynis šimtus tūkstančių mylių.

Į šiaurę nuo tos paralelės drąsūs mūsų laikų tyrinėtojai nuėjo beveik iki aštuoniasdešimt ketvirto laipsnio šiaurės platumos, jie pažymėjo žemėlapyje žemes, plytinčias už aukštos ledynų grūsčių virtinės, ir davė vardus daugeliui ragų, pusiasalių, įlankų bei užutekių tos plačios šalies, kurią galima būtų pavadinti Kalnuotąja Arktika. Bet už aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės plyti paslaptingas plotas — kartografų desideratum, ir iki šiol niekas nežino — žemė ar jūra slypi tame šešių laipsnių tarpsnyje po neįžengiamais Šiaurės ašigalio ledynais.

Ir štai 189. metais Jungtinių Valstijų vyriausybei kilo gana netikėta mintis parduoti iš varžytinių tas dar neištirtas sritis, o viena amerikiečių bendrovė, kurios tikslas įsigyti Arktiką, stengėsi gauti toms sritims koncesiją.

Tiesa, prieš kelerius metus Berlyno konferencijoje buvo sudarytas specialus kodeksas tam atvejui, jeigu kuri nors iš didžiųjų valstybių kolonizacijos arba naujų rinkų įsigijimo dingstimi sugalvotų užgrobti svetimą nuosavybę. Atrodo, kad tas kodeksas šiuo atveju nebuvo taikytinas, nes poliarinėse srityse niekas negyvena. Jeigu koks nors daiktas niekam nepriklauso, tai jis yra visų nuosavybė, taigi nauja bendrovė nutarė ne užgrobti, bet „įsigyti" tas sritis, kad ateityje išvengtų bet kokių pretenzijų.

Jungtinėse Valstijose nėra tokio drąsaus ar neįgyvendinamo sumanymo, kuriam vykdyti neatsirastų žmonių, pasiruošusių sukišti savo pinigus. Taip buvo

prieš keletą metų, kai Baltimorės Patrankos klubas sumanė nusviesti ant Mėnulio sviedinį, tikėdamasis pravesti tiesioginį susisiekimą su mūsų palydovu. Argi neatsirado tada ryžtingų jankių, kurie dėjo dideles sumas tam įdomiam sumanymui?

Ir jeigu tas planas buvo įvykdytas, tai tik dėl to, kad du minėto klubo nariai patys prisiėmė to nežmoniško žygio pavojus.[1]

Jeigu koks nors Lesepsas pasiūlytų gilų kanalą skersai Europą ir Aziją, nuo Atlanto vandenyno iki Kinijos jūros; arba jeigu koks genialus inžinierius iškeltų mintį gręžti žemę iki pat ištirpusių sluoksnių jos gelmėse ir atvesti šilumą iš Žemės gelmių į namų židinius; arba jeigu koks nors sumanus elektrikas panorėtų sujungti į vieną vietą visas žemės rutulyje išsisklaidžiusias elektros sroves, kad būtų gautas šviesos ir šilumos šaltinis; arba jeigu koks nors drąsus inžinierius sugalvotų milžiniškose talpyklose saugoti vasaros kaitros perteklių ir paskui jį perduotų sritims su žiemos šalčiais; arba jeigu koks nors garsus hidraulikas panaudotų gyvąją jūros potvynių jėgą ir paverstų ją šilumine ar mechanine energija, — žodžiu, tuoj atsirastų įvairiausių anoniminių bendrovių ar pajininkų draugijų, pasiryžusių įvykdyti kad ir visą šimtą tokių projektų! Amerikiečiai būtų pirmieji pajininkai, ir doleriai imtų plaukti į akcinių bendrovių kasas, kaip didžiųjų Šiaurės Amerikos upių vandenys į vandenyno prieglobstį.

Todėl visai suprantama, koks kilo susidomėjimas, kai staiga pasklido keistas gandas, jog Arktikos sritys bus parduodamos iš varžytinių ir teks pirkėjui, pasiūliusiam aukščiausią kainą. Kadangi pinigai buvo mokami iš karto, jokių akcijų nebuvo išleista; tai numatyta padaryti vėliau, kai bus pradėta eksploatuoti žemės, naujų savininkų nuosavybė.

[1] Kalbama apie Ž. Verno romanus „Nuo Žemės į Mėnulį" ir „Aplink Mėnulį".

Eksploatuoti Arktikos žemes! Iš tikrųjų tokia mintis galėjo gimti tiktai bepročio galvoje!

O vis dėlto nieko negalėjo būti rimtesnio už šį projektą.

Ir tikrai greitai abiejų kontinentų spaudai — Europos, Afrikos, Azijos, Okeanijos ir tuo pat metu Amerikos laikraščiams buvo atsiųstas skelbimas, kuriame prašoma pasisakyti visus, susidomėjusius — de commodo et incommodo[1]. Laikraštis „Niujok herald" išspausdino jį pirmasis. Ir gausūs Gordono Beneto prenumeratoriai lapkričio 7 dienos numeryje perskaitė pranešimą, kuris aplėkė visą mokslinį ir komercinį pasaulį ir buvo labai nevienodai įvertintas.

„PRANEŠIMAS VISIEMS ŽEMĖS RUTULIO GYVENTOJAMS.

Šiaurės ašigalio sritys anapus 84° šiaurės platumos iki šiol nebuvo eksploatuojamos dėl visai pateisinamos priežasties — jų dar niekas nebuvo atradęs.

Iš tikrųjų galima paminėti tik kelis tolimus taškus, kuriuos yra pasiekę įvairių valstybių jūreiviai:

82°45' — ant dvidešimt aštunto dienovidinio, kurį pasiekė 1847 m. liepos mėnesį anglas Paris Špicbergeno šiaurėje.

83°20'28" — ant penkiasdešimto vakarų dienovidinio, kurį pasiekė 1876 m. gegužės mėnesį Markemas, Džoržo Neirso ekspedicijos dalyvis, Grinelio žemės šiaurėje.

83°35' — ant keturiasdešimt antro dienovidinio, kurį 1882 m. pasiekė Lokvudas ir Brenardas, Grilio vadovaujamos ekspedicijos dalyviai, Neirso žemės šiauriniame krante.

Tokiu būdu šešių laipsnių plotą, nuo aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės iki ašigalio, galime laikyti nepadalintu turtu, priklausančiu visoms Žemės rutulio

[1] Pritariančius ir nepritariančius (*lot.*).

valstybėms, tačiau tas turtas, parduotas iš varžytinių, gali tapti privačia nuosavybe.

Pagal teisės principus, niekas negali išlikti nepadalinta. Jungtinės Amerikos Valstijos, remdamosi tais principais, nutarė šį turtą parduoti.

Baltimorėje įsikūrė „Arktikos pramonės bendrovė", viešai atstovaujanti amerikiečių konfederacijos interesams. Pagal teisėtai surašytą aktą, bendrovė numatė įsigyti nuosavybės teisėmis visą Arktiką su jos uolomis, jūromis, ežerais, upėmis, upeliais ir versmėmis,— nesvarbu, ar tos sritys bus sukaustytos amžinais ledynais, ar vasarą nusimes ledus.

Pažymima, kad nuosavybės teisės negalės būti ginčijamos dėl įsisenėjimo net ir tuo atveju, jeigu Žemės rutulyje įvyktų kokios nors geografinės ar meteorologinės permainos.

Visa tai pranešama Senojo ir Naujojo pasaulio gyventojams, kad visos valstybės galėtų dalyvauti varžytinėse, o nuosavybės teisė teks pasiūliusiam aukščiausią kainą.

Varžytinės paskirtos šių metų gruodžio 3 dieną Jungtinėse Amerikos Valstijose, Merilende, Baltimorės miesto varžytinių salėje.

Dėl smulkesnių žinių kreiptis į laikinąjį Arktikos pramonės bendrovės agentą Viljamą S. Forsterį, Baltimorė, Haistritas, 93."

Žinoma, tokį skelbimą galima laikyti beprotybe! Tegu. Tačiau teko pripažinti, kad jis buvo bent nepaprastai aiškus ir tikslus. Jis atrodė labai rimtas dar ir todėl, kad federalinė vyriausybė, dar nesulaukusi nuosavybės teisių, pradėjo išdavinėti Arktikos sritims koncesijas.

Galų gale nuomonės pasidalino. Vieniems tai atrodė tik didžiulis amerikietiškas „humbug" — išsišokimas, peržengęs visas kvailiojimo ribas, jeigu tik žmonių žioplumas turi ribas. Kiti manė, kad į pasiūlymą verta žiūrėti rimčiau, nes naujoji bendrovė nesikėsina į vi-

suomenės kapšiuką, tikėdamasi tuos šiaurės kraštus įsigyti savo lėšomis. Ji visai nesiruošė traukti iš vargšų dolerius, banknotus, auksą ir sidabrą ir jais papildyti savo kasą. Ne! Ji norėjo už tą poliarinį nejudamąjį turtą sumokėti savais pinigais.

Praktiškiems žmonėms atrodė, kad minėtoji bendrovė, pasinaudojus „pirmojo užgrobėjo teise", galėtų užvaldyti kraštą be varžytinių. Tačiau tai ir buvo sunkiausia, nes, matyt, iki šiol žmogus negalėjo pasiekti ašigalio. Koncesininkai norėjo turėti juridinę sutartį, kad ateityje niekas negalėtų ginčyti jų teisių, jeigu Jungtinės valstijos įsigytų tą kraštą. Neteisinga būtų juos už tai kaltinti. Jie veikė apdairiai,— kadangi tokiais atvejais daromos sutartys, teisiškas atsargumas negalėjo pakenkti.

Tarp kitko, skelbime buvo punktas dėl galimų nesusipratimų ateityje. Jis davė pagrindo įvairiems aiškinimams, nes tikrosios jo prasmės nesuvokė net patys įžvalgiausieji žmonės. Jis buvo toks: „Nuosavybės teisės negalės būti ginčijamos dėl įsisenėjimo net ir tuo atveju, jeigu Žemės rutulyje įvyktų kokios nors geografinės ar meteorologinės permainos."

Ką reiškė tie žodžiai? Kokias permainas turima galvoje? Kokių permainų gali būti žemėje, kad su jomis turėtų itin skaitytis parduodamos teritorijos meteorologija ir geografija?

„Tikriausiai, čia esama kokios nors paslapties", — sakė kai kurie įžvalgūs žmonės.

Pasipylė įvairūs aiškinimai: vieni lavino savo įžvalgumą, kiti tenkino smalsumą.

Filadelfijos laikraštis „Ledžer" tuoj išspausdino tokią humoristinę pastabą:

„Būsimieji Arktikos kraštų pirkėjai savo pastaba parodė žiną, kad netrukus Žemė susidursianti su kažkokia kometa, turinčia labai kietą branduolį, ir po tokio susidūrimo įvyks geografinių ir meteorologinių pakitimų.

Sakinys buvo ilgokas, kaip ir tinka sakiniui, pretenduojančiam į moksliškumą, bet vis dėlto jis nieko neišaiškino. Be to, protingi žmonės negalėjo patikėti, kad Žemė gali susidurti su tokia kometa. Ir sunku buvo pamanyti, kad koncesininkai nerimautų dėl neįtikėtino atsitiktinumo.

— Gal kartais, — rašė Naujojo Orleano laikraštis „Delta", — naujoji bendrovė įsivaizduoja, kad ekvinokcijos precesija kada nors padarys permainą, palankią Arktikos sričių eksploatacijai?

— Kodėl gi ne? Juk tie reiškiniai keičia Žemės ašių lygiagretiškumą, — pasakė „Hamburger korespondent".

— Iš tikrųjų,— rašė Paryžiaus „Reviu sientifik", — Ademaras savo knygoje „Jūros poslinkiai" prileidžia, kad ekvinokcijų precesija, susijusi su nuolatiniu didžiosios žemės orbitos ašies slinkimu į kitą vietą, gali natūraliai turėti įtakos lėtam temperatūros pakitimui įvairiose Žemės rutulio vietose ir susigrūdusiems ašigaliuose ledynams.

— Tai dar neįrodyta, — ginčijo „Reviu d'Edinburg",— jeigu taip ir įvyktų, tai reiktų laukti dvylika tūkstančių metų, kol dėl minėto reiškinio Vega pasidarytų mūsų Šiaurės žvaigžde ir Arktikos srityse pasikeistų klimatas.

— Na ką gi,— įsikišo Kopenhagos „Dagblad",— po dvylikos tūkstančių metų bus pats laikas dėti savo kapitalus, o iki tol — nė kronos neišmesim.

Vis dėlto nors „Reviu sientifik" ir turėjo pagrindo remtis Ademaru, vargu ar Arktikos pramonės bendrovė dėjo vilčių į permainas iš ekvinokcijų precesijos.

Taip niekas ir neišaiškino, ką reiškė ta garsiojo skelbimo pastaba nei kokias kosmines permainas ji numatė ateityje.

Gal būt, norint gauti žinių, būtų užtekę kreiptis į naujos bendrovės vadovybę — konkrečiai į jos pirmininką. Tačiau pirmininko niekas nepažinojo! Nepažinojo nei sekretoriaus, nei minėtos bendrovės vadovybės

narių. Nebuvo net žinoma, kas parašė tą skelbimą. Į „Niujork herald" redakciją jį atnešė kažkoks Viljamas S. Forsteris iš Baltimorės, Niufaundlendo prekybos namų „Ardinelis ir K°" agentas, visų gerbiamas menkių pirklys — asmuo, matyt, fiktyvus. Šiuo klausimu jis buvo nebylys, kaip ir menkės jo sandėly, ir patys smalsieji ir apsukrieji reporteriai negalėjo nieko iš jo išgauti. Vienu žodžiu, Arktikos pramonės bendrovė buvo tokia anoniminė, kad niekam nepavyko sužinoti nei vieno vardo. Štai kur buvo aukščiausio laipsnio paslaptingumas!

Nors naujos komercinės bendrovės steigėjai laikė savo vardus didžiausioje paslaptyje, tačiau jų tikslas buvo tvarkingai ir aiškiai išdėstytas skelbime, skirtame viso pasaulio gyventojams.

Iš tiesų bendrovė nutarė įsigyti visiškon nuosavybėn dalį poliarinės srities, apjuostos aštuoniasdešimt ketvirto laipsnio lygiagrete, kurios centre buvo šiaurės ašigalis.

Tiksliai žinoma, kad arčiausia prie to nepasiekiamo Žemės rutulio taško priėję naujųjų laikų tyrinėtojai — Paris, Markemas, Lokvudas ir Brenardas — nebuvo peržengę aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės. O kiti jūreiviai, plaukioję Arktikos jūra, buvo sustabdyti žymiai žemesnėje platumoje: 1874 metais Pajeris, nuplaukęs kiek į šiaurę nuo Prano Juozapo ir Naujosios Žemės, pasiekė 82°15', 1870 metais Leu prasiskverbė į šiaurę nuo Sibiro krantų iki 72°47', 1879 metais „Žanetos" ekspedicijos dalyvis De Longas, priplaukęs salas, gavusias jo vardą — pasiekė 78°45'. Kiti tyrinėtojai, aplenkę Naujojo Sibiro salas ir Grenlandiją ties Bismarko ragu, buvo prisiartinę tik prie septyniasdešimt šešto, septyniasdešimt septinto ir septyniasdešimt devinto laipsnio šiaurės platumos. Taigi tarp 83°35', kur buvo nukakę Lokvudas su Brenardu, ir aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės liko dar tarpas, lygus dvidešimt penkiom minutėm. Vadinasi, Arktikos

pramonės bendrovė, kaip rodė skelbimas, nesikėsino į seniau surastas žemes. Jos planai apėmė sritis, kur nebuvo įžengusi žmogaus koja.

Štai koks tos rutulio dalies plotas, juosiamas aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės.

Nuo 84° iki 90° viso šeši laipsniai; kadangi nuotolis tarp laipsnių lygus šešiasdešimčiai mylių, tai spindulio ilgis bus lygus trys šimtai šešiasdešimt mylių ir diametro ilgis — septyni šimtai dvidešimt mylių. Apskritimo ilgis du tūkstančiai du šimtai šešiasdešimt mylių, o plotas bus maždaug keturi šimtai septyni tūkstančiai kvadratinių mylių[1].

Tai beveik dešimta dalis Europos — nieko sau plotas!

Skelbime, kaip mes žinome, buvo teigiama: jeigu neištirtos žemės niekam nepriklauso, tai jos priklauso visiems. Galimas daiktas, kad dauguma valstybių ir negalvos neigti tokio nuostato. Tačiau reikia numatyti, kad valstybės, besiribojančios su poliarinėmis sritimis, gali jas laikyti savo valdų tęsiniu į šiaurę ir pareikšti savo teises. Tokie reikalavimai bus tuo labiau pateisinami, jei atradimai Arktikos srityse priklausys drąsiems tų valstybių piliečiams. Federalinė vyriausybė, atstovaujama naujos bendrovės, matyt, tikėjosi, kad panašūs reikalavimai bus pateikti, ir ruošėsi atlyginti tų valstybių nuostolius pinigais, gautais per varžytines. Vis dėlto Arktikos pramonės bendrovės šalininkai nesiliovė tvirtinę: „Ta nuosavybė bendra, bet jeigu niekas negali būti priverstas valdyti ką nors bendrai, tai negalima ir pasisakyti prieš tų didelių valdų pardavimą iš varžytinių."

Buvo šešios valstybės, kurios dėl artimos kaimynystės turėjo neginčijamų teisių į tą teritoriją: Amerika, Anglija, Danija, Švedija su Norvegija, Olandija ir Ru-

[1] Tai beveik dvigubai didesnis plotas už visą Prancūziją, kuri užima 54 000 000 hektarų. (*Aut. past.*)

sija. Be to, ir kiti kraštai galėjo remtis atradimais, padarytais jų jūreivių ir keliautojų.

Taip būtų galėjusi įsikišti ir Prancūzija, nes keletas jos sūnų dalyvavo ekspedicijose, kurių tikslas buvo tyrinėti poliarines teritorijas. Negalima nepaminėti tarp kitų ir drąsiojo Belo, kuris su „Fenikso" ekspedicija buvo pasiųstas ieškoti Džono Franklino ir 1853 m. mirė prie Bičio salos. Argi galima užmiršti daktarą Oktavą Pavį, mirusį 1884 metais prie Sabaino rago, tuo metu, kai Grilio ekspedicija buvo sustojusi Kongero forte. Ar teisinga būtų nepaminėti ekspedicijos, su kuria Šarlis Martenas, Marmje, Brave ir jų šaunieji bendražygiai 1838—1839 metais plaukiojo Špicbergeno jūrose?

Tačiau Prancūzija nutarė visai nesikišti į tą žygį, kuris buvo greičiau komercinio, negu mokslinio pabūdžio, ir atsisakė nuo savo dalies poliarinio pyrago, į kurį kitos valstybės rizikavo nusilaužyti dantis. Galimas daiktas, kad buvo jos teisybė ir gerai ji padarė.

Taip pasielgė ir Vokietija. Ji būtų galėjus pasigirti žygiu į Špicbergeną, kuriam 1671 metais vadovavo Hamburgo gyventojas Fridrikas Martensas, ir priminti „Germanijos" ir „Hanzos" laivų ekspedicijas, kurioms 1869—1870 metais vadovavo Koldervėjus ir Hegemanas; jie Grenlandijos pakrantėmis nuplaukė į šiaurę iki Bismarko rago. Tačiau, nežiūrint tų didelių atradimų praeityje, Vokietija visai nesiruošė padidinti savo imperijos ašigalio ploteliu.

Taip pat pasielgė ir Austrija-Vengrija, nors jai ir priklausė Prano Juozapo žemė, esanti į šiaurę nuo Sibiro krantų.

O Italija, kuri neturėjo jokio pagrindo kištis, visai ir nesikišo, nors tai gali pasirodyti neįtikėtina.

Bet juk buvo dar Sibiro samojedai ir eskimai, paplitę Šiaurės Amerikos teritorijoje, buvo ir Grenlandijos, Labradoro, Bafino Pario archipelago ir Aleutų salų, išsidėsčiusių tarp Azijos ir Amerikos, čiabuviai, paga-

liau čiukčių gentys, gyvenančios senojoje rusų Aliaskoje, priklausančioje amerikiečiams nuo 1867 metų.

Bet tos tautos — tikrieji šiaurės gyventojai ir jos savininkai — visai neturėjo balso.

Na ir kuo mokėtų tie vargšai varžytinėse, kurias buvo paskelbusi Arktikos pramonės bendrovė? Kriauklėmis, jūros vėplių iltimis ar ruonių taukais?

O vis dėlto ta Arktikos sritis iš dalies jiems priklausė, — jie pirmieji surado ir teisėtai valdė šią žemę, kurią dabar amerikiečiai ruošėsi parduoti iš viešų varžytinių! Bet juk jie tik samojedai, čiukčiai, eskimai! Jų niekas net neatsiklausė.

Tokia jau tvarka Žemėje!

II SKYRIUS,

kuriame skaitytojas susipažįsta su Olandijos, Danijos, Švedijos, Rusijos ir Anglijos delegatais

Skelbimas susilaukė atgarsio. Ir tikrai, jeigu naujoji bendrovė įsigytų šiaurės sritis, jos taptų visiška Amerikos nuosavybe, arba, tikriau sakant, Jungtinių Valstijų, kurių gaji federacija visą laiką stengiasi didinti savo valdas. Prieš kelerius metus Rusija perleido Jungtinių Valstijų vyriausybei teritoriją į šiaurės vakarus nuo Kordiljerų iki Beringo sąsiaurio, tuo pridėdama jai gražų Naujojo Pasaulio plotą. Galima buvo tikėtis, kad didžiosios valstybės nežiūrės ramiai į Arktikos sričių prijungimą prie Federatyvinės respublikos.

Tačiau, kaip jau minėjome, daugelis Europos ir Azijos valtybių, kurių sienos neprieina prie tų sričių, atsisakė dalyvauti tose nepaprastose varžytinėse, nes jų rezultatai atrodė labai abejotini. Ir tik valstybės, kurių krantai siekė aštuoniasdešimt ketvirtą lygiagretę, nutarė pasinaudoti savo teise ir pasiuntė oficialius atstovus. Mes pamatysime, kad jie tam pirkimui skyrė labai kuklias sumas, nes nežinojo, ar galės ateity valdyti

įsigytą žemę. Besotė Anglija vis dėlto atidengė savo atstovui gana didelį kreditą. Tuojau paaiškinsime: juk perleidimas poliarinių sričių visai negrėsė sugriauti Europos taiką, ir negalėjo atsirasti tarptautinio įtempimo. Net vokiečių Jupiteris — Bismarkas (didysis kancleris tada dar buvo gyvas) nesuraukė dėl to savo tankių antakių.

Liko tik Anglija, Danija, Švedija-Norvegija, Olandija ir Rusija. Jos grumsis Baltimorės varžytinėse su Jungtinėmis Valstijomis. Pasiūliusiam aukščiausią kainą teks tas šaltas poliarinis gaubtas, kurio tikroji kaina labai abejotina.

Štai, tarp kitko, tos priežastys, dėl kurių penkios Europos valstybės visai teisėtai norėjo gauti tas žemes.

Švedija-Norvegija, kuriai jau priklausė Šiaurės ragas ant septyniasdešimtos lygiagretės, visai neslėpė, kad turi teisę pretenduoti į didžiules sritis, plytinčias nuo jos krantų iki Špicbergeno ir net iki paties ašigalio. Ir iš tikrųjų, juk norvegas Keilhau ir garsusis švedas Nordenšeldas, tyrinėdami tas šalis, daug nusipelnė geografijos mokslui. To niekas neneigė.

Danija sakė, kad ji jau valdo Islandiją ir Farerų salas beveik prie pat poliarinio rato; jai priklauso kolonijos, įsteigtos šiauriausiose Arktikos srityse, pavyzdžiui — Disko sala Deviso sąsiauryje, gyvenvietės Holsteinborgas, Provenas, Godhavnas, Upernevikas Bafino įlankoje ir vakariniame Grenlandijos krante. Be to, juk garsusis danų kilmės jūreivis Beringas, būdamas rusų tarnyboje, 1728 metais perplaukė sąsiaurį, pramintą jo vardu, ir po trylikos metų drauge su trisdešimčia savo įgulos jūrininkų žuvo baisia mirtimi ant kranto saloj, kuri dabar irgi turi jo vardą! O argi dar anksčiau, 1619 metais, jūreivis Janas Munkas neištyrė rytinio Grenlandijos kranto ir ar nepažymėjo žemėlapyje daugelio taškų, kurie pirmiau buvo visai nežinomi? Todėl Danija turėjo neginčijamą teisę stoti kaip pirkėja.

Olandija priminė, kad jos jūrininkai Barencas ir Heimskerkas dar XVI amžiaus gale lankėsi Špicbergene ir Naujojoje Žemėje. Vienas iš jos sūnų, Janas Majenas, 1621 metais, išvykęs į drąsią kelionę šiaurėn, prijungė prie savo krašto už septyniasdešimt pirmo laipsnio šiaurės platumos esančią salą, kuri buvo praminta jo vardu. Taigi Olandiją įpareigojo jos praeitis.

Garsūs ir rusų žygiai. Juk Aleksejaus Čirikovo vadovaujamoje ekspedicijoje plaukiojo Beringas; Pavluckis 1751 metais įplaukė į Ledinuotąjį vandenyną, o kapitonas Martynas Španbergas ir leitenantas Viljamas Voltonas jau 1739 metais buvojo tuose neištirtuose kraštuose — visi jie tyrinėjo sąsiaurį, skiriantį Aziją nuo Amerikos. Be to, Sibiro teritorija, kurioje gyvena samojedai, jakutai, čiukčiai ir kitos Rusijai pavaldžios tautos, tęsiasi 120° šiauriniu Azijos pakraščiu iki pat Kamčiatkos, tai argi nepriklauso Rusijai ir pusė Ledinuotojo vandenyno? Argi jie nevaldo ant septyniasdešimt penktos lygiagretės, tik devyni šimtai kilometrų nuo ašigalio, Naujojo Sibiro ir Liachovų salų, kurias jie surado XVIII amžiaus pradžioje? Pagaliau, argi ne anksčiau už anglus, amerikiečius ir už švedus rusas jūreivis Čičagovas 1764 metais bandė surasti naują šiaurės perėjimą, norėdamas sutrumpinti kelią tarp dviejų kontinentų?

Tačiau amerikiečiai, kaip atrodo, buvo labiau už kitus suinteresuoti tapti tų nepasiekiamų žemės rutulio kraštų savininkais. Džono Franklino ieškojimų metu jie atsidėję stengėsi prasibrauti šiaurėn drauge su Grineliu, Keinu, Hejesu, Griliu, De Longu ir kitais drąsiais jūreiviais. Amerika irgi galėjo remtis savo krašto geografine padėtimi, nes jos šiaurinė dalis nuo Beringo sąsiaurio iki Hudzono įlankos yra įsiterpusi į Poliarinį ratą. Visos tos žemės, visos tos salos, kaip antai: Volastono, Princo Alberto, Viktorijos, Karaliaus Vilhelmo, Melvilio, Hokberno, Bankso, Bafino ir šimtai kitų salelių, argi tai nėra grandis, jungianti žemyną su devyniasde-

šimtąja lygiagrete? Pagaliau, jeigu šiaurės ašigalis yra prijungtas beveik nenutrūkstama sausumos juosta prie vieno iš didžiausiųjų žemynų, tai tas žemynas ir bus greičiau Amerika, negu Europa arba Azija.

Todėl visai suprantama, kad federalinė vyriausybė pasiūlė nusipirkti tą kraštą amerikiečių bendrovės naudai, nes jeigu egzistavo neginčijama teisė poliarinei sričiai įsigyti, tai ją turėjo tik Jungtinės Amerikos Valstijos.

Reikia vis dėlto pripažinti, kad Jungtinė karalystė, valdanti Kanadą ir anglų Kolumbiją, kurios jūreiviai pasižymėjo ekspedicijomis į Arktiką, irgi turėjo pagrindo siekti tos Žemės rutulio dalies prijungimo prie savo plačios kolonijinės imperijos. Anglijos laikraščiai ilgai ir aistringai svarstė tą klausimą.

— Tegu,— rašė žinomas anglų geografas Kliptringenas sensaciją padariusiame „Taims" straipsnyje, — tegu sau švedai, danai, olandai, rusai ir amerikiečiai giriasi savo teisėmis! O Anglija negali be skriaudos sau sutikti, kad tos valdos išslystų jai iš rankų. Argi jai nepriklauso šiaurinė Naujojo Pasaulio dalis. Argi jos žemės ir salos nebuvo užgrobtos jos pačios jūreivių, pradedant Vilobiu, kuris 1739 metais aplankė Špicbergeną ir Naująją Žemę, ir baigiant Makliuru, kurio laivas 1853 metais praplaukė Šiaurės Vakarų vandens kelią.

— O paskui, — rašė admirolas Fize „Standart" straipsnyje,— argi Frobišeris, Devisas, Holis, Veimutas, Hudzonas, Bafinas, Kukas, Rosas, Paris, Bičis, Belčeris, Franklinas, Miulgrevas, Skorsbis, Maklintokas, Kenedis, Neirsas, Kolinsonas, Arčeris nebuvo anglosaksai? Koks gi kraštas turi daugiausia teisės į tą poliarinių žemių dalį, kurių anglų jūreiviai kol kas dar nepasiekė?

— Tegu ir taip,— ginčijo „Kurjer de San-Diego" (Kalifornija),— tačiau protaukime teisingai. Jeigu jau kilo ginčas tarp Jungtinių Valstijų ir Anglijos dėl garbės, tai mes sakome: nors anglas Markemas iš Neirso

ekspedicijos ir priplaukė iki 83°20' šiaurės platumos, — amerikiečiai Lokvudas ir Brenardas iš Grilio ekspedicijos pralenkė jį penkiolika minučių ir įsmeigė žvaigždėtą Jungtinių Valstijų vėliavą į 83°35'. Todėl garbė didžiausio priartėjimo į Šiaurės ašigalį priklauso jiems.

Tokia buvo ataka puolančiųjų ir atkirčiai besiginančiųjų.

Pagaliau, skaičiuojant drąsius jūrininkus, pabuvojusius tose Arktikos srityse, negalima užmiršti venecijiečio Kaboto (1498 m.) ir portugalo Korterealio (1500 m.), kurie atrado Grenlandiją ir Labradorą. Tačiau nei Italija, nei Portugalija nesirengė dalyvauti ruošiamose varžytinėse ir visai nesirūpino, kuri valstybė laimės.

Galima buvo numatyti, kad aršiausia kova suliepsnos tarp dolerio ir svaro sterlingų — tarp Amerikos ir Anglijos.

Tuo tarpu, Arktikos pramonės bendrovei pasiūlius, kraštai, susisiekią su poliarinėmis sritimis, peržiūrėjo tą klausimą komersantams ir mokslininkams tarpininkaujant. Po debatų valstybės nutarė dalyvauti varžytinėse, kurios turėjo prasidėti gruodžio 3 dieną Baltimorėje, skirdamos savo delegatams kreditus, kurių jie negalėjo viršyti. Suma, gauta per varžytines, turėjo būti išdalinta, kaip nuostolių atlyginimas, penkiems pralaimėjusiems varžytinių dalyviams, o šie privalėjo atsisakyti nuo bet kokių pretenzijų į parduotą sritį ateityje.

Neapsiėjo be ginčų, bet galų gale visi nurimo. Susidomėjusios valstybės sutiko su federalinės vyriausybės pasiūlymu, kad varžytinės įvyktų Baltimorėje. Gavę reikalingus įgaliojimus, Londono, Hagos, Stokholmo, Kopenhagos ir Peterburgo delegatai išplaukė į Jungtines Valstijas ir atvyko ten prieš tris savaites iki paskirtų varžytinių.

Amerikai atstovavo vis tas pats Viljamas S. Forsteris, kurio vardu buvo pasirašytas Arktikos pramonės bendrovės skelbimas, pasirodęs lapkričio 7 dienos „Niujorkherald" laikraštyje.

Dabar nors trumpai aprašysime delegatus, atvykusius iš Europos.

Olandijai atstovavo buvęs Olandų Indijos reikalams tarėjas — Jakobas Jansenas, penkiasdešimt trejų metų storulis, žemas, kresnas, trumpos rankutės ir trumpos kreivos kojytės, veidas apvalus, raudonas, akiniai su aliumininiais rėmeliais, plaukai pasišiaušę, žilstančios žandenos, — žmogus garbingas, per daug nepasitikįs sumanymu, kurio praktiniai tikslai jam buvo neaiškūs.

Danijos atstovas — buvęs Grenlandijos vicegubernatorius Erikas Baldenakas, vidutinio ūgio, kreivapetis, pilvotas, su didžiule galva, toks trumparegis, kad skaitė įbedęs nosį į sąsiuvinius ir knygų puslapius; jis laikė savo šalį teisėta šiaurės sričių valdytoja ir todėl nė klausyti nenorėjo apie kokius nors kitus pretendentus.

Švedijai ir Norvegijai atstovavo Janas Haraldas, Christianijos kosmografijos profesorius, vienas iš uoliausių Nordenšeldo ekspedicijos šalininkų, tikras šiauriečio tipas — raudonveidis, plaukai ir barzda prinokusių rugių spalvos, tvirtai įsitikinęs, kad ašigalio gaubtas — tai ištisai poleokristinė jūra, neturinti jokios vertės. Visiškai abejingas šiam sumanymui, jis atvyko tiktai dėl formalumo.

Rusijai atstovavo pulkininkas Borisas Karkovas, pusiau kariškis, pusiau diplomatas, aukštas, tiesus, su vešliais plaukais ir didele barzda, visas it vieno kaulo; jį tarytum varžė civiliniai rūbai, nejučiomis jis siekė ranka kardo, kuris pirmiau kybodavo jam prie šono. Jį labai domino, ar už Arktikos pramonės bendrovės pasiūlymo nesislepia koks tikslas, galįs būti tarptautinių santykių įtempimo priežastimi.

Ir Anglijai atstovavo majoras Donelanas ir jo sekretorius Dinas Tudrinkas. Juose buvo įsikūniję visas Jungtinės karalystės godumas, jos komerciniai ir pramoniniai instinktai, tas sugebėjimas pagal kažkokį prigimties instinktą laikyti savomis visas iki šiol niekam

nepriklausančias šiaurines, pietines ir pusiaujo teritorijas.

Majoras Donelanas — pats tipiškiausias anglas — aukštas, liesas, kaulėtas, nervingas, kampuotas, siaurų pečių, tilviko kaklu, maža, it Palmerstono, galva, gervės kojomis — tikras žaliūkas pagal savo šešiasdešimtus metus, niekados nepavargstąs — tai jis įrodė, padėjęs atskirti Indiją nuo Birmos pastarosios sienų sąskaita. Jis niekada nesijuokė ir, gal būt, niekada nebuvo juokęsis. Ir ko gi jam juoktis? Ar yra kas matęs, kad juoktųsi keliamasis kranas, garvežys ar garlaivis?

Tuo majoras iš esmės skyrėsi nuo savo sekretoriaus Dino Tudrinko, linksmo ir kalbaus didgalvio vaikino su užkritusiom ant kaktos garbanom ir mažomis primerktomis akutėmis. Kilimo škotas, jis garsėjo klubuose savo pokštais ir sąmoju. Tačiau, nors jis ir buvo labai linksmas, bet kai tik grėsė pavojus Didžiosios Britanijos kad ir neteisingiausioms pretenzijoms, jis, kaip ir Donelanas, pasidarydavo priešiškas ir nesukalbamas.

Tie du delegatai turėjo, be abejo, pasirodyti pačiais aršiausiais amerikiečių bendrovės priešais. Šiaurės ašigalis yra jų nuosavybė, jis priklauso Anglijai nuo priešistorinių laikų, pats dievas patikėjo anglams globoti Žemės sukimąsi aplink savo ašį, ir todėl jie neleis, kad poliarinės sritys pereitų į svetimas rankas.

Reikia dar pasakyti, kad nors Prancūzija nerado reikalo siųsti savo oficialaus ar neoficialaus atstovo, vis dėlto kažkoks prancūzas inžinierius išvyko į Ameriką, neva norėdamas tik iš smalsumo sekti tą nepaprastą įvykių eigą. Jis pasirodys savo laiku.

Šiaurės Europos valstybių atstovai atvyko į Baltimorę įvairiais garlaiviais, kaip žmonės, nenorį daryti vieni kitiems įtakos. Jie buvo varžovai, kiekvienas jų turėjo kišenėje kreditą, reikalingą būsimam susirėmimui. Ta proga pasakysime, kad jie toli gražu nebuvo vienodai aprūpinti. Vienas turėjo savo žinioje mažiau negu milijoną, kitas — dar mažesnę sumą. O, teisybę

sakant, už mūsų planetos plotą, prie kurio beveik neįmanoma prieiti, neverta mokėti per daug! Geriau už kitus buvo aprūpintas anglų delegatas, — Jungtinė karalystė atidengė jam didžiulį kreditą. Šios sumos dėka majoras Donelanas galėjo be didelio vargo nugalėti savo varžovus: švedą, daną, olandą ir rusą. Kas kita susidoroti su Amerika — sutriuškinti dolerį nelengva. Paslaptingoji bendrovė, be abejo, turėjo savo žinioje didelę sumą. Kova, kurioje ginklai būsią milijonai, tikriausiai, įvyks tarp Jungtinių Valstijų ir Didžiosios Britanijos.

Atvažiavus europiečių delegatams, visuomenėje kilo dar didesnis nerimas. Laikraščiai buvo pilni nuostabiausių prasimanymų, Šiaurės ašigalio varžytinių proga sklido keisčiausios hipotezės. Ką iš to Šiaurės ašigalio norima daryti? Ir ką galima su juo padaryti? Nieko — nebent prižiūrėti Naujojo ir Senojo Pasaulio ledynus! Taip juokais rašė ir Paryžiaus laikraštis „Figaro". Bet juk pirma reikėjo pereiti aštuoniasdešimt ketvirtąją lygiagretę!

Tuo tarpu delegatai, kurie vengė vienas kito plaukdami per Atlantą, dabar, išlipę Baltimorėje, pradėjo ieškoti progų susipažinti.

Iš štai dėl ko.

Pirmiausia kiekvienas iš jų, kitiems nežinant, stengėsi užmegzti santykius su Arktikos pramonės bendrove. Visi jie norėjo sužinoti slaptuosius viso to sumanymo motyvus ir kokio pelno tikėjosi gauti iš jo bendrovė, kad, progai pasitaikius, galėtų tuo pasinaudoti. Tačiau iki šiol niekam nepasisekė surasti bendrovės skyriaus Baltimorėje. Nebuvo nei kontoros, nei tarnautojų. Buvo siūloma kreiptis informacijos į Viljamą S. Forsterį Hai-strite. Tačiau neatrodė, kad gerbiamasis menkių pirklys būtų žinojęs apie tą sumanymą daugiau už paprastą uosto kroviką.

Čia delegatai negalėjo nieko sužinoti. Jiems teko pasitenkinti nevykusiais spėliojimais iš sklindančių

paskalų. Nejaugi negalima bus sužinoti bendrovės paslapčių, kol ji pati jų nepaskelbs? Visi spėliojo. Be abejo, bendrovė ruošėsi prabilti tik tada, kai sandėris bus padarytas.

Štai kodėl delegatai iš pradžių tyrinėjo vieni kitų kėslus, paskui ėmė susitikinėti ir lankytis ir pagaliau ėmė bendrauti — gal puoselėdami slaptą mintį sudaryti sąjungą prieš bendrą priešą, t. y. prieš amerikiečių bendrovę.

Kartą, lapkričio 22 dienos vakare, jie susirinko į pasitarimą „Volsli" viešbutyje, majoro Donelano ir jo sekretoriaus Dino Tudrinko užimamuose kambariuose. Teisybę sakant, pulkininkas Borisas Karkovas, kuris buvo, kaip jau minėjau, prityręs diplomatas, daug padėjo pastangų, kad delegatai galų gale imtųsi bendrai veikti.

Iš karto buvo pradėta kalbėti apie tą komercinę ir pramoninę naudą, kurią kompanija tikėjosi gauti, įsigijusi Arktikos sritis. Profesorius Janas Haraldas paklausė, ar nepavyko jo kolegoms ką nors sužinoti tuo klausimu. Visi vienas po kito prisipažino, kad jie darė žygių prieiti prie Viljamo S. Forsterio, iš kurio, kaip minima skelbime, ir reikėję gauti informaciją.

— Tačiau man nepasisekė,— pasakė Erikas Baldenakas.

— Ir aš nieko nepešiau,— pridūrė Jakobas Jansenas.

— O aš,— pasakė Dinas Tudrinkas,— atėjęs majoro Donelano vardu į Hai-strito sandėlius, užtikau ten kažkokį storulį su fraku ir cilindru, ilga balta prijuoste nuo smakro iki užkulnių. Kai aš pradėjau jo klausinėti apie tą sumanymą, jis man atsakė, kad „Pietų žvaigždė" kaip tik atvyko iš Niufaundlendo su pilnu kroviniu ir kad jis galįs sudaryti man didelį šviežios menkės krovinį „Ardrinelio ir K°" prekybos namų sąskaiton.

— Taigi, taigi,— prašneko, kaip visuomet skeptiškai, buvęs Olandų Indijos tarėjas,— geriau pirkti menkę, negu skandinti pinigus Ledinuotame vandenyne.

— Čia visai kas kita,— atsakė majoras Donelanas savo šaižiu ir išdidžiu tonu. — Kalbama ne apie menkes, bet apie ašigalio gaubtą.

— Kurį Amerika norėtų užsimaukšlinti ant galvos,— prašneko juokdamasis Dinas Tudrinkas.

— Ji gali gauti slogą,— sąmojingai pridūrė pulkininkas Karkovas.

— Čia visai kas kita,— vėl pradėjo majoras Donelanas,— ir aš nesuprantu, ką turi bendra galimas peršalimas su mūsų pasitarimu. Matyt, dėl šiokios ar kitokios priežasties Amerika, atstovaujama Arktikos pramonės bendrovės, — įsidėmėkite žodį „pramonės", ponai,— nori nupirkti prie ašigalio keturių šimtų septynių tūkstančių kvadratinių mylių plotą, esantį šiuo metu — įsidėmėkite, ponai, žodžius „šiuo metu" — už 84° šiaurės platumos.

— Mes tai žinom, majore Donelane,— pareiškė Janas Haraldas.— Tačiau mes nežinom, kokiu būdu minėtoji bendrovė ruošiasi eksploatuoti tas teritorijas, jeigu tai yra teritorijos, arba jūras, jeigu tai yra jūros,— eksploatuoti pramoniniu požiūriu?

— Čia visai kas kita,— trečią sykį pakartojo majoras Donelanas.— Kažkokia valstybė nori už pinigus gauti Žemės rutulio dalį, kuri savo geografine padėtimi turi priklausyti Anglijai.

— Rusijai,— pasakė pulkininkas Karkovas.

— Olandijai,— pasakė Jakobas Jansenas.

— Skandinavijai,— įsiterpė Janas Jansenas.

— Danijai,— pasakė Erikas Baldenakas.

Visi penki delegatai pasišiaušė, ir pasikalbėjimas buvo bevirstąs barniu, bet įsimaišė Dinas Tudrinkas.

— Palaukite,— tarė jis taikiu balsu,— „čia visai kas kita",— kaip mėgsta sakyti mano viršininkas majoras Donelanas. Kadangi jau nutarta, kad poliarinės sritys bus parduodamos iš varžytinių, jos savaime taps nuosavybe tos jūsų atstovaujamos valstybės, kuri pasiūlys varžytinėse daugiau už kitas. Todėl jei jau Švedija-

Norvegija, Rusija, Danija, Olandija ir Anglija atidengė savo pasiuntiniams kreditą, ar nevertėtų sudaryti sindikatą; tai juos įgalins panaudoti tokią didelę sumą, kad amerikiečių bendrovei pasirodys per sunku su jais kovoti.

Delegatai susižvalgė. Ar nebus tik Dinas Tudrinkas radęs gerą būdą.

Sindikatas. Šiais laikais be jo neišsiversi. Nori kvėpuoti, valgyti, gerti, miegoti — viskam reikalingas sindikatas! Tas žodis dabar madoje politiniame ir komerciniame pasaulyje.

Tačiau dar reikėjo šį bei tą patikslinti, tikriau pasakius, paaiškinti, ir Jakobas Jansenas teisingai išreiškė savo kolegų jausmus, paklausęs:

— Na, o paskui?

— Taigi! Paskui, kai sindikatas turės pirkinį?

— Bet man rodos, kad Anglija... — buvo bepradedąs majoras.

— Ir Rusija! — perkirto jį pulkininkas, grėsmingai suraukęs antakius.

— Ir Olandija! — prabilo tarėjas.

— Jei jau pats dievas dovanojo Daniją danams. .— pasakė Erikas Baldenakas.

— Atleiskite,— šūktelėjo Dinas Tudrinkas,— yra tik viena dievo dovanota valstybė. Tai Škotija.

— Kodėl gi? — paklausė švedų delegatas.

— Argi nepasakė poetas: „Deus nobis Ecotia fecit[1],— atsakė pokštininkas, perdirbęs savaip „haec otia" Virgilijaus pirmosios eklogos šeštąją eilutę.

Visi, išskyrus majorą Donelaną, pratrūko juoku, ir ginčas, kuris grėsė blogai baigtis, buvo jau antrą kartą sustabdytas. Dinas Tudrinkas pridūrė:

— Nesipyksime, ponai! Kas iš to? Geriau iš karto sudarykime mūsų sindikatą!

— O paskui? — paklausė Janas Haraldas.

[1] Dievas mums Škotiją sukūrė (*iškreipt. lot.*).

— O paskui, — atsakė Dinas Tudrinkas, — viskas klostysis paprasčių paprasčiausiai, ponai. Nupirkę poliarinę sritį, jūs arba galėsite valdyti ją visi drauge nepasidalinę, arba, atlyginę teisingus nuostolius, perduosite vienai iš bendrai įsigijusių valstybių. Svarbu, kad pagrindinis tikslas — galutinai pašalinti Amerikos atstovus — bus jau pasiektas.

Tai buvo bent tuo tarpu protingas patarimas, nes netolimoje ateityje, jei teks rinkti galutiną valdytoją tam ginčytinam ir nenaudingam plotui, delegatai netruks įsikibti vienas kitam į plaukus, o žinome, kad jie toli gražu nebuvo plikiai!

Šiaip ar taip, kaip teisingai pasakė Dinas Tudrinkas, Jungtinės Valstijos bus galutinai išstumtos iš pretendentų tarpo.

— Kas protinga, tai protinga,— pasakė Erikas Baldenakas.

— Puiku,— pasakė pulkininkas Karkovas.

— Sumaniai,— pasakė Janas Haraldas.

— Gudriai,— pasakė Jakobas Jansenas.

— Visai angliškai,— pasakė majoras Donelanas.

Kiekvienas tarė savo žodį, slėpdamas širdyje viltį ateityje apmauti gerbiamus kolegas.

— Vadinasi,— prabilo Borisas Karkovas,— sudarius sindikatą, numatoma, kad kiekvienai valstybei paliekama teisė elgtis savo nuožiūra.

Visi pritarė.

Liko tik išaiškinti, kokį kreditą kiekviena valstybė atidengė savo delegatui. Tuos kreditus jie sudės kartu, ir, nėra abejonės, bendra suma bus tokia didelė, kad Arktikos pramonės bendrovės ištekliai jos neviršys.

Ir Dinas Tudrinkas pasiteiravo apie kreditus.

Negirdėtas daiktas. Kapų tyla. Niekas nenorėjo atsakyti. Parodyti savo kapšiuką? Iškratyti kišenes į sindikato kasą? Prisipažinti, iki kokios sumos gali kelti kainą? Ko taip skubėti? O jeigu ateityje tarp naujojo sindikato narių kils nesutarimai? Ir jeigu aplinkybės

privers kiekvieną kovoti tik už save? Arba jeigu diplomatą Karkovą įžeis Jakobo Janseno gudrybės, o šį užrūstins Eriko Baldenako pinklės, o tas vėl nesutiks su išdidžiomis majoro Donelano užgaidomis, o jei Donelanas, nė kiek nesivaržydamas, intriguos prieš kiekvieną savo kolegą? Pagaliau paskelbti savo kreditą — tai atidengti kortas, o kortų, priešingai, rodyti negalima.

Iš tikrųjų atsakyti Dinui Tudrinkui į jo teisėtą, bet nekuklų klausimą galima buvo dvejopai. Reikėjo arba padidinti savo kreditą, o dėl to gali būti didelių keblumų, kai teksią mokėti pinigus sindikatui, arba taip sumažinti savo sumą, kad sindikato klausimas virstų juokais ir nieko neišeitų iš to pasiūlymo.

Tokia mintis kilo pirmiausia Olandų Indijos tarėjui, kuris, turime priminti, tam pasiūlymui neteikė didelės reikšmės, ir visi jo kolegos juo pasekė.

— Aš labai gailiuosi, ponai,— pasakė jo lūpomis Olandija,— bet Arktikos sritims įsigyti esu paskyrusi tik 50 riksdalerių.

— O aš — tik 35 rublius,— pasakė Rusija.

— O aš — tik 20 kronų,— pasakė Skandinavija.

— O aš — tik 15 kronų,— pasakė Danija.

— Taigi,— tarė majoras Donelanas, ir jo balse pasigirdo išpuikimas, taip charakteringas Didžiajai Britanijai,— vadinasi, poliarinė sritis teks jums, ponai, nes Anglija gali jai skirti tik pusantro šilingo.

Ir tuo ironišku pareiškimu baigėsi senutės Europos delegatų pasitarimas.

III SKYRIUS

Arktikos sričių pardavimas iš varžytinių

Kodėl šis Šiaurės ašigalio pardavimas, nustatytas gruodžio 3 dieną, turėjo vykti paprastoje varžytinių salėje, kur visuomet buvo pardavinėjamas įvairus kilno-

jamas turtas: baldai, namų apyvokos daiktai, ginklai, instrumentai ir t. t.; arba dailės kūriniai: paveikslai, statulos, medaliai ir kitos senienos? Kodėl nekilnojamas turtas nebuvo parduodamas notaro kontoroje arba civilinio teismo skyriuje, kur paprastai atliekamos tokios operacijos? Ir pagaliau, kam reikalingas kainotojas, jeigu buvo pardavinėjama dalis žemės rutulio? Nejaugi mūsų planetos žemės gabalą, nejudamiausią turtą pasaulyje, buvo galima sulyginti su nekilnojamu turtu.

Iš tikrųjų tai atrodė nelogiška. Tačiau taip buvo. Arktikos sritys parduodamos kaip tik tokiu būdu, ir pirkimo aktas nuo to nenustojo savo galios. Argi tai nerodo, kad Arktikos pramonės bendrovė šį nekilnojamą turtą laiko kilnojamu, tarsi jį būtų galima į kitą vietą nukelti? Ta keistenybė stebino kai kuriuos labai įžvalgius žmones, kurių reta net ir Jungtinėse Valstijose.

Tarp kitko, jau yra buvęs panašus įvykis. Mūsų planetos gabalas buvo parduotas varžytinių salėje, tarpininkaujant kainotojui. Tai įvyko kaip tik Amerikoje.

Iš tikrųjų prieš kelerius metus Kalifornijoje, Sanfrancisko mieste, vieną Ramiojo vandenyno salą, vardu Spenseris[1], nusipirko turtuolis Viljamas U. Kolderupas,— jis davė penkis šimtus tūkstančių dolerių daugiau už savo konkurentą Dž. P. Taskinarą iš Stoktono. Spenserio sala buvo parduota už keturis milijonus dolerių. Tačiau tai buvo gyvenama sala, tik už kelių laipsnių nuo Kalifornijos kranto,— sala su miškais, upeliais, su derlingu ir tvirtu gruntu, su pievomis ir laukais, tinkamais žemdirbystei,— o čia nežinia koks plotas, gal jūra, amžinai užšalusi, užversta nepraeinamais ledynais, kurių niekas negalės užimti. Todėl reikėjo manyti, kad varžytinėse tos nežinomos poliarinės srities kaina nepasieks aukštos sumos.

[1] Žr. to paties autoriaus romaną „Robinzonų mokykla" (*Aut. past.*)

Vis dėlto įvykio nepaprastumas sutraukė tą dieną į varžytines daug žmonių, ir nors tarp jų mažai buvo rimtų pirkėjų, bet užtai buvo daug smalsuolių, kurie iš kailio nėrėsi, norėdami sužinoti, kuo viskas pasibaigs. Kova tikrai turėjo būti labai įdomi.

Tik atvykę į Baltimorę, Europos atstovai pasijuto iš visų pusių apsupti, daug kas norėjo juos pamatyti ir, žinoma, gauti interviu. Nenuostabu, kad visuomenė, kaip dažnai būna Amerikoje, buvo iki aukščiausio laipsnio sujaudinta. Daug kas ėjo beprotiškų lažybų — tai įprasta forma, rodanti amerikiečių susijaudinimą. Šiuo užkrečiančiu pavyzdžiu pastaruoju laiku pradėjo sekti ir Europa. Amerikos federacija, Naujosios Anglijos, Rytų, Pietų ir Vidurio valstijų gyventojai susiskirstė į įvairias grupes ir laikėsi skirtingų nuomonių, tačiau visi palaikė savo kraštą ir tikėjosi, kad galų gale šiaurės ašigaly suplevėsuos trisdešimt aštuonių žvaigždžių vėliava. Vis dėlto jie šiek tiek nerimavo. Nei Rusija, nei Švedija su Norvegija, nei Danija, nei Olandija neatrodė pavojingos. Bet buvo dar Didžioji Britanija su didelėmis teritorinėmis pretenzijomis, su atkakliu siekimu viską pasisavinti ir pasiglemžti savo banknotais. Ji dabar irgi, matyt, buvo paskyrusi stambią sumą. Vieni ėjo lažybų už Ameriką, kiti už Didžiąją Britaniją,— kaip kokiose arklių lenktynėse, ir abiejų šių valstybių šalininkų skaičius buvo beveik lygus. Tuo tarpu Danijos, Švedijos, Olandijos ir Rusijos niekas nepalaikė.

Varžytinės buvo paskirtos vidurdienį. Smalsuolių susigrūdimas nuo pat ryto trukdė judėjimą Boltono gatvėje. Jau iš vakaro mieste buvo sujudimas. Transatlantiniu kabeliu laikraščiai gavo žinią, kad daugumą amerikiečių pasiūlytų varžybų priėmė anglai, ir Dinas Tudrinkas tuoj liepė tai paskelbti varžytinių salėje. Buvo kalbama, kad Didžiosios Britanijos vyriausybė perdavė Donelano nuožiūrai didelius fondus. „Niujork herald" rašė, kad admiraliteto lordai reikalavo pirkti Ark-

tikos žemes, kad jau ėmė traukti jas į angliškų kolonijų sąrašą ir t. t.

Kiek buvo teisybės tuose ganduose ir plepaluose,— niekas nežinojo. Bet tą dieną išmintingiausi Baltimorės žmonės nusprendė, kad, jeigu Arktikos pramonės bendrovė remsis tik savo kapitalu, kova, labai galimas daiktas, baigsis Anglijos laimėjimu. Todėl kai kurie įsikarščiavę jankiai stengėsi paspausti Vašingtono vyriausybę. O naujoji bendrovė, atstovaujama savo kuklaus agento Viljamo S. Forsterio, atrodė, visai nepastebi visų susijaudinimo, tarsi būtų įsitikinusi pergale.

Sutartai valandai artėjant, minia Baltono gatvėje vis didėjo. Tris valandas prieš varžytinių pradžią prie salės negalima buvo prieiti. Kai salės durys atsidarė, publikai skirtose vietose prisikimšo galybės žmonių. Europos delegatams vietos buvo atitvertos pertvara. Iš ten jie galėjo stebėti varžytines ir laiku pasiūlyti didesnę kainą.

Ten sėdėjo Erikas Baldenakas, Borisas Karkovas, Jakobas Jansenas, Janas Haraldas ir majoras Donelanas su savo sekretorium Dinu Tudrinku. Glaudžiu būriu sustoję, jie atrodė tarsi kareivių kuopa, pasiruošusi puolimui. Ir tikrai atrodė, kad jie tuoj puls šturmuoti Šiaurės ašigalį!

Iš Amerikos buvo tik menkių firmos atstovas su visiško abejingumo išraiška grubiame veide. Rodėsi, kad jis visai nesidomi aplinka ir tiktai galvoja, kur dėti krovinius, kurių laukė atplaukiančių iš Niufaundlendo. Kas gi buvo tie kapitalistai, kuriems atstovavo šis prasčiokas, pasiruošęs operuoti milijonais dolerių? Tie dalykai visuomet labai intrigavo visuomenę.

Niekam nė į galvą neatėjo, kad Mastonas ir misis Skorbit yra svarbūs šio sumanymo dalyviai. Na ir kaip tai galima buvo atspėti? Abu jie neturėjo specialios vietos ir maišėsi minioje, apsupti kitų Patrankos klubo narių — Mastono kolegų. Jie atrodė paprasti, nesuin-

teresuoti žiūrovai ir net visai nepažįstami su Viljamu S. Forsteriu.

Suprantama, kad čia buvo nusižengta varžytinių papročiui: parduodamasis daiktas turi būti išstatytas viešai, kad visi galėtų jį pamatyti. Juk negalima Šiaurės ašigalį, nelyginant kokią antikinę statulėlę, leisti per rankas, apžiūrinėti iš visų pusių, tyrinėti per lupą ar net patrinti pirštu patiną, norint įsitikinti, ar tai seniena, ar tik jos imitacija. O ašigalis vis dėlto buvo labai senas daiktas,— juk jis atsirado dar prieš geležies, prieš bronzos ir prieš akmens amžių,— dar prieš visas priešistorines epochas, nes juk jis egzistuoja nuo pat pasaulio pradžios!

Nors paties ašigalio ir nebuvo ant kainotojo stalo, bet užtai visiems suinteresuotiems prieš akis kabojo didelis žemėlapis, kuriame Arktikos sritys buvo apibrėžtos ryškia spalva. Per aštuoniasdešimt ketvirtą lygiagretę, septyniolika laipsnių aukščiau Poliarinio rato buvo nubrėžta aiški raudona linija, žyminti tą žemės rutulio dalį, kuri Arktikos pramonės bendrovės pasiūlymu buvo parduodama. Galimas daiktas, kad šios sritys buvo jūra, sukaustyta labai storu ledo kiautu. Bet tai rūpėjo tik pirkėjams. Šiaip ar taip, apgavystės čia būti negalėjo: kiekvienas matė, ką jis perka.

Lygiai dvyliktą valandą iš salės gilumos pro mažas ornamentuotas dureles įžengė kainotojas Endrius R. Džilmoras ir atsisėdo prie savo stalo. Varžytininkas Flintas, žinomas savo griausmingu balsu, linguodamas, tarsi lokys narve, vaikštinėjo išilgai barjero, skiriančio publiką. Abu jie džiaugėsi, galvodami, kokią didelę sumą centais jie gaus iš tų varžytinių. Pagal amerikiečių taisykles varžytinėse perkama grynais pinigais. Kad ir kokia didelė būtų suma, gauta už šiaurės ašigalį, ji visa turėjo būti perduota į rankas tiems atstovams, kurie bus pralaimėję varžytinėse.

Ir štai salėje visu smarkumu nuskambėjo varpelis

ir pranešė esantiems lauke,— čia kaip tik gera proga pasakyti „urbi et orbi"[1], kad varžytinės prasidėjo.

Kokia iškilminga valanda! Visame kvartale, visame mieste, visų širdys suplazdėjo. Iš Boltono ir gretimųjų gatvių iki pat salės ataidėjo tolimas susijaudinusios minios klegesys.

Endriui R. Džilmorui teko palaukti, kol įsisiūbavusi minia aprims, kad galėtų pradėti savo kalbą.

Jis atsistojo ir apžvelgė susirinkusius. Paskui nusiėmė pensne ir pradėjo kiek susijaudinusiu balsu:

— Ponai, federalinei vyriausybei pasiūlius ir Naujojo ir Senojo Pasaulio valstybėms sutikus, parduodama aplink Šiaurės ašigalį žemės sritis, apribota aštuoniasdešimt ketvirtąja lygiagrete, su visais žemynais, jūromis, sąsiauriais, salomis, salelėmis, ledynais, su visomis, kokios tik ten būtų, skystomis ir kietomis medžiagomis.

Paskui jis parodė pirštu į sieną.

— Malonėkite žvilgterėti į žemėlapį, sudarytą pagal naujausius atradimus. Kaip matote, bendras visos tos srities plotas lygus maždaug keturiems šimtams septyniems tūkstančiams kvadratinių mylių. Pardavimo patogumui nutarta kiekvieną kvadratinę mylią įkainoti atskirai. Taigi, keliant kainą, vienas centas bus laikomas maždaug keturiais šimtais septyniais tūkstančiais centų, o doleris — keturiais šimtais septyniais tūkstančiais dolerių. Prašom tyliau, ponai! Šie žodžiai nebuvo veltui pasakyti, nes salėje buvo toks klegesys, kurį kainotojui sunku buvo perrėkti. Įsikišus varžytininkui Flintui, kurio balsas sugriaudė nelyginant garlaivio sirena rūko metu, visi aptilo, ir Endrius R. Džilmoras vėl prabilo šiais žodžiais:

— Prieš pradedant varžytines, turiu priminti vieną pardavimo sąlygą, būtent: poliarinis nekilnojamas turtas aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės šiaurės platumos ribose tampa visiška pirkėjo nuosavybe, ir savinin-

[1] Miestui ir pasauliui (*lot.*).

ko teisės liks neliečiamos, kad ir kokios geografinės ar meteorologinės permainos įvyktų žemės rutulyje.

Vėl ta keista skelbimo išlyga, vieniems juokinga, o kitiems žadinanti įtarimą.

— Varžytines pradedame! — pasakė kainotojas virpančiu balsu.

Ir, užsimojęs dramblio kaulo plaktuku, kaip priimta varžytinėse, jis paskelbė pro nosį:

— Kvadratinė mylia už dešimt centų!

Dešimt centų, arba viena dešimtoji dolerio,— taigi keturiasdešimt tūkstančių septynis šimtus dolerių už visą Arktikos kraštą.

Tačiau Endriaus R. Džilmoro paskelbtą kainą tuoj pakėlė Erikas Baldenakas, atstovaująs danų vyriausybei.

— Dvidešimt centų! — pasakė jis.

— Trisdešimt centų! — sušuko Jakobas Jansenas Olandijos vardu.

— Trisdešimt penki! — pasakė Janas Haraldas Švedijos-Norvegijos vardu.

— Keturiasdešimt, — atsiliepė pulkininkas Borisas Karkovas visos Rusijos vardu.

Dabar suma buvo pakilusi iki šimto šešiasdešimt dviejų tūkstančių aštuonių šimtų dolerių, o juk varžytinės buvo ką tik prasidėjusios.

Reikia pasakyti, kad Didžiosios Britanijos atstovas iki šiol nebuvo prataręs nė žodžio, net nepračiaupęs sukąstų lūpų.

Tylėjo ir Viljamas S. Forsteris, menkių firmos atstovas. Ir net šiuo momentu jis įsigilinęs skaitė „Merkuri of Niufaundlend", kuriame buvo žinios apie prekes ir visos Amerikos rinkos kainas.

— Keturiasdešimt centų už kvadratinę mylią! — it lakštingala suokė Flintas,— keturiasdešimt centų!

Keturi majoro Donelano kolegos susižvalgė. Nejaugi jie būtų išeikvoję savo kreditus pačioje kovos pradžioje? Nejaugi dabar jie jau turės tylėti?

— Na, na,— vėl prašneko Endrius R. Džilmoras,— keturiasdešimt centų! Kas daugiau! Keturiasdešimt centų! O juk tas poliarinis ašigalis ne tiek vertas!

Ir, rodos, tuoj pridės: „už ledą garantuoju!"

Bet čia Danijos atstovas pareiškė:

— Penkiasdešimt centų!

Olandijos delegatas pridėjo dar dešimt.

— Kvadratinė mylia parduodama už šešiasdešimt centų! — sušuko Flintas. — Šešiasdešimt centų! Kas daugiau?

Tie šešiasdešimt centų jau buvo didelė suma — du šimtai keturiasdešimt keturi tūkstančiai du šimtai dolerių.

Olandijai pasiūlius didesnę kainą, salėje pasigirdo pritariamas šnabždesys. Tikrai keista: susigrūdę salėje skurdžiai olandai, atrodą be skatiko kišenėje, mėtė dolerius už tą kraštą.

Kai Jakobas Jansenas pakėlė kainą, majoras Donelanas kilstelėjo galvą ir pasižiūrėjo į savo sekretorių Diną Tudrinką. Bet šis vos pastebimai papurtė galvą, ir majoras taip ir neprasižiojo.

Viljamas S. Forsteris, nenuleisdamas akių nuo rinkos kainų, rašė pieštuku kažkokias pastabas laikraščio pakraščiuose.

O Mastonas, atsakydamas į misis Evandželinos Skorbit šypsnį, linktelėjo galvą.

— Na, ponai, sukruskite! Ko mes taip delsiame? Visi apsnūdę. . . — kartojo Endrius R. Džilmoras. — Na! Ar niekas neduos daugiau? Galima baigti?

Ir jo plaktukas tai kilo, tai leidosi, kaip šlakstytuvas zakristijono rankoje.

— Septyniasdešimt centų, — tarė kiek drebančiu balsu profesorius Janas Haraldas.

— Aštuoniasdešimt! — užrėkė jį Borisas Karkovas.

— Na, na! Aštuoniasdešimt centų! — sušuko Flintas, kurio pilkos apvalios akys dėl kiekvieno kainos pakėlimo vis labiau sublizgėdavo.

Dinui Tudrinkui davus ženklą, majoras Donelanas pašoko tarsi velniukas ant spyruoklės.

— Šimtą centų! — pratarė Didžiosios Britanijos atstovas.

Tais žodžiais Anglija įsipareigojo mokėti keturis šimtus septynis tūkstančius dolerių.

Ėję lažybų už Jungtinę karalystę sušuko „valio!", dalis publikos tarsi aidas atkartojo tą šūkį.

Lažinęsi už Ameriką susižvalgė nusivylę. Keturi šimtai septyni tūkstančiai dolerių! Tai buvo stambi milžiniška suma už tą fantastinę šiaurės ašigalio sritį! Keturi šimtai septyni tūkstančiai dolerių už ledkalnius, ledo laukus ir lygumas!

O Arktikos pramonės bendrovės atstovas nepratarė nė žodžio, net galvos nepakėlė! Nejaugi jis nepasiryš dar kartą pakelti kainos? Jeigu jis norėjo laukti, kol Danijos, Švedijos, Olandijos ir Rusijos delegatai išeikvos savo išteklius, tai atrodė, kad tas momentas atėjęs. Ir tikrai iš jų veidų galima buvo spręsti, kad majoro Donelano „šimtas centų" vertė juos trauktis iš kovos lauko.

— Kvadratinė mylia — už šimtą centų! — du sykius pakartojo kainotojas.

— Šimtą centų! Šimtą centų! Šimtą centų! — šaukė Flintas, pasidaręs ruporą iš pridėto delno prie burnos.

— Argi niekas neduos daugiau? — klausė Endrius R. Džilmoras. — Taigi nutarta? Visi sutinka? Niekas nesigailės? Atiduosim?

Ir, nuleidęs ranką su plaktuku, jis lūkuriuodamas žvalgėsi į žiūrovus, kurie iš susijaudinimo buvo netekę žado.

— Vienas! Du! — ištarė jis.

— Šimtą dvidešimt centų, — pasakė ramiai Viljamas S. Forsteris, net nepakėlęs akių nuo ką tik atversto laikraščio lapo.

— Valio! Valio! Valio! — sušuko stačiusieji dideles sumas už Amerikos Jungtines Valstijas.

Majoras Donelanas pasipūtė. Jo ilgas kaklas mechaniškai sukinėjosi ant kampuotų pečių, o siauros lūpos buvo ištįsusios tartum snapas. Jis žaibavo akimis į abejingą amerikiečių bendrovės atstovą, tačiau šis net nepažvelgė. Tas velnias Viljamas S. Forsteris nė nekrustelėjo!

— Šimtas keturiasdešimt! — paskelbė majoras Donelanas.

— Šimtas šešiasdešimt! — pasakė Forsteris.

— Šimtas aštuoniasdešimt! — sugriaudėjo majoras.

— Šimtas devyniasdešimt! — burbtelėjo Forsteris.

— Šimtas devyniasdešimt penki centai.. — sustaugė Didžiosios Britanijos delegatas. Ir, sukryžiavęs rankas ant krūtinės, jis tarsi šaukė kovon visas trisdešimt aštuonias Federacijos valstijas.

Salėje buvo taip tylu, kad, rodos, galėtum girdėti, kaip rėplioja skruzdėlė, kaip plaukia maža žuvelė, plevena drugelis, šliaužia vikšras, juda mikrobas. Širdys plakė, lyg visų gyvybės būtų buvusios majoro Donelano rankose. Jo galva, paprastai tokia judri, nebesisukinėjo. O Dinas Tudrinkas kasėsi pakaušį, vos neraudamas sau plaukų.

Endrius R. Džilmoras stabtelėjo valandėlę, kuri visiems virto amžinybe. Menkių firmos agentas vis tebeskaitė laikraštį ir rašė pieštuku pastabas, matyt, visai neturinčias nieko bendro su varžytinėmis. Nejaugi ir jis pabaigė savo išteklius? Nejaugi jis nepabandys dar kartą, paskutinį kartą, pakelti kainos? O gal sumokėti šimtą devyniasdešimt penkis centus už kvadratinę mylią, tai yra septynis šimtus devyniasdešimt tris tūkstančius dolerių už visą nekilnojamą turtą, jam atrodė tikra beprotybė?

— Šimtas devyniasdešimt penki centai,— pradėjo kainotojas.— Taigi tenka..

Ir jis užsimojo plaktuku, rengdamasis kaukšteléti į stalą.

— Šimtas devyniasdešimt penki centai! — pakartojo varžytininkas.

— Baikite! Baikite! — šaukė kai kurie nekantrūs žiūrovai, nepatenkinti Endriaus R. Džilmoro delsimu.

— Viens. du...! — sušuko jis.

Ir visų akys buvo įsmeigtos į Arktikos pramonės bendrovės atstovą.

Tik pamanykit! Tas nuostabusis žmogus neskubėdamas šnirpštė nosį didele, languota skepetaite!

Tuo tarpu Mastonas šaudė jį žvilgsniais, na ir misis Evandželinos Skorbit akys buvo nukreiptos į tą pačią pusę. Jų išbalę veidai rodė, kaip jie stengiasi paslėpti didelį savo susijaudinimą. Kodėl gi Viljamas S. Forsteris delsė pasiūlyti didesnę kainą už majorą?

Viljamas S. Forsteris nusišnypštė antrą, paskui trečią kartą taip garsiai, tarsi būtų šaudęs iš patrankos, o paskui šnipštelėjęs tyliai ir kukliai tarė:

— Du šimtai centų!

Salė krūptelėjo. Ir, amerikiečių papročiu, pratrūko tokie garsūs šūkiai: „Hip! Hip!", kad net langai sudrebėjo.

Majoras Donelanas, apstulbęs, suglumęs ir sugniužęs, sudribo greta ne mažiau apstulbinto Dino Tudrinko. Kvadratinė mylia už didžiulę sumą — aštuoni šimtai keturiolika tūkstančių dolerių,— atrodė, kad Britanijos atstovui nebuvo leista siūlyti daugiau.

— Du šimtai centų! — paskelbė Endrius R. Džilmoras.

— Du šimtai centų! — pakartojo Flintas.

— Viens! Du! — rėkė kainotojas. — Kas daugiau?

Lyg nematomos paskatos pastūmėtas, majoras Donelanas vėl pašoko ir pažiūrėjo į kitus delegatus. Tačiau tie kaip tik galvojo, kad tik jis vienas galįs apginti Šiaurės ašigalį nuo amerikiečių. Tai buvo paskutinės jo pastangos. Majoras išsižiojo, užsičiaupė, ir Anglija jo asmenyje susmuko ant suolo.

— Trys! — sušuko Endrius Džilmoras, suduodamas į stalą savo dramblio kaulo plaktuku.

— Hip! Hip! Hip! — kaukė lažybininkai už pergalingą Ameriką.

Žinia apie varžytinių rezultatus akies mirksniu aplėkė visus Baltimorės užkampius, paskui telegrafo vielomis pasklido po visą Federaciją, o vėliau povandeniniu kabeliu pasiekė ir Senąjį Pasaulį.

Arktikos sričių už aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės savininke tapo Arktikos pramonės bendrovė per savo statytinį — Viljamą S. Forsterį.

Ir kitą rytą Viljamas S. Forsteris, nuvykęs pranešti, kieno vardu įgytas pirkinys, pasakė, kad naujasis savininkas yra Impis Barbikenas, atstovaująs minėtai Bendrovei firmos „Barbikenas ir K°" vardu.

IV SKYRIUS,

kuriame pasirodo mūsų jaunųjų skaitytojų seni pažįstami

„Barbikenas ir K°"! Patrankos klubo pirmininkas! Bet ką turi bendra artileristai su šiaurės ašigaliu? Tuojau pamatysime.

Ar reikia skaitytojui oficialiai pristatyti Impį Barbikeną, Baltimorės Patrankos klubo pirmininką, ir kapitoną Nikolį, ir Mastoną, ir Tomą Hanterį su medinėm kojom, ir nenuoramą Bilsbį, ir pulkininką Blemsberį, ir visus kitus jų kolegas! Žinoma, ne! Tie keistuoliai paseno dvidešimčia metų nuo to laiko, kai į save atkreipė viso pasaulio dėmesį, tačiau jie liko tokie kaip buvę, suluošinti, bet karšti pramuštgalviai, pasiruošę, per daug nesvarstę, stoti į kiekvieną, kad ir patį pavojingiausią žygį. Laikas nesunaikino to atsargos artileristų legiono. Jis tausojo juos, kaip seniai nebevartojamas patrankas, puošiančias senų arsenalų muziejus.

Jeigu Patrankos klubas savo įsikūrimo metais priskaitė iki tūkstančio aštuonių šimtų trisdešimt trijų

narių (mes kalbame apie žmones, o ne apie jų kūno narius, ne apie rankas ir kojas, kurių daugumai artileristų trūko) ir dar trisdešimt tūkstančių penki šimtai septyniasdešimt penki žmonės turėjo garbės būti minėto klubo nariais korespondentais, tai dabar tie skaičiai nė kiek nesumažėjo. Atvirkščiai. Nuo nepaprasto mėginimo užmegzti susisiekimą su Mėnuliu klubas dar labiau išgarsėjo.

Ir nors visi dar prisimena, kiek triukšmo sukėlė tas žymus bandymas, apie jį vis dėlto verta trumpai papasakoti.

Keleriems metams praėjus nuo pilietinio Šiaurės Amerikos Valstijų karo, Patrankos klubo nariai, bodėdamiesi savo dykinėjimu, sugalvojo iš milžiniškos „Kolumbiados" iššauti sviedinį į Mėnulį. Floridos pusiasalyje, Munsičio mieste, jie nuliedino patranką — ilgio ji turėjo devynis šimtus pėdų, o jos vidaus diametras buvo lygus devynioms pėdoms, ji buvo užtaisyta keturiais šimtais tūkstančių svarų piroksilino. Iš tos patrankos paleistas cilindrinis-kūginis aliuminio sviedinys, išstumtas šešių milijardų litrų dujų, nulėkė į nakties švyturį. Tačiau nukrypus trajektorijai, sviedinys apskriejo Mėnulį, grįžo į Žemę ir nukrito į Ramųjį vandenyną 27°7′ šiaurės platumos ir 41°37′ vakarų ilgumos. Tenai federalinio laivyno fregata „Suskehana" išgriebė iš vandens sviedinį su jo laimingais gyventojais.

Taip, su tikriausiais gyventojais.

Sviedinyje-vagone buvo du Patrankos klubo nariai — klubo pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis; tretysis, Mišelis Ardanas, buvo prancūzas, pagarsėjęs pramuštgalvis. Visi trys grįžo iš tos kelionės gyvi ir sveiki. Amerikiečiai būtų mielu noru leidęsi į naujus pavojus, tačiau prancūzas buvo ne toks. Mišelis Ardanas grįžo į Europą, jis, rodos, praturtėjo, nors tai daug ką stebino, ir galų gale pradėjo sodinti kopūstus, su apetitu juos valgė, ir net, kaip tvirtina geriausiai informuoti reporteriai, jie ėjo jam į sveikatą.

Po to perkūniško šūvio Impis Barbikenas ir Nikolis ilsėjosi ant garbės laurų, bet nenurimo. Trokšdami didelių žygių, jie svajojo apie naują tos pat rūšies išmonę. Pinigų jiems netrūko. Nuo paskutinės operacijos iš penkių su puse milijonų dolerių, kuriuos buvo sudėjusi Senojo ir Naujojo pasaulio visuomenė, jiems buvo likę apie du šimtai tūkstančių dolerių. Be to, jie važinėjo po Jungtines Valstijas, rodydamiesi publikai savo aliumininiam sviedinyje, nelyginant kokie gamtos stebuklai narvelyje. Taip keliaudami, jie surinko gražaus pinigėlio ir įsigijo tokią didelę garbę, kokią tik begali įsivaizduoti garbėtroškos.

Impis Barbikenas ir kapitonas Nikolis būtų galėję gyventi sau ramiai, jei nebūtų jų graužęs nuobodulys. Ir štai, neapsikęsdami neveiklumu, jie ir sugalvojo nusipirkti Arktikos sritis.

Nereikia užmiršti, kad pakloti daugiau kaip aštuonis šimtus tūkstančių dolerių tokiam pirkiniui buvo neįmanoma be misis Evandželinos Skorbit paramos. Tos dosnios moteriškės dėka Amerika nugalėjo Europą.

Bet iš kur tas dosnumas?

Netikėta garbė, kurios po sugrįžimo sulaukė pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis, teko dar vienam žmogui. Jūs, žinoma, atspėjote, kad čia kalbama apie Dž. T. Mastoną, karštuolį Patrankos klubo sekretorių. Argi ne to talentingo mokslininko matematinių formulių dėka buvo įvykdytas tas drąsusis, ką tik paminėtas žygis? Jeigu jis ir nelydėjo savo draugų tarpplanetinėje kelionėje, tai ne iš bailumo,— prisiekiu sviediniu! Tas garbingas artileristas buvo be dešiniosios plaštakos, o dėl vieno dažnai kare pasitaikančio nelaimingo atsitikimo jis turėjo gutaperčinį pakaušį. Parodyti selenitams tokį luošį — tai pažeminti Žemės gyventojus, o Mėnulis vis dėlto tik kuklus Žemės palydovas.

Todėl, nors ir labai sielvartaudamas, Mastonas atsisakė skristi. Tačiau jis nesiliovė veikęs. Mastonas prisidėjo prie milžiniškos teleskopo statybos, ir, kai tas

buvo pastatytas Longspike — vienoje iš aukščiausių Uolėtųjų kalnų viršūnių,— jis ir pats ten nusikraustė. O kai sviedinys, brėžiantis danguje savo didingą trajektoriją, pasirodė, Mastonas jau nebesitraukė iš savo stebyklos. Budėdamas prie milžiniško teleskopo okuliaro, jis pradėjo sekti savo draugus, oro vagonu skriejančius erdvėse.

Daugelis manė, kad drąsieji keliautojai niekados nebegrįš į Žemę. Iš tikrųjų buvo ko bijotis: sviedinys, Mėnulio traukos veikiamas, gali savo nauja orbita amžinai suktis aplink nakties švyturį, tapęs mūsų palydovo palydovu.

Bet ne! Nežymus nukrypimas, tarsi pačios apvaizdos lemtas, pakeitė sviedinio kryptį. Užuot nukritęs ant Mėnulio, sviedinys, jį aplėkęs, pasisuko į Žemę vis greitėdamas ir, atsidūręs ties jūros paviršium, skriejo daugiau kaip dviejų šimtų tūkstančių kilometrų per valandą greičiu. Laimė, Ramiojo vandenyno vandens masė sušvelnino kritimą, kurio liudininkė buvo amerikiečių fregata „Suskehana". Žinia tuoj buvo pasiųsta Mastonui. Patrankos klubo sekretorius tučtuojau iš observatorijos Longspiko viršūnėj atkako gelbėti sviedinio. Toje vietoje, kur jis nukrito, buvo tiriama jūros gelmė, ir ištikimasis Mastonas, norėdamas rasti draugus, nesvyruodamas ryžosi apsivilkti skafandru.

Tačiau be reikalo jis taip stengėsi. Aliuminio sviedinys, kaip žaibas nunėręs į vandenyno bangas ir išspaudęs vandens kiekį, sveriantį daugiau už jį patį, iškilo į paviršių. Ką veikė Barbikenas, kapitonas Nikolis ir Mišelis Ardanas, kai buvo surasti vandenyno paviršiuje? Jie lošė domino savo plaukiojančiame kalėjime.

Grįždami vėl prie Mastono, turime pasakyti, kad jis, prisidėjęs prie tų nepaprastų įvykių, labai išgarsėjo.

Mastonas su metaliniu kabliu dešiniosios plaštakos vietoje ir su dirbtiniu pakaušiu nebuvo gražuolis, nebuvo jis ir jaunas, mūsų kalbamuoju metu jam buvo

jau suėję penkiasdešimt aštuoneri metai. Tačiau jo savotiškas būdas, guvus protas, ugningos akys ir tas užsidegimas, su kuriuo jis ėmėsi kiekvieno darbo, sužavėjo misis Skorbit, ir jis tapo jos idealu. Jo smegenys, sandariai uždengtos gutaperčiniu dangteliu, buvo sveikos, ir teisingai jis buvo laikomas vienu iš įžymiausių savo laiko matematikų.

Tuo tarpu misis Skorbit, visai nesidomėdama matematika,— paprastas aritmetikos veiksmas jai sukeldavo migreną,— jautė silpnybę matematikams. Ji laikė juos aukštesnėmis, nepaprastomis būtybėmis. Tik pagalvokit! Jie turi galvas, kuriose įvairūs „iksai" barška tartum riešutai maišelyje, — turi smegenis, žaidžiančias algebros ženklais, turi rankas, kurios žongliruoja trigubais integralais, kaip fokusininkas stiklinėmis ir buteliais, turi ir protą, suprantantį šitokias formules:

$$\int\int\int \varphi (xyz)dx\ dy\ dz.$$

Taip! Tie mokslininkai atrodė jai verti susižavėjimo, jie tartum tyčia buvo sutverti, kad galėtų traukti moteris „tiesioginiai proporcingai masei ir atvirkščiai proporcingai nuotolių kvadratui". Ir kaip tik Mastonas buvo pakankamai apkūnus, kad galėtų traukti ją nenugalima jėga, o dėl nuotolio, tai jis būtų prilygęs nuliui, jeigu jie galų gale būtų susiėję.

Reikia pripažinti, kad Patrankos klubo sekretorius tuo visai nesidžiaugė, nes jis neieškojo laimės tokioje intymioje bendrystėje. O, be to, misis Evandželina Skorbit nebuvo nei pirmos, nei antros jaunystės moteris — ji turėjo keturiasdešimt penkerius metus. Be to, ir negraži: sulaižyti smilkiniuose plaukai, kurių spalva priminė dažytą ir perdažytą medžiagą, o iš burnos kyšojo ilgi dantys, išlikę visi aliai vieno, plokščia krūtinė ir negraži eisena. Trumpai sakant, tipinga senmergė, nors ir buvo gyvenusi kažkada santuokoje — tiesa, tik keletą metų. Tačiau ji buvo puiki moteris, ir jai nebūtų trūkę gyvenimo džiaugsmų, jei ji būtų galėjusi garsėti Baltimorės salonuose kaip misis Maston.

Našlės turtas buvo labai didelis. Tiesa, ji negalėjo lygintis su tokiais turtuoliais, kaip Guldai, Makiai, Vanderbiltai, Gordonai, Benetai, su milijardieriais, prieš kuriuos net Rotšildai atrodė elgetos. Žinoma, ji neturėjo trijų šimtų milijonų, kaip misis Moses Karper, arba dviejų šimtų milijonų, kaip misis Stiuart, arba aštuoniasdešimt milijonų, kaip misis Kroker,— tai bent našlės! Nebuvo ji nei tokia turtinga, kaip misis Hamerslei, misis Heli Grin, misis Mefit, misis Maršal, misis Para Stivens, misis Minčeri ir kai kurios kitos! Tačiau ji galėjo rodytis šventėje Penktosios aveniu rūmuose Niujorke, kur buvo kviečiami tik tokie svečiai, kurie turėjo ne mažiau kaip penkis milijonus. Misis Evandželina Skorbit iš tikrųjų turėjo keturis milijonus dolerių, t. y. dvidešimt milijonų frankų, kuriuos jai buvo palikęs velionis Džonas P. Skorbitas, sudėjęs didelį turtą, versdamasis madingų drabužių ir sūdytos kiaulienos prekyba. Ir visą tą turtą geraširdė našlė su džiaugsmu būtų atnešusi Mastonui ir dar būtų pridėjusi švelnios neišsenkančios meilės turtus.

Tuo tarpu, Mastonui prašant, misis Evandželina Skorbit sutiko keletu šimtų tūkstančių dolerių paremti Arktikos pramonės bendrovės sumanymą, net gerai jo nesuprasdama. Be to, ji buvo įsitikinusi, kad žygis, kuriame dalyvauja Mastonas, turi būti grandiozinis, didingas ir nepaprastas. Patrankos klubo sekretoriaus praeitis nusakė jo ateitį.

Kai po varžytinių buvo paskelbta, kad naujos bendrovės vadovybės priešakyje stovi Patrankos klubo pirmininkas, atstovaujantis firmai „Barbikenas ir K°", misis Skorbit visiškai nusiramino.

O kadangi tas „ir K°" narys pats Mastonas, tai beliko tik džiaugtis, kad ji pati stambiausia bendrovės akcininkė.

Tokiu būdu misis Evandželina Skorbit tapo savininke didelės poliarinių kraštų dalies už aštuoniasdešimt ketvirtos lygiagretės. Ar bereikia geriau! Bet kaip

ji arba, tikriau sakant, kaip bendrovė gaus pelną iš savo nepasiekiamų valdų?

Klausimas liko klausimu, ir jeigu materialiniais sumetimais dėl jo jaudinosi misis Evandželina Skorbit, tai visas pasaulis domėjosi juo tik iš paprasto smalsumo.

Ta nuostabi moteris, prieš atiduodama savo pinigus bendrovės iniciatoriams, stengėsi, tiesa, labai santūriai, ką nors iškvosti iš Mastono. Tačiau šis atkakliai tylėjo. Misis Evandželina Skorbit sužinos tai vėliau, kai bus nustebintas pasaulis, sužinojęs apie naujosios bendrovės tikslus.

Nėra abejonės, kad, jos manymu, šis projektas, Žano Žako Ruso žodžiais tariant, „neturės sau pavyzdžio ir pasekėjų", kad jis toli pralenks Patrankos klubo narių bandymą pravesti susisiekimą tarp Žemės ir jos palydovo.

Bet jeigu ji prisispyrusi imdavo klausinėti, Mastonas pridėdavo savo kablį prie pričiauptų lūpų ir tik pasakydavo:

— Pasitikėkite manimi, brangioji misis Skorbit.

Ir jeigu misis Evandželina Skorbit sutiko pasitikėti juo „prieš tai", tai kaip ji apsidžiaugė „po to", kai aistringasis sekretorius pasakė, kad jai tik vienai garbė, jei Jungtinės Amerikos Valstijos nugalėjo Šiaurės Europą.

— Gal dabar galiu ką nors sužinoti? .— paklausė ji, šypsodamasi žymiam matematikui.

— Netrukus sužinosite,— atsakė Mastonas ir tvirtai, amerikoniškai, paspaudė ranką savo kompanionei.

Ir tas rankos paspaudimas beregint nuramino didelį misis Evandželinos Skorbit nekantrumą.

Kelioms dienoms praslinkus, Senąjį ir Naująjį pasaulį nepaprastai sukrėtė (o koks sukrėtimas laukė dar ateityje!) žinia apie beprotišką projektą, kurio įvykdymui Arktikos pramonės bendrovė ėmė pardavinėti akcijas.

Bendrovė, nupirkusi Šiaurės ašigalio sritį, eksploatuos akmens anglies klodus.

V SKYRIUS

Ar Šiaurės ašigaly esama akmens anglies klodų?

Toks klausimas iš karto ateidavo į galvą kiekvienam bent kiek logiškai mąstančiam žmogui.

— Iš kur gali būti Šiaurės ašigaly akmens anglies? — sakė vieni.

— O kodėl negali ten būti? — atsakinėjo kiti.

Akmens anglies sluoksnių, kaip žinome, randama įvairiose Žemės rutulio vietose. Jų gausu daugelyje Europos sričių. Akmens anglies daug yra abiejuose Amerikos žemynuose, ir, gal būt, jų daugiausia turi Jungtinės Valstijos. Anglies netrūksta nei Afrikoje, nei Azijoje, nei Okeanijoje.

Daugiau ištyrus žemės rutulį, akmens anglies klodų randama visuose geologiniuose sluoksniuose: antracitas — seniausiuose, o akmens anglis užtinkama viršutiniuose anglinguose sluoksniuose, stipitas — antros eilės grunte, rusvoji anglis — terciaro grunte. Mineralinių degalų užteks šimtmečiams.

Visame pasaulyje kasmet iškasama keturi šimtai milijonų tonų anglies, iš kurių šimtas šešiasdešimt milijonų priklauso Anglijai. Augant pramonei, didėja ir akmens anglies sunaudojimas. Elektra pakeičia garą kaip varomoji jėga, bet jai pagaminti reikia sunaudoti tiek pat anglies. Pramonės pilvas gyvena vien anglimi, kito maisto jis nepripažįsta. Pramonė — „angliaėdis" gyvulys, ir jį reikia gerai šerti.

Anglis, be to, ne tik kuras, bet ir medžiaga, iš kurios dabartinis mokslas išgauna daugybę produktų įvairiausiems reikalams. Perdirbta anglimi laboratorijos tigeliuose galima dažyti, saldinti, suteikti aromato kvepalams, ja galima garinti, valyti, ji tinka kurui, šviesai, net papuošalams — iš jos gaminami deimantai. Anglis naudinga kaip ir geležis, gal net naudingesnė.

Laimė, galime būti ramūs — geležies niekados nepritruks — ji žemės plutos sudėtinė dalis.

Juk Žemė iš esmės yra geležies masė, išlydyta kai kur net iki skysto pavidalo ir padengta skystu silikatu — tam tikru šlaku, ant kurio slūgso uolienos ir vandenynai. Kitų metalų, taip pat akmens ir vandens, mūsų planetos sudėty daug mažiau negu geležies.

Jeigu geležies atsargų mums užteks amžių amžiams, tai su akmens anglimi taip nebus. Todėl žmonės, žvelgią į ateitį per kelis šimtus metų, turi ieškoti akmens anglies klodų visur, kur tik senais geologiniais laikais galėjo juos suformuoti viską pramatanti gamta.

— Labai gerai! — sakė naujos bendrovės priešininkai.

Bet juk Jungtinėse Valstijose, kaip ir visur, nemaža žmonių, kurie iš pavydo ar pykčio mėgsta viską peikti, o nemaža ir tokių, kurie ginčijasi tik dėl malonumo ginčytis.

— Labai gerai? — sakė tie žmonės.— Bet iš kur Šiaurės ašigalio srityje bus anglies!

— Kaip iš kur? — atsakydavo Barbikeno šalininkai.— Labai galimas daiktas, kad geologinių sluoksnių susidarymo epochoje Saulės masė, pagal M. Blande teoriją, buvo daug didesnė, ir temperatūros skirtumas tarp pusiaujo ir ašigalių nebuvo taip didelis. Ir dar daug amžių prieš žmogaus atsiradimą mūsų žemė buvo veikiama aukštos temperatūros ir drėgmės, ir tada šiaurinėje žemės rutulio dalyje augo milžiniški miškai.

Tą temą moksline ir humoristine forma gvildeno daugelis bendrovei palankių laikraščių ir žurnalų.

Iš tikrųjų po baisių sukrėtimų, prieš susidarant galutinam Žemės pavidalui, tie miškai atsidūrė giliai po žeme ir, laikui bėgant, vandens ir vidinio žemės karščio veikiami, turėjo pavirsti į akmens anglies klodus. Todėl galima drąsiai tvirtinti, kad poliarinės sritys turtingos anglies klodų, tik ir laukiančių šachtininkų kirtiklio.

Be to, buvo ir faktų — nenuginčijamų faktų, kuriais negalėjo abejoti net labai gilaus proto žmonės, nepratę

remtis prielaidomis, jie visai pritarė anglies klodų ieškojimams poliariniuose kraštuose.

Kaip tik apie visa tai kalbėjosi, kelioms dienoms praėjus, majoras Donelanas su savo sekretorium, sėdėdami tamsiausiame „Dviejų draugų" restorano kampelyje.

— Nejaugi Barbikeno, kad jį velniai rautų, būtų teisybė? — sakė Dinas Tudrinkas.

— Galimas daiktas,— atsakė majoras Donelanas,— net sakyčiau — nėra abejonės.

— Bet tada jie prisikraus turto, eksploatuodami poliarines sritis!

— Tikriausiai! — atsakė majoras.— Jeigu jau Šiaurės Amerikoje yra didžiuliai akmens anglies klodai ir nuolat pranešama apie naujų atradimą, tai nėra abejonės, kad ateityje jų atras dar daugiau, ponas Tudrinkai. Juk Arktikos žemės yra tartum Amerikos žemyno tęsinys. Tie patys geologiniai sluoksniai ir jų susiklostymas. Ypač Grenlandija atrodo Naujojo pasaulio tęsinys. Grenlandiją reikia laikyti Amerikos žemyno dalimi.

— Kaip arklio galva, kurios formą turi Grenlandija, sujungta su arklio liemeniu,— įterpė Donelano sekretorius.

— Pridursiu, — pasakė majoras, — kad profesorius Nordenšeldas, tyrinėdamas Grenlandijos teritoriją, surado nuosėdines formacijas, susidedančias iš smiltainio ir skalūno su rusvosios anglies priemaiša, kurioje buvo daug suakmenėjusių augalų. Vien tik Disko apylinkėj danas Stenstrupas rado septyniasdešimt vieną klodą su daugybe augalų įspaudų, tai neginčijamas įrodymas, kad kadaise poliarinėse srityse vešėjo gausi augmenija.

— Na, o aukščiau?

— Aukščiau, arba toliau į šiaurę,— atsakė majoras,— irgi yra anglies, tai tvirtina radiniai, ir, atrodo, tik imk ir kask. Ir jeigu jos taip gausu tuose kraštuose žemės paviršiuje, tai argi negalima tvirtinti, kad tų klodų esama ir žemės plutos gelmėje.

Majoras Donelanas buvo teisus. Nuodugniai išstudijavęs Arktikos sričių geologines formacijas, jis daugiausia iš visų anglų niršo tokiomis aplinkybėmis. Gal jis ir ilgai būtų kalbėjęs ta tema, jei nebūtų susigavęs, kad jo pašnekesio klausosi visi smuklės lankytojai. Tuomet Tudrinkas ir majoras nusprendė, kad visų geriausia būsią patylėti, bet Tudrinkas dar paklausė:

— Ar jūsų nestebina vienas dalykas, majore Donelanai?

— O koks?

— O tai, kad sumanymui dėl Šiaurės ašigalio ir anglies klodų vadovauti ima artileristai, o tiktų geriau inžinieriams ar bent jūrininkams.

— Taip,— atsakė majoras,— tikrai čia yra ko stebėtis.

O laikraščiai kiekvieną rytą rašė dėl tų anglies klodų. . .

„Klodai? Kokie klodai? — klausė laikraštis „Pol mol gazet" savo karštuose Anglijos komersantų sluoksnių inspiruotuose straipsniuose ir imdavo plūsti Arktikos pramonės bendrovę.

— Kaip tai „kokie"? — atsakydavo jiems drąsūs Barbikeno šalininkai Čarlstono laikraščio „Deili nius" skiltyse.— Tai tie patys klodai, kurie buvo surasti 1875—1876 metais kapitono Neirso prie aštuoniasdešimt antros lygiagretės, tuo pat metu jis ištyrė sluoksnius, rodančius, jog ten buvo mioceno augmenija, turtinga tuopų, skroblų, putinų, lazdynų ir spygliuočių.

— O ar ne mūsų tėvynainiai 1881—1884 metais,— tęsė „Niujork vitnes" mokslinis metraštininkas,— leitenanto Grilio ekspedicijos į ledi Franklin įlanką metu surado akmens anglies klodus visai netoli nuo Kongerio forto Voterkorso įlankėlėje? Argi daktaras Pavis ne pagrįstai tvirtino, kad tuose kraštuose yra akmens anglies klodų, tarsi apdairios gamtos paskirtų ateičiai, tos atšiaurios srities šalčiui nugalėti?

Suprantama, tokię įtikinami narsių amerikiečių tyrinėtojų patikrinti faktai Barbikeno priešininkams užčiaupė burnas.

Ir tie, kurie sakė: „Iš kur ten gali būti anglies klodų?" — pradėjo lenkti galvas prieš tuos, kurie tvirtino: — „O kodėl jų gali nebūti?" Taip, akmens anglies klodų ten būta ir dargi labai daug. Šiaurės ašigalio žemės slėpė brangaus degalo sluoksnius, tūnančius gelmėse tų sričių, kur kadaise vešėjo augmenija.

Bet pralaimėję ginčą dėl anglies klodų, kurių buvimu Arktikos gelmėse niekas neabejojo, priešai negalėjo nurimti ir ėmė klausimą nagrinėti iš kitos pusės.

— Tegu bus jūsų teisybė! — pasakė kartą Donelanas, susidūręs akis į akį su Barbikenu per viešą susirinkimą Patrankos klubo salėje.— Tegu bus jūsų teisybė! Aš sutinku, netgi pats tvirtinu: jūsų bendrovės įgytose srityse tų klodų esama. Bet pamėginkit juos iškasti!

— Tai mes ir iškasim,— atsakė ramiai Impis Barbikenas.

— Tai peržengsite aštuoniasdešimt ketvirtąją lygiagretę, kurios nebuvo peržengęs nė vienas tyrinėtojas.

— Mes ją peržengsime.

— Ir pasieksite ašigalį!

— Pasieksime.

Matydami, kaip šaltai ir įsitikinusiu balsu atsakinėja Patrankos klubo pirmininkas, kaip atkakliai ir logiškai jis gina savo nuomonę, suabejojo net patys didžiausieji užsispyrėliai. Jie suprato, kad prieš juos stovi žmogus, kokį jie pažinojo jau daugelį metų: ramus, šaltas, susikaupęs ir rimtas, tikslus, kaip chronometras, drąsus ir atkakliai siekiąs praktinių tikslų, nors jiems ir reikėtų drąsiausių žygdarbių.

Visi, kurie žinojo karštą majoro Donelano būdą, suprato, kad gerbiamasis džentelmenas trokšta pasmaugti savo priešininką. O! Tas pirmininkas Barbikenas buvo tvirtos dvasios ir kūno, jis turėjo, kaip buvo pasakęs Napoleonas, gerą grimzlę ir todėl nebijojo nei vėjų,

nei audros. Jo priešai, varžovai ir pavyduoliai puikiai tai žinojo!

Kadangi negalima uždrausti pašaipoms šaipytis, tai ir įsismarkavo įniršis prieš naująją bendrovę. Patrankos klubo pirmininkui buvo suversti patys absurdiškiausi projektai. Pasipylė karikatūros, itin jų gausu buvo Europoje, o daugiausia Jungtinėje karalystėje, kuri niekaip negalėjo pakęsti pralaimėjimo, kad doleris nugalėjo svarą sterlingų.

Štai kaip! Tas jankis tvirtina pasieksiąs Šiaurės ašigalį! Jis įžengsiąs ten, kur nė vienas žmogus nebuvo įkėlęs kojos! Jis įsmeigsiąs Jungtinių Valstijų vėliavą į vienintelį Žemės rutulio tašką, kuris amžinai sustingęs, kai visi kiti taškai juda žemei besisukant!

Na, ir davė sau valią karikatūristai!

Didelių knygynų vitrinose ir kioskuose, kaip Europos sostinėse, taip ir dideliuose Konfederacijos miestuose — šiam laisvės krašte, pasirodė eskizų ir piešinių, vaizduojančių Barbikeną, kuris keisčiausiais būdais mėgina pasiekti Šiaurės ašigalį.

Štai drąsusis amerikietis, kitų Patrankos klubo narių padedamas, kastuvais rausia tunelį per ledo kalnus,— nuo pirmųjų ledujų iki devyniasdešimto laipsnio šiaurės platumos,— stengdamasis išlįsti į paviršių ties pačia Žemės ašim.

Kitoje karikatūroje buvo Impis Barbikenas su Mastonu ir kapitonu Nikoliu; jų bruožai buvo puikiai perteikti. Visi trys leidžiasi oro balionu į pažadėtąją žemę ir po milžiniškų pastangų, po galybės pavojų atranda vieną gabalėlį anglies, sveriantį pusę svaro. Tiek jos ir buvę tuose išgarsintuose Arktikos anglies kloduose.

Viename angliško žurnalo „Penč" numeryje buvo nupieštas Mastonas, kurį ne rečiau už jo draugą mėgo pajuokti karikatūristai. Tame piešinyje Patrankos klubo sekretorius, ašigalio magnetinės jėgos traukiamas, niekaip negalėjo atplėšti nuo žemės savo geležinio kablio.

Ta proga priminsim, jog garsusis matematikas buvo perdaug karšto būdo ir negalėjo ramiai pakęsti šių patyčių. Jis baisiai pasipiktino, ir nesunku suprasti, kad misis Evandželina Skorbit irgi netvėrė iš apmaudo ir pasipiktinimo.

Karikatūra Briuselio laikraštyje „Lantern mažik" vaizdavo Impį Barbikeną ir bendrovės narius kaip nedegamas salamandras vidury didžiulės liepsnos. Norėdami ištirpinti poliarinio vandenyno ledus, jie liejo ant ledynų spiritą ir paskui padeginėjo tą spirito jūrą — poliarinis baseinas virto didžiuliu dubeniu su punšu! Pasinaudodamas žodžiu „punšas", akiplėša belgų dailininkas pavaizdavo Patrankos klubo pirmininką komediantu[1].

Tačiau didžiausią pasisekimą turėjo prancūziško žurnalo „Šarivari" karikatūra, po kuria buvo pasirašęs dailininkas Stopas. Banginio pilve, tarsi jaukiai įrengtame kambary, už stalelio sėdėjo Impis Barbikenas su Mastonu ir, laukdami, kol atvyks į numatytą vietą, lošė šachmatais. Patrankos klubo pirmininkas, tarsi naujasis pranašas Jonas, drauge su savo sekretoriumi leidosi praryjamas to milžiniško jūros žinduolio; plaukdami po ledais šia nauja susisiekimo priemone, jie tikėjosi pasiekti neprieinamą Žemės ašigalį.

Pieštukų ir plunksnų pliekiamas, šaltakraujis naujos bendrovės pirmininkas nė kiek nesijaudino. Tegu sau kalba, rėkauja, piešia, šaiposi! Jis dirbo savo darbą.

Ir štai bendrovės vadovybė, kuri buvo gavusi iš federalinės vyriausybės teisę eksploatuoti poliarines sritis, nutarė paskelbti visuomenės paskolos pasirašymą penkiolikos milijonų dolerių sumai. Buvo išleistos akcijos po šimtą dolerių ir, be to, už gyvus pinigus. Ir ką gi? Pasitikėjimas Barbikenu ir K° buvo toks didelis, kad akcininkai plaukte plaukė. Tačiau reikia pasakyti, kad beveik visi jie buvo trisdešimt aštuonių Federalinės respublikos valstijų gyventojai.

[1] Punch — komediantas, juokdarys *(angl.)*.

— Tuo geriau! — džiaugėsi Arktikos pramonės bendrovės šalininkai,— sumanymas bus vienų amerikiečių.

Trumpai sakant, Barbikeno ir K° firmos reputacija buvo labai tvirta — biržininkai visai neabejojo, kad bendrovė išpildys savo pažadus, ir taip tvirtai tikėjo anglies klodų buvimu Šiaurės ašigaly ir jų eksploatavimo galimybe, jog pasirašymą reikėjo sumažinti dviem trečdaliais, ir gruodžio 16 dieną penkiolikos milijonų kapitalas jau buvo sudarytas.

Jis beveik tris kartus viršijo sumą, kurią kadaise buvo surinkęs Patrankos klubas, ruošdamasis įvykdyti didįjį savo sumanymą — paleisti sviedinį į Mėnulį.

VI SKYRIUS,

kuriame staiga nutrūksta misis Skorbit ir Mastono pasikalbėjimas telefonu

Barbikenas ne tik tvirtino, kad pasieksiąs savo tikslą,— dabar ir su turimomis lėšomis galėjo vykdyti savo sumanymą be kliūčių,— bet jis nebūtų ryžęsis surinkti tiek pinigų, jeigu nebūtų buvęs įsitikinęs pasisekimu.

Pagaliau drąsusis žmogaus genijus nugalės ašigalį!

Barbikenas ir jo bendrovės nariai, be abejo, turėjo priemonių laimėti ten, kur daugeliui nepasisekė. Jie padarys tai, ko nepavyko padaryti nei Franklinui, nei Keinui, nei De Longui, nei Neirsui, nei Griliui. Jie pereis aštuoniasdešimt ketvirtąją lygiagretę ir užvaldys iš varžytinių pirktą didelį žemės rutulio plotą. Jie prisegs prie amerikiečių vėliavos trisdešimt devintą žvaigždę, trisdešimt devintą valstiją, prijungtą prie Amerikos federacijos.

— Fantastai! — nenustojo kartoję europiečių delegatai ir jų vienminčiai Senajame pasaulyje.

Tuo tarpu nieko nebuvo praktiškesnio, logiškesnio, paprastesnio už priemonę, kuria bendrovė ruošėsi įsi-

gyti Šiaurės ašigalį, priemonė tokia paprasta, kad, galima sakyti, ji buvo vaikiška išmonė. Tą priemonę pasiūlė Mastonas; tai jo smegenys buvo drąsiausių ir įvairiausių idėjų trykštantis šaltinis, tik jų dėka gimė geografinis sumanymas ir būdas jį įgyvendinti.

Ne kartą jau sakėme, kad Patrankos klubo sekretorius buvo nepaprastas matematikas. Sunkiausius matematikos uždavinius išspręsti jam buvo vaikų žaidimas. Jam buvo tik juokas iš sunkumų, kurie pasitaikydavo veiksmuose su dydžiais, tai yra algebroj ir skaičių moksle, kuris yra aritmetika. Reikėjo tik pažiūrėti, kaip jis operavo simboliais, užrašinėdamas algebros formules sutartiniais ženklais, kaip jis žymėjo alfabeto raidėmis kiekius, tai yra dydžius, ar lygiagrečių ir sukryžiuotų brūkšnelių ženklelius, rodančius santykius tarp dydžių, ir veiksmus, kuriuos reikia atlikti.

Ak, tie koeficientai, laipsnių rodikliai, radikalai, šaknys ir kiti ženklai, vartojami algebros kalboje! Kaip lengvai jie biro iš po Mastono plunksnos, arba, tikriau, iš po kreidos gabalėlio, boluojančio ant geležinio kablio, nes jis mėgo rašyti juodoje lentoje. Šitame dešimties kvadratinių metrų paviršiuje — mažiau Mastonui nebūtų užtekę — jis su užsidegimu sprendė algebros uždavinius. Lentoje nebuvo paprastų mažų skaičių. Kiekvienas skaitmuo buvo didžiulis, fantastiškas piešinys, nubrėžtas įsismaginusia ranka. Skaitmenys 2 ir 3 išeidavo apvalūs lyg popieriniai gaidžiukai; skaitmuo 7 buvo panašus į kartuves — trūko tik pakaruoklio; 8 — išsiriesdavo kaip platūs akiniai, o 6 ir 9 buvo su labai ilgomis gražiomis uodegomis.

O algebros formulių raidės, pirmosios alfabeto raidės — a, b, c, vartojamos žinomiems ar duotiems dydžiams reikšti, ir pačios paskutinės raidės — x, y, z, nežinomiems ar ieškomiesiems dydžiams reikšti,— kaip aiškiai ir gražiai jos buvo didžiojo matematiko parašytos! Nuostabiai puiki buvo raidė z, kuri raitėsi zigzagais kaip žaibas danguje. O koks grakštumas tų graikiš-

kų raidžių — π, λ, ω ir kt., jų galėjo pavydėti pats Archimedas ir Euklidas!

Matematiniai ženklai buvo tikra tobulybė ir grožybė. Jo pliusai aiškiai rodė, kad dydžius reikia sudėti. Minusai buvo kuklesni, tačiau atrodė visai gražūs. Jo daugybos ženklas buvo pasviręs kaip švento Andriejaus kryžius; du lygybės ženklo brūkšneliai buvo taip tiksliai parašyti, kad jie sakyte sakė, jog Mastonas yra to krašto pilietis, kur lygybė, bent baltųjų tarpe, nėra tuščias žodis. Su tokiu pat užmoju ir taip pat įtaigiai ir proporcingai buvo nubrėžti ženklai $<>$ ir $\lesseqgtr$. Tačiau tikrasis jo triumfas buvo šaknies ženklas, rodantis šaknies traukimą iš skaičiaus ar dydžio. Kai Mastonas jį užbaigdavo ilgu gulsčiu brūkšniu, štai taip:

$$\sqrt{\qquad\qquad}$$

atrodė, kad dar kiek — ir jis išeis iš juodos lentos ribų ir padūkusiomis savo lygtimis pavergs visą pasaulį!

Tik nepagalvokite, kad matematiniai Mastono gabumai apibrėžti vien elementaria algebra. Ne! Jis gerai žinojo diferencialinius, integralinius ir variacinius skaičiavimus; ir tvirta ranka jis brėžė integralo ženklą — tą labai paprastą raidę

$$\int$$

reiškiančią be galo mažų dydžių be galo didelę sumą.

Buvo ten dar ženklas Σ, reiškiąs baigtinę baigtinių dėmenų sumą, ženklas ∞, kuriuo matematikai žymi begalybę, ir kiti paslaptingi ženklai, vartojami toje paprastiems mirtingiesiems nesuprantamoje kalboje.

Vienu žodžiu, tas nuostabus žmogus sugebėjo įkopti į pačias aukštosios matematikos viršūnes.

Šit koks buvo Mastonas! Štai kodėl kolegos, pavedę jam painiausią uždavinį, kuriam reikdavo matematinių žinių, galėjo visiškai juo pasikliauti. Štai kodėl Patran-

kos klubas kaip tik jam buvo patikėjęs sviedinio paleidimo į Mėnulį problemą. Ir šit kodėl misis Evandželina Skorbit, apsvaiginta jo garbės, taip labai juo žavėjosi.

Bet šiuo atveju, tai yra sprendžiant Šiaurės ašigalio užvaldymo uždavinį, Mastonui nereikėjo kilti į matematinės analizės aukštybes. Kad naujieji Arktikos valdų koncesininkai galėtų jas eksploatuoti, Patrankos klubo sekretoriui užteko išspręsti mechaniškos srities uždavinį. Uždavinys, aišku, buvo pakankamai sudėtingas, reikalaująs genialių ir, gal būt, net visai naujų formulių, bet jam viskas buvo vieni niekai.

Taip, Mastonu galima buvo pasitikėti net ten, kur mažiausia klaida padarytų milijoninių nuostolių. Niekada nuo to meto, kai jo vaikiška galva lengvai išspręsdavo lengvus aritmetikos uždavinius, jis nepadarė nė vienos klaidos ir neapsiriko nė milijonine mikrono dalelyte, susidurdamas su linijiniais dydžiais. Jei jis būtų padaręs nors ir smulkiausią klaidelę, tai nedvejodamas būtų paleidęs kulką į savo gutaperčinį kiaušą.

Mums buvo svarbu pabrėžti šią nuostabią Mastono savybę. Tai ir padarėme. Dabar parodysime jį veikiantį, ir dėl to mums teks grįžti kelias savaites į praeitį.

Maždaug mėnesį prieš pasirodant laikraščiuose pranešimui, kuriuo buvo kreipiamasi į visus Žemės gyventojus, Mastonui buvo duotas uždavinys padaryti apskaičiavimus to projekto, kurio įvykdymas, kaip jis tikino savo draugus, žadėjo pačių geriausių rezultatų.

Mastonas jau daugelį metų gyveno Franklin-strite Nr. 179, toli nuo jo nekenčiamos minios triukšmo; tai buvo viena iš ramiausiųjų Baltimorės gatvių, toli nuo kvartalų, kur sutelktas visas prekybinis gyvenimas, apie kurį jis nieko nenutuokė.

Neturėdamas kitų pajamų, be atsargos artilerijos karininko pensijos ir Patrankos klubo sekretoriaus algos, Mastonas gyveno paprastame namelyje, kuris buvo žinomas „Balistik-kotedžo" vardu. Jis gyveno vienas, su tarnu negru Plykst-Plykst. Pravardė visai tinkama arti-

leristo tarnui. Negras buvo ne tarnas, bet toks pat senas artileristas, prižiūrįs savo šeimininką, kaip kadaise prižiūrėdavo savo patranką.

Mastonas buvo užkietėjęs viengungis ir giliai įsitikinęs, kad šiame pasaulyje gali gyventi tik žmogus vientulis. Jis žinojo slavų patarlę „Moteris už vieno plauko traukia stipriau, negu keturi į žagrę pakinkyti jaučiai",— ir buvo atsargus.

Mastonas gyveno vienas savo Balistik-kotedže tik todėl, kad pats to norėjo. Jam būtų reikėję tik mirktelėti, ir jo vienatvė būtų virtusi vienatve dviese, o menkos jo lėšos — milijoniniu turtu. Jis nė kiek negalėjo abejoti, kad misis Evandželina Skorbit būtų buvusi labai laiminga. Bet svarbiausia, kad Mastonas bent iki šiol nebūtų buvęs laimingas. Atrodė, kad tos dvi būtybės, neabejotinai sutvertos viena kitai,— taip bent galvojo švelnioji našlė,— niekada nepasiryš sujungti savo likimų.

Kotedžas buvo mažas, dviejų aukštų namelis. Apatiniame aukšte svetainė, nedidelis valgomasis, o virtuvė ir tarno kambarys — priestate prie namo. Viršuje, į gatvės pusę,— miegamasis, į sodo pusę — darbo kambarys, kur neprasiskverbdavo gatvės triukšmas. Tikras „Buen retiro"[1] mokslininkui ir išminčiui. O kiek tarp tų sienų atlikta apskaičiavimų, kurių būtų galėję pavydėti Niutonas, Laplasas ir Košis!

Kaip nepanašus jis į misis Evandželinos Skorbit rūmus turtingame Niuparko kvartale. Jo fasadas buvo su balkonais, išraižytas fantastinėmis anglosaksų architektūros skulptūromis lyg gotiško, lyg renesanso stiliaus viduje — prašmatnūs, prabangiai apstatyti kambariai, didžiulis holas, paveikslų galerijos, kuriose vyravo prancūzų meno meistrų paveikslai, dvipusiai laiptai, daugybė tarnų, arklidės, ratinės; už namo — sodas su žaliom vejom, aukštais medžiais, trykštančiais fontanais,

[1] Geras prieglobstis (*isp.*).

ir virš rūmų bokštas, kurio viršūnėje plevėsavo mėlyna su auksu Skorbitų vėliava!

Trys mylios, trys ilgos mylios, jei ne daugiau, skyrė Niuparko rūmus nuo Balistik-kotedžo. Tačiau abeji namai buvo sujungti telefono linija. Suskambėjus skambučiui, pasigirsdavo balsas: „Alio! Alio!" — ir prasidėdavo pašnekesys tarp rūmų ir kotedžo. Pokalbininkai, tiesa, negalėjo vienas kito matyti, bet klausytis balso — kiek tik norėjo. Tegu niekas nenustemba, kad misis Evandželina Skorbit dažniau kvietė telefonu Mastoną, negu jis ją. Suskambėjus telefonui, mokslininkas nenoromis pertraukdavo savo darbą, atsakydavo į draugišką misis pasveikinimą murmėjimu — reikia manyti, kad ne perdaug meilų jo balsą sušvelnindavo telefono vielos — ir grįždavo prie savo skaičių.

Spalio 3 dieną po ilgo paskutinio pasitarimo Mastonas atsisveikino su savo draugais ir nuėjo dirbti. Darbą jis apsiėmė labai sunkų — padaryti visus apskaičiavimus, reikalingus ašigaliui pasiekti ir eksploatuoti po jo ledais esančius anglies klodus.

Mastonas tikėjosi per savaitę baigti tą slaptą darbą, iš tikrųjų labai sudėtingą ir keblų,— jam reikėjo išspręsti galybę mechanikos, analitinės trijų matavimų geometrijos, poliarinės geometrijos ir trigonometrijos lygčių.

Kad niekas tam darbui nesutrukdytų, buvo susitarta, kad Patrankos klubo sekretoriaus kotedže niekas nelankys. Misis Evandželina Skorbit dėl to sprendimo labai nusiminė, bet jai teko nusileisti. Ir ji su Barbikenu, kapitonu Nikoliu ir jų bendrais — judriuoju Bilsbiu, pulkininku Bliumsberiu ir Tomu Hanteriu medinėmis kojomis — atėjo į Balistik-kotedžą paskutinį kartą aplankyti Mastono.

— Jums pavyks, brangusis Mastonai! — pasakė ji atsisveikindama.

— Ir žiūrėkite, neįvelkite klaidos! — pridūrė šypsodamasis Barbikenas.

— Klaidos! Jis?! — sušuko misis Evandželina Skorbit.

— Nepadarysiu daugiau, kaip ponas dievas, kurdamas dangiškosios mechanikos dėsnius! — kukliai atsakė Patrankos klubo sekretorius.

Paskui draugai paspaudė jam ranką, misis Skorbit atsiduso, dar kartą palinkėjo sėkmės, ir, patarę per daug savęs darbu nenuvarginti, visi atsisveikino su matematiku. Balistik-kotedžo durys užsidarė, ir Plykst-Plykst gavo įsakymą jų neatidaryti, net jeigu ir Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas atsilankytų.

Užsidaręs Mastonas pirmąsias dvi dienas tik svarstė jam duotąjį uždavinį, neimdamas kreidos į rankas. Jis peržiūrėjo kai kuriuos veikalus apie Žemės elementus, jos masę, sūdrumą, apimtį, formą, jos sukimąsi aplink ašį ir kelią aplink saulę,— visa tai turėjo sudaryti pagrindą jo skaičiavimams.

Štai svarbieji duomenys, kuriuos reikia skaitytojui prisiminti: Žemės forma: besisukąs elipsoidas, kurio didysis spindulys lygus 6 377 398 metrams arba 1594 lje, o mažasis — 6 356 080 metrams arba 1589 lje. Taigi elipsoidas kiek pailgas ir didysis spindulys ilgesnis už mažąjį 21 318 metrais, apie 5 lje.

Žemės apimtis per pusiaują 40 000 kilometrų.

Žemės paviršius lygus maždaug 510 milijonų kvadratinių kilometrų.

Tūris — maždaug 1000 milijardų kubinių kilometrų.

Žemės stangrumas — maždaug penkiskart didesnis už vandens stangrumą, truputį didesnis už sunkaus špato ir beveik lygus jodo stangrumui. Vadinasi, vieno kubinio Žemės metro svorio vidurkis (jei tarsime, jog ji sveriama vienas po kito iškeliamais į paviršių gabalais) yra 5480 kilogramų. Šitą skaičių ir atėmė Kavendišas svarstyklėmis, kurias išrado ir sukonstravo Mičelis ar tiksliau — 5670 kilogramų pagal Beilio pataisas. Ponai Vilsingas, Korniu, Bajis ir kiti paskiau pakartojo tuos matavimus.

Žemė apsisuka aplink Saulę per 365 ir ketvirtį paros, tas sudaro astronominius metus, ar tiksliau per 365 paras 6 valandas 9 minutes ir 10 sekundžių. Taigi mūsų sferoido greitis per sekundę lygus 30 400 metrų arba 7,6 lje.

Kiekvienas žemės paviršiaus taškas per pusiaują, besisukant Žemei aplink savo ašį, nuskriejo 463 metrus per sekundę arba 417 lje per valandą.

Ilgio, jėgos, laiko ir kampo vienetais Mastonas paėmė metrą, kilogramą, sekundę ir centrinį apskritimo kampą, esantį prieš lanką, kurio ilgis lygus spinduliui.

Spalio 5 dieną, maždaug 5 valandą po pietų,— kai kalbama apie taip svarbius įvykius, reikia laikytis tikslumo,— Mastonas, viską gerai apgalvojęs, ėmėsi skaičiavimo raštu. Jis pradėjo nuo svarbiausio skaičiaus, reiškiančio Žemės lanko, to vieno iš didžiųjų jo apskritimų, tai yra, pusiaujo, ilgį.

Kabineto kampe, poliruotuose ąžuoliniuose rėmuose, stovėjo didelė juoda lenta; šviesa ant jos krito pro langą iš sodo pusės. Lentos apačioje, ant atbrailos buvo tvarkingai sudėti kreidos gabaliukai. Iš kairės, parankiui kabojo kempinės lentai šluostyti. Dešinioji jo ranka, arba, geriau sakant, geležinis kablys, buvo skirtas formulėms, skaičiams ir figūroms braižyti.

Pirmiausia Mastonas nubrėžė taisyklingą apskritimą, vaizduojantį žemės sferoidą. Kad žemės rutulio reljefingumas būtų ryškesnis, priekinę, matomąją pusiaujo linijos dalį nubrėžė ryškesnę, o uždengtąją, nematomą,— punktiru. Žemės ašis, einanti per du ašigalius, kirto pusiaują statmenai, ir abiejuose poliuose buvo pažymėta N ir S raidėmis.

Paskui dešiniajame lentos kampe mokslininkas parašė skaičių 40 000 000, reiškiantį metrais Žemės apimtį per pusiaują.

Tai atlikęs, Mastonas atsikvėpė ir rengėsi pradėti skaičiavimus.

Įsigilinęs į darbą, jis net nepažvelgė į dangų, kuris

po pusiaudienio ėmė niauktis. Jau visą valandą kaupėsi audra, kuri taip stipriai veikia kiekvieno gyvio organizmą. Tamsiame švino spalvos danguje ties miestu plaukė pilki sunkūs it tumulai debesys. Kartkartėmis tolumoje sugriaudėdavo perkūnija. Visas oras buvo pritvinkęs elektros, du ar tris kartus žaibas perskrodė orą.

Mastonas, vis labiau įsigilindamas į savo darbą, nieko nematė ir negirdėjo.

Staiga kabinete tylą nutraukė skubrus telefono skambėjimas.

— Še tau kad nori! — sušuko Mastonas.— Kokie įkyrūs tie žmonės: neleidžiama pro duris, tai jie veržiasi telefonu! Puikus išradimas norintiems ramybės! Paliepsiu visam mano darbo laikui išjungti telefoną.

Ir, priėjęs prie telefono, jis paklausė:

— Ko reikia?

— Pasikalbėti labai trumpai su jumis,— atsakė moteriškas balsas.

— Kas kalba?

— Argi jūs manęs nepažinote, brangusis misteri Mastonai? Tai aš — misis Skorbit!

— Misis Skorbit! Ji niekada neduos man ramybės.

Bet tuos paskutiniuosius žodžius — nelabai malonius švelniajai našlei — jis burbtelėjo į šalį, kad aparate nebūtų jie išgirsti! Paskui supratęs, kad reikia pasakyti vieną kitą mandagų žodį, Mastonas pratarė:

— O, tai jūs, misis Skorbit?

— Aš, brangusis misteri Mastonai!

— Ką pasakysit, misis Skorbit?

— Aš noriu jus perspėti, kad tučtuojau bus baisi audra.

— Aš jos nesulaikysiu.

— Žinoma, ne, aš tik norėjau paklausti, ar jūs uždarėt langus. . .

Vos spėjo misis Evandželina Skorbit baigti tuos žodžius, pasigirdo baisus perkūno trenksmas,— tarsi kas būtų perplėšęs didžiulį, nepaprastai ilgą šilko audeklą.

Perkūnas trenkė prie pat kotedžo, ir elektros srovė, prabėgus telefono laidais, tikrai su elektriniu brutalumu įsiveržė į mokslininko kabinetą.

Mastonas, pasilenkęs prie aparato, gavo tokį stiprų elektrinį antausį, kokio dar nebuvo gavęs joks mokslininkas. Perėjęs per jo geležinį kablį, žaibas partrenkė Mastoną žemėn tarsi skiedrą. Krisdamas jis apvertė lentą, ir ta nulėkė į kambario kampą. O žaibas išlėkė per nematomą plyšį lange ir vandens nutekamuoju vamzdžiu nunėrė į žemę.

Apstulbęs — ir buvo ko! — Mastonas pasikėlė, ėmė čiupinėtis ir įsitikino, kad jis nesužeistas. Paskui šaltai, kaip ir dera senam „Kolumbiados" taikytojui, jis sutvarkė savo kabinetą, pakėlė stovą, uždėjo ant jo juodą lentą, surinko išsibarsčiusius ant kilimo kreidos gabalėlius ir vėl pradėjo taip netikėtai ir šiurkščiai pertrauktą darbą.

Bet staiga jis pastebėjo, kad, krintant lentai, dešinėje jos pusėje vietomis išsitrynė užrašas, kuriuo jis buvo pažymėjęs pusiaujo ilgį metrais. Jis buvo bepradedąs rašyti skaičius iš naujo, tik staiga vėl jaudriai sučirškė telefono skambutis.

— Vėl! — sušuko Mastonas ir nuėjo prie aparato.— Kas ten? — paklausė jis.

— Misis Skorbit.

— Ką pasakysite, misis Skorbit?

— Ar nepataikė tas baisus griaustinis į Balistik-kotedžą?

— Turiu rimto pagrindo galvoti, kad pataikė!

— O, dieve mano! Griaustinis.

— Nusiraminkit, misis Skorbit!

— Ar jums nieko neatsitiko, brangusis misteri Mastonai?

— Nieko.

— Ar trenksmas jūsų nesujaudino?

— Mane sujaudino tik jūsų draugystė, misis Skorbit,— susiprato mandagiai atsakyti Mastonas.

— Iki pasimatymo, brangusis Mastonai!

— Iki pasimatymo, brangioji misis Skorbit! — Ir, grįždamas į savo vietą, pridūrė: — Velniai rautų tą meilią moteriškę: per jos tą kvailą skambinimą tik manęs nenutrenkė perkūnas!

Tai buvo paskutinis sutrukdymas. Daugiau niekas nepertraukė Mastono darbo. Beje, norėdamas pats pasirūpinti taip reikalinga darbui ramybe, jis visai išjungė telefono aparatą ir nutraukė elektros vielą.

Paėmęs pagrindu ką tik parašytąjį skaičių, jis išvedinėjo įvairias formules ir, gavęs galutinę formulę, parašė ją kairiajame lentos kampe, nutrynęs visus skaičius, iš kurių ją buvo išvedęs.

Paskui jis ėmė rašyti begalines eiles algebros ženklų.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ir štai aštuonioms dienoms praėjus, spalio 11 dieną puikūs apskaičiavimai buvo baigti ir Patrankos klubo sekretorius triumfuodamas įteikė kolegoms savo darbą, kurio jie laukė nekantraudami.

Praktinis būdas, kaip pasiekti Šiaurės ašigalį ir ten eksploatuoti anglies klodus, buvo matematiškai įrodytas. Tuojau ir buvo įkurta draugija, pasivadinusi „Arktikos pramonės bendrove", kuriai Vašingtono vyriausybė suteikė koncesiją Arktikos sritims, jeigu varžytinėse Arktika teks bendrovei.

Skaitytojams jau žinoma, kaip po varžytinių, kuriose laimėjo Amerikos Jungtinės Valstijos, naujoji bendrovė, norėdama surinkti lėšas, kreipėsi į Naujojo ir Senojo pasaulio kapitalistus.

VII SKYRIUS,

kuriame Barbikenas sako tik tai, ką norėjo pasakyti

Gruodžio 22 dieną „Barbikeno ir K°" akcininkai buvo pakviesti į visuotinį susirinkimą. Nereikia nei sakyti, kad susirinkimas turėjo įvykti Patrankos klubo

salėje, Juniono skvero rūmuose. Iš tikrųjų vargu ar pats skveras būtų galėjęs sutalpinti didžiulę susirinkusiųjų akcininkų minią. Tačiau negi ruoši šiuo metų laiku susirinkimą lauke, kurioje nors Baltimorės aikštėje, kai gyvsidabrio stulpelis rodė dešimt laipsnių žemiau nulio.

Didelė Patrankos klubo salė,— skaitytojai, tikriausiai, jos nepamiršo,— paprastai buvo nustatyta įvairiausiais ginklais, susijusiais su garbinga klubo narių profesija. Tai buvo tikras artilerijos muziejus. Net kėdės ir stalai, foteliai ir kanapos savo įmantria forma priminė mirtį nešančius ginklus, nusiuntusius į aną pasaulį nemažai narsių žmonių, kurių slaptoji svajonė buvo mirti senatve.

Tą dieną iš salės teko išnešti visus nereikalingus daiktus. Impis Barbikenas šį kartą vadovavo susirinkimui ne kariniams, o taikiems — pramonės tikslams. Iš visų Jungtinių Valstijų suvažiavusiems akcininkams buvo padaryta daug vietos. Tačiau ir didžiojoje, ir gretimose salėse žmonės troško baisioje spūstyje, o ilga, nerami eilė buvo nutįsusi nuo lauko durų iki pat Juniono skvero vidurio.

Arčiausia, aišku, buvo susėdę Patrankos klubo nariai, pirmieji pasirašę naujosios bendrovės akcijas. Čia galima buvo pamatyti džiūgaujantį kaip niekada pulkininką Blemsberį, Tomą Hanterį medinėmis kojomis ir jų draugą nenuoramą Bilsbį. Misis Evandželinai Skorbit jau iš anksto buvo paruoštas patogus fotelis: įmokėjus už Arktikos nekilnojamą turtą daugiau už kitus, ji turėjo pilną teisę atsisėsti greta pirmininko Barbikeno. Toje minioje, besigrūdančioje stiklinio kupolo salėje, buvo daug moterų iš įvairių miesto sluoksnių: salėje mirgėjo puošnios skrybėlės, margos gėlės, įmantrios plunksnos ir įvairiaspalviai kaspinai.

Dauguma akcininkų, atvykusių į tą susirinkimą, iš tikrųjų buvo ne tik šalininkai, bet ir bendrovės šulų draugai.

Susirinkime, specialiai paskirtose vietose, susėdo ir Europos valstybių delegatai: švedas, danas, olandas, anglas ir rusas. Jie dalyvavo susirinkime, nes kiekvienas iš jų buvo pasirašęs po tam tikrą sumą akcijų ir turėjo balso teisę. Parodę didelį vieningumą, kai buvo paskelbtos Arktikos sričių varžytinės, jie dabar ne mažiau vieningai ruošėsi pasišaipyti iš tų žmonių, kuriems pasisekė jas įsigyti. Nesunku įsivaizduoti, su kokiu nepaprastu smalsumu jie laukė pirmininko Barbikeno kalbos. Niekas neabejojo, kad jis savo pranešime turės nušviesti, kokiu būdu manoma prasiskverbti į Šiaurės ašigalį. O juk ten nuvykti sunkiau, negu įsteigti ašigalyje anglies kasyklą! Jeigu tik galima bus prie jo įrodinėjimų prikibti, tai Erikas Baldenakas, Borisas Karkovas, Jakobas Jansenas ir Janas Haraldas nedels paprašyti žodžio. O majoras Donelanas, Dinui Tudrinkui pasakinėjant, ruošėsi visai sutriuškinti savo varžovą Impį Barbikeną.

Buvo aštunta valanda vakaro. Edisono lemputės buvo skaidriai nušvietusios salę, svetaines ir Patrankos klubo kiemus. Kai buvo atidarytos žmonių apgultos durys ir minia sugužėjo vidun, visa salė klegėte klegėjo. Tačiau, durininkui paskelbus, kad atvyksta valdybos nariai, viskas nutilo.

Kilimais užklotoje pakyloje, už aiškiai apšviesto ir tamsia gelumbe užtiesto stalo, atsisėdo pirmininkas Barbikenas, sekretorius Mastonas ir jų draugas kapitonas Nikolis. Salėje pasigirdo trigubas „valio!", šūkiai „Hip! Hip!", ir visus valiavimus pagavo gretimose gatvėse susibūrę žmonės.

Mastonas ir kapitonas Nikolis, švytėdami garbe, iškilmingai buvo susėdę už stalo.

Pirmininkas Barbikenas liko stovėti. Įsikišęs kairiąją ranką į kišenę, o dešinę paslėpęs liemenėje, jis pradėjo savo kalbą:

— Akcijų savininkai ir savininkės! Arktikos pramo-

nės bendrovės taryba sukvietė jus į Patrankos klubo salę, norėdama padaryti svarbų pranešimą.

Jūs jau žinote iš diskusijų laikraščiuose mūsų bendrovės tikslą,— eksploatuoti Arktikos srityse akmens anglies klodus, o tam koncesiją mums suteikė federalinė vyriausybė. Tose viešose varžytinėse įsigytos valdos yra savininkų įnašas tam sumanymui, apie kurį kalbame. Su lėšomis, gautomis po paskolos pasirašymo, kuris buvo nutrauktas gruodžio 11 d., jie galėsią organizuoti verslovę, žadančią jiems pelną, dar negirdėtą nei prekyboje, nei pramonėje.

Čia oratoriaus kalba buvo nutraukta pritariančio klegesio.

— Jūs žinote,— tęsė pirmininkas,— kas mus įtikino, jog aplink ašigalį esama akmens anglies klodų, galimas daiktas, kad ten esama ir fosilinių mamuto ilčių. Viso pasaulio spaudoje paskelbtieji duomenys neleidžia mums tuo abejoti.

O juk visos dabartinės pramonės šaltinis yra akmens anglis. Nekalbant apie anglies arba kokso panaudojimą kurui, garo ir elektros gamybai, galima paminėti ir eilę iš jų gaunamų produktų. Pavyzdžiui: dažai — indigas, fuksinas, karminas; aromatinės medžiagos — vanilija, kartieji migdolai, vingiarykštė, gvazdikai, vintergrinas, anyžius, kamfaras, timolis, heliotropas ir net pikratai — salicilo rūgštis, naftolis, fenolas, antipirinas, benzinas, naftalinas, hidrochinonas, taninas, sacharinas, asfaltas, degutas; tepalai, lakai, ciano junginiai, įvairūs kartumynai ir t. t.

Baigęs skaičiuoti, pirmininkas atsikvėpė tarsi uždusęs bėgikas. Paskui, įtraukęs kiek galėdamas daugiau oro, tęsė:

— Visiškai aišku, kad akmens anglis, ta brangioji mūsų planetos medžiaga, išsibaigs per gana trumpą laiką. Nepraeis nė penki šimtai metų, ir dabar eksploatuojami klodai bus iškasti.

— Trys šimtai! — sušuko kažkuris dalyvis.

— Du šimtai! — sušuko kitas.

— Anksčiau ar vėliau,— tęsė pirmininkas Barbikenas,— mes tik pasistenkime surasti naujas anglies kasyklas, tarsi akmens anglis turėtų išsibaigti jau devynioliktojo amžiaus gale.— Jis stabtelėjo, norėdamas labiau sudominti klausytojus, ir paskui pareiškė:

— Taigi, akcininkai ir akcininkės, ruoškitės! Paskui mane į Šiaurės ašigalį!

Su šiais žodžiais visi subruzdo, rodos, tuoj ims krautis daiktus, tarsi pirmininkas Barbikenas jau būtų parodęs garlaivį, išplaukiantį į Arktikos sritis.

Tačiau majoro Donelano spigliu ir aiškiu balsu ištarti žodžiai iš karto sustabdė tą pirmą, staigų ir neapgalvotą impulsą.

— Bet prieš kelionę,— tarė jis,— norėčiau sužinoti, kaip keliausim į ašigalį? Jūs manote plaukti jūra?

— Nei jūra, nei sausuma, nei oru,— ramiai atsakė pirmininkas Barbikenas.

Ir klausytojai vėl susėdo, pagauti visai suprantamo smalsumo.

— Jums, aišku, žinoma,— ėmė kalbėti oratorius,— kokių žygių buvo daroma, norint prasiskverbti iki to nepasiekiamojo Žemės taško. Vis dėlto man teks trumpai juos priminti. Tuo mes tik pagerbsime drąsius pionierius, kurie liko gyvi, ir tuos, kurie žuvo, nepakėlę nežmoniškų kelionės sunkumų.

Per įvairių tautybių klausytojų eiles perbėgo pritariantis šnabždesys.

— 1845 metais — vėl ėmė kalbėti pirmininkas Barbikenas,— anglas seras Džonas Franklinas išvyko į savo trečią kelionę, kurios tikslas — Šiaurės ašigalis. Ekspedicija su laivais „Erebas" ir „Teroras" prasiskverbė toli į šiaurės kraštus, tačiau daugiau apie ją žinių negauta.

1854 metais amerikietis Keinas su savo leitenantu Mortonu išvyksta ieškoti Džono Franklino. Tiesa, jie grįžo gyvi iš tos ekspedicijos, tačiau jų laivas „Advansas" žuvo.

1859 metais anglas Maklintokas rado dokumentą, patvirtinantį, kad niekas iš „Erebo" ir „Teroro" keleivių neišliko gyvas.

1860 metais amerikietis Heisas iškeliauja iš Bostono su škuna „Jungtinės Valstijos", praplaukia aštuoniasdešimt pirmąją lygiagretę ir, nežiūrint jo paties ir jo bendrakeleivių herojiškų pastangų, 1862 metais grįžta, nepajėgęs nuplaukti toliau į šiaurę.

1869 metais kapitonai Koldervėjus ir Hegemanas, abu vokiečiai, išvyko iš Bremerhafeno su „Hanza" ir „Germanija" „Hanza", ledų suspausta, paskendo bent kiek žemiau septyniasdešimt pirmojo laipsnio šiaurės platumos, o jos įgula išsigelbėjo valtimis, priplaukusi Grenlandijos pakraščius. „Germanija" laimingesnė, bet ji grįžo į Bremerhafeną nepasiekus nei septyniasdešimt septintos lygiagretės.

1871 metais kapitonas Holas išplaukė iš Niujorko garlaiviu „Poliaris". Keturiems mėnesiams praėjus, šis šaunusis jūrininkas miršta, nepakėlęs sunkaus žiemojimo šiaurėje. Po metų „Poliarį" nusinešė aisbergai ir, neperėjusį aštuoniasdešimt antrosios lygiagretės šiaurės platumos, sutriuškino dreifuoją ledai. Aštuoniolika žmonių, leitenanto Taisono vadovaujami, paliko skęstantį laivą ir, Arktikos srovių nešami, ant lyties pasiekė žemyną; trylikos žmonių, dingusių skęstant „Poliariui", taip ir nepavyko surasti.

1875 metais anglas Neirsas išplaukė iš Portsmuto su laivais „Alertu" ir „Dekuvertu". Per tą atmintiną ekspediciją laivų įgulos įsirengė žiemoti tarp aštuoniasdešimt antros ir aštuoniasdešimt trečios lygiagretės; iš čia kapitonas Markemas, artėdamas į šiaurę, sustojo keturi šimtai mylių nuo ašigalio. Taip toli dar niekas nebuvo nuėjęs.

1879 metais mūsų didysis tautietis Gordonas Benetas. . .

Galingi valiavimai, išsiveržę iš susirinkusiųjų krū-

tinių, pasveikino „didžiojo tautiečio" — „Niujork-herald" direktoriaus vardą.

— . įrengė „Žanetą" ir pavedė ją kapitonui De Longui, kilusiam iš prancūziškos šeimos. „Žaneta" išplaukė iš Sanfrancisko su trisdešimt trimis jūrininkais ir praplaukė Beringo sąsiaurį, bet, ledų suspausta ties Heraldo sala, paskendo prie Beneto salos, beveik ties septyniasdešimt septinta lygiagrete. Laivo įgulai nieko kito neliko, kaip plaukti į pietus likusiomis valtimis arba eiti ledynais. Nelaimės juos persekioja. De Longas miršta spalio mėnesį. Daugelis jo bendražygių žūsta kaip ir jis, ir tik dvylika žmonių grįžo iš tos ekspedicijos.

Pagaliau 1881 metais amerikietis Grilis išvyksta iš Sandžonso uosto Niufaundlende garlaiviu „Protėjas"; jo tikslas buvo įkurti nuolatinę stovyklą Granto žemėje, prie ledi Franklin įlankėlės, įpiečiau nuo aštuoniasdešimt antros lygiagretės. Toje vietoje įsteigiamas Kongerio fortas. Iš čia narsieji žiemotojai tyrinėja vakarinius ir šiaurinius įlankėlės pakraščius.

1882 metais, gegužės mėnesį, leitenantas Lokvudas ir jo bendrakeleivis Brenardas nusigauna iki aštuoniasdešimt trečiojo laipsnio, trisdešimt penkių minučių šiaurės platumos, kelias mylias toliau už kapitoną Markemą.

Toliau į šiaurę iki šių dienų dar niekas nebuvo nuėjęs! Tai poliarinės kartografijos Ultima Thule[1].

Amerikiečių tyrinėtojų garbei vėl pasigirdo „valio!", pertraukiamas šūkio: „Hip, hip!"

— Tačiau, — tęsė pirmininkas Barbikenas, — žygis pasibaigė liūdnai: „Protėjas" paskendo. Dvidešimt keturi Arktikos jūrininkai buvo pasmerkti baisioms kančioms. Daktarą Pavį, prancūzą, ir dar daug kitų ištiko mirtis. Grilis, kurį 1883 metais išgelbėjo garlaivis „Tetidė", parvežė atgal tik šešis savo draugus. Vienas iš herojų atradėjų, leitenantas Lokvudas, irgi žūsta, pridė-

[1] Tolimoji Tulė (*lot.*) — senoviškas Šiaurės Europos salos pavadinimas, tikriausiai, Irlandijos. Senovės romėnų įsivaizdavimu — žemės kraštas šiaurėje.

damas savo vardą prie kankinių, žuvusių tuose kraštuose.

Šį kartą susirinkimas, suprasdamas pirmininko Barbikeno nuoširdų susijaudinimą, sutiko jo žodžius pagarbia tyla.

Paskui oratorius virpančiu balsu tęsė toliau:

— Taigi, nežiūrint tiek daug parodyto atsidavimo ir drąsos, aštuoniasdešimt ketvirtosios lygiagretės nebuvo peržengusi žmogaus koja. Galima tvirtinti, kad žmogus nepamatys to krašto iki šiol bandytais būdais — plaukdamas garlaiviais iki ledų, o paskui važiuodamas per ledo laukus rogėmis. Žmogus nepakels nei tokio vargo, nei tokių šalčių. Šiaurės ašigalio užkariavimui reikia pasirinkti kitą būdą.

Šiurpas perbėgo klausytojus: oratorius, rodos, tuoj turės pasakyti paslaptį, kurios atskleidimo taip nekantriai visi laukė.

— O kaip jūs ten pateksite? — paklausė anglų delegatas.

— Nepraeis nei dešimt minučių, ir jūs sužinosite, majore Donelanai,— atsakė pirmininkas Barbikenas.— O visiems mūsų akcininkams aš sakau: galite pasitikėti mumis, nes šio žygio sumanytojai — tai tie patys žmonės, kurie išdrįso cilindriniame-kūginiame.

— Cilindriniame-komiškame! — šūktelėjo Dinas Tudrinkas.

— . . sviedinyje skristi į Mėnulį.

— Ir visi matome, kad jie grįžo! — pridėjo majoro Donelano sekretorius. Tomis netinkamomis pastabomis visi aršiai pasipiktino.

Bet pirmininkas Barbikenas tik truktelėjo pečius ir tvirtai pareiškė:

— Taip, akcininkai ir akcininkės, nepraeis nei dešimt minučių, ir bus aišku, ką daryti.

Tas atsakymas buvo sutiktas pritarimo šauksmais, tarsi oratorius būtų pasakęs: „Nepraeis nei dešimt minučių, ir būsime ašigalyje!"

Barbikenas toliau dėstė:

— Pirmiausia: ar tikrai ta Arktika yra žemynas? Gal jis tik jūra ir kapitonas Neirsas teisingai ją pavadino paleokristine jūra,— amžinųjų ledynų jūra? Į tokį klausimą aš atsakysiu: taip negalvojame.

— To neužtenka! — sušuko Erikas Baldenakas. — Čia negalima sakyti „negalvojame", čia reikia būti įsitikinusiems.

— Na ką gi? Mes esame įsitikinę, atsakysiu aš savo karštuoliui oponentui. Taip, Arktikos pramonės bendrovė įsigijo ne vandens baseiną, o tvirtą žemę! Dabar ta žemė priklauso Jungtinėms Valstijoms, ir jokios Europos valstybės neturi teisės į ją pretenduoti.

Senojo pasaulio atstovų suoluose pasigirdo murmėjimas.

— O! Paprasčiausia pelkė. dubenėlis vandens, kurio jūs neišgersit! — vėl sušuko Dinas Tudrinkas.

Kolegos audringai jam pritarė.

— O ne, pone! — gyvai jį pertraukė Barbikenas. — Ten yra žemynas, plokštikalnis, iškilęs tris keturis kilometrus virš jūros lygio, kaip Gobio dykuma Centrinėj Azijoj. Tai lengvai ir įtikinamai galima įrodyti duomenimis, gautais, stebint gretimas žemes, kurių tęsinys yra poliarinės sritys. Nordenšeldas, Piris ir Magardas savo kelionių metu nustatė, kad Grenlandijos žemynas į šiaurę vis kyla aukštyn. Šimtą šešiasdešimt kilometrų nuo Disko salos į žemyno gilumą jos aukštis siekia du tūkstančius tris šimtus metrų. Turėdami omenyje tuos stebėjimus, o taip pat įvairias gyvulių ir augalų liekanas, randamas amžinuose ledynuose, kaip antai: mastodontų skeletus, mamutų dantis ir iltis, spygliuočių kamienus, galime nedvejodami tvirtinti, kad tas žemynas kadaise buvęs derlingas, jame būta gyvūnijos, o, galimas daiktas, net ir žmonių. Priešistorinės epochos tankūs miškai, palaidoti žemės gelmėse, sudarė akmens anglies klodus, kuriuos mes sugebėsime iškasti! Taip! Aplink aši-

galį plyti žemynas, į kurį dar nebuvo įžengusi žmogaus koja ir ant kurio suplevėsuos Amerikos Jungtinių Valstijų vėliava!

Nuaidėjo audringi plojimai.

Kai tolimose kvartalo gatvėse nutilo katutės, pasigirdo spiglus Donelano balsas:

— Jau praėjo septynios minutės iš tų dešimties, per kurias turėjome atsidurti ašigaly.

— Mes ir atsidursime ten per tas tris minutes,— šaltai atsakė pirmininkas Barbikenas ir toliau kalbėjo: — Jeigu mūsų naujasis nekilnojamas turtas sausuma ir jeigu ta sausuma iškilusi virš jūros lygio, kaip mes turime teisę galvoti, tai vis tiek kelias į ją yra užverstas amžinais ledynais, aisbergais ir ledų laukais. Eksploatuoti žemyną, esant tokioms sąlygoms, bus sunku.

— Neįmanoma! — pasakė Janas Haraldas, pabrėždamas savo žodžius energingu mostu.

— Neįmanoma, aš sutinku,— atsakė Impis Barbikenas.— Štai mes ir stengiamės tą negalimybę nugalėti. Mums nereikės nei laivų, nei rogių nukeliauti į ašigalį, mūsų išrasto metodo dėka senieji ir naujieji ledai ištirps kaip pasakoj, ir tai mums nekainuos nei vieno dolerio ir nei vienos minutės darbo.

Stojo kapų tyla. Artinosi lemiama valanda. Tuo tarpu Dinas Tudrinkas kažką pašnibždėjo Jakobui Jansenui į ausį.

— Ponai,— vėl kalbėjo Patrankos klubo pirmininkas,— Archimedui reikėjo atramos taško žemei pakelti. Mes suradome tą atramos tašką! Didysis Sirakūzų geometras neturėjo ir sverto, o mes tą svertą turime. Taigi mes galime perkelti ašigalį į kitą vietą.

— Perkelti ašigalį! — sušuko Erikas Baldenakas.

— Atitempkit jį Amerikon! — sušuko Janas Haraldas.

Be abejo, pirmininkas nenorėjo aiškiau kalbėti ir todėl tik pasakė:

— O atramos taškas.

— Nesakykite! Nesakykite! — sušuko galingu balsu vienas iš susirinkusiųjų.

— O svertas.

— Neišduokite paslapties! Neišduokite paslapties! — ėmė šaukti didesnioji publikos dalis.

— Neišduosime! — atsakė pirmininkas Barbikenas.

Galima sau įsivaizduoti Europos valstybių atstovų apmaudą! Nors jie ir kėlė triukšmą, oratorius nepanorėjo ką nors pasakoti apie savo veiklos metodus. Jis tik pridūrė:

— O apie darbus, dar negirdėtus pramonės analuose, kuriuos mes jūsų lėšų dėka ruošiamės pradėti ir sėkmingai baigti, aš papasakosiu jums tuojau.

— Klausykite! Klausykite!

Kas gi galėtų neklausyti!

— Pirmiausia turiu pasakyti, — tęsė pirmininkas Barbikenas, — kad mūsų žygio idėją yra davęs mūsų žymiausias mokslininkas, labiausiai mūsų šiam sumanymui atsidavęs ir pasižymėjęs kolega. Jam taip pat garbė už tuos apskaičiavimus, kurie leidžia mūsų idėją perkelti iš teorijos į praktiką; turiu pasakyti, kad nors Arktikos anglies kasyklų eksploatacija ir tėra menkniekis, bet pakeisti ašigalio vietą yra uždavinys, kurį gali išspręsti tik aukštoji mechanika. Štai kodėl mes ir kreipėmės į gerbiamąjį Patrankos klubo sekretorių Mastoną!

— Valio! Hip, hip, hip! Tegyvuoja Mastonas! — ėmė šaukti visa auditorija, džiūgaudama, kad jų tarpe yra toks žymus ir nepaprastas žmogus.

Ak, kaip sugraudino misis Skorbit ovacijos žymiajam matematikui, kaip džiugiai ėmė plakti jos širdis!

Mastonas linktelėjo galvą į dešinę, paskui į kairę ir pasveikino entuziastus iškėlęs virš galvos savo plaštakos kablį.

— Dar tada, mielieji akcininkai ir akcininkės, — tęsė pirmininkas Barbikenas, — kai mes per didįjį mi-

tingą atšventėme Mišėlio Ardano atvykimą į Ameriką, kelis mėnesius prieš skridimą į Mėnulį.

Ir tas jankis kalbėjo apie skridimą į Mėnulį taip paprastai, tarsi apie pasivažinėjimą iš Baltimorės į Niujorką!

— Mastonas mums pasiūlė: „Išrasim mašinas, surasime atramos tašką ir perkelsime Žemės ašį!" Taigi žinokite visi, kurie dabar manęs klausote,— mašinos išrastos, atramos taškas surastas, ir dabar visos mūsų jėgos Žemės ašiai perkelti.

Visi akimirką nuščiuvo, tarsi amo netekę iš susijaudinimo.

— Ką? Jūs rengiatės pakreipti Žemės ašį?! —sušuko majoras Donelanas.

— Visai teisingai, pone,— atsakė pirmininkas Barbikenas. — Tiksliau, mes suradome būdą sukurti naują ašį, aplink kurią suksis mūsų žemė.

— Pakeisti žemės sukimąsi apie savo ašį! — pakartojo pulkininkas Karkovas, ir jo akys sukibirkščiavo.

— Pakeisti, nė trupučio nepakeičiant paros ilgumo! — atsakė pirmininkas Barbikenas.— Ta operacija perkels ašigalį į šešiasdešimt septintąją lygiagretę, ir tada Žemė suksis taip, kaip Jupiterio planeta, kurios ašis yra beveik statmena jos orbitos plokštumai. O perkėlimo per 23° ir 28′ pakaks, kad mūsų gautas šilumos kiekis ištirpdytų ledus, susikaupusius per daugelį tūkstančių metų.

Klausytojams užgniaužė kvapą. Niekas net ir katutėmis nenorėjo pertraukti oratoriaus. Visus pagavo ta išradinga ir drauge paprasta mintis — perkelti ašį, aplink kurią juda Žemės rutulys.

O ką jau ir bekalbėti apie Europos delegatus; jie sėdėjo ir tylėjo pritrenkti, apstulbę ir išsižioję iš to baisaus nustebimo.

Bet kokia aplodismentų audra sugriaudėjo salėje, kai pirmininkas Barbikenas baigė savo kalbą tokia puikia savo paprastumu išvada:

— Taigi Saulė pati ištirpins ledo kalnus ir ledujus ir nuties mums kelią į ašigalį!

— Vadinasi, — pasakė majoras Donelanas, — jeigu žmogus negali prieiti prie ašigalio, tai ašigalis ateis pas jį?

— Visai teisingai,— atsakė pirmininkas Barbikenas.

VIII SKYRIUS

„Ir tada Žemė suksis kaip Jupiteris", — pasakė Patrankos klubo pirmininkas

Taip, kaip Jupiteris!

Per tą atmintiną Mišelio Ardano garbei sušauktą susirinkimą, kurį oratorius ne veltui priminė, Mastonas karštai sušuko: „Pakeisime Žemės ašį!" Dingstį tam pasiūlymui davė drąsiojo prancūzo fantastiška kalba. Pirmininko Barbikeno ir kapitono Nikolio bendrininkas, drauge su jais dalyvavęs herojiškame „Nuo Žemės į Mėnulį" žygyje, išdrožė tikrą ditirambą didžiausiajai Saulės sistemos planetai. Savo puikioje panegirikoje jis neužmiršo išliaupsinti Jupiterio, apie jį trumpai ir papasakosime skaitytojui.

Taigi pagal Patrankos klubo sekretoriaus apskaičiavimus senąją ašį, apie kurią nuo pasaulio pradžios sukasi Žemė, galima pakeisti kita. Be to, ši naujoji ašis bus statmena Žemės orbitos plokštumai. Tokiom sąlygom esant, buvusio Šiaurės ašigalio klimatas prilygs dabartiniam Tronheimo pavasario klimatui Norvegijoje. Poleokristinį kiautą ištirpins Saulės spinduliai, ir Žemėj susidarys tokios klimatinės sąlygos, kaip ir Jupiteryje.

Iš tikrųjų tos planetos ašies inklinacija, arba, kitaip tariant, kampas, kurį sudaro sukimosi ašis su jos ekliptikos plokštuma, lygus 88°13' Jeigu pridėsime dar 1°47', tai Jupiterio ašis bus visiškai statmena orbitos, kuria ta planeta sukasi aplink Saulę, plokštumai.

Reikia pasakyti, kad bandymas, kurį Barbikenas ir K° ruošėsi padaryti dabartinėms Žemės sąlygoms pakeisti, nesiekė ištiesinti Žemės ašį. Jokia mechaninė jėga, kad ir kokia ji būtų galinga, negali to padaryti. Žemė — tai ne višta, pamauta ant iešmo, kurį galima paimti rankomis ir pasmeigti kitoje vietoje. Tačiau naujos ašies sukūrimas būtų galimas,— ir net lengvai įgyvendinamas, jeigu drąsūs inžinieriai turėtų atramos tašką, apie kurį svajojo Archimedas, ir svertą, kurį įsivaizdavo Mastonas.

Nors jie, kaip atrodo, buvo nusprendę laikyti kol kas savo išradimą paslaptyje, bet idėjos įgyvendinimo padariniai žadino visų smalsumą.

Pirmiausia prabilo laikraščiai ir žurnalai, primindami savo straipsniuose mokslininkams ir aiškindami nemokšoms, kas dedasi Jupitery, kad jo ašis beveik statmena orbitos plokštumai.

Jupiteris su Merkurijum, Venera, Žeme, Marsu, Saturnu, Uranu ir Neptunu yra saulės sistemos planeta, jis skrieja per 800 milijonų kilometrų nuo Saulės, jų bendro židinio; Jupiterio tūris maždaug 1400 kartų didesnis už Žemės tūrį.

Jeigu Jupiterio paviršiuje yra kokia nors gyvybė, jeigu ten yra gyventojų, tai štai kokių gėrybių jiems duoda gyvenimas minėtoje planetoje,— gėrybių, apie kurias tiek buvo prikalbėta fantazijų tame atmintiname susirinkime prieš kelionę į Mėnulį.

Pirmiausia, Jupiteris apsisuka aplink savo ašį per 9 valandas 55 minutes, taigi dienos bet kurioje platumoje lygios nakčiai: 4 valandas 57 minutes trunka diena, 4 valandas 57 minutes — naktis.

— Na ką gi,— samprotavo tie, kurie tikėjo „jupiteriečių" egzistavimu, — šit kas tinka ritmingo gyvenimo būdo šalininkams. Toks punktualumas jiems būtų labai mielas!

Tas pats būtų ir Žemėje, jeigu Barbikenui pavyktų įvykdyti savo sumanymą. Kadangi sukimosi greitis

aplink naują žemės ašį nepadidėtų ir nesumažėtų, para liktų kaip buvusi — dvidešimt keturios valandos, taigi diena ir naktis bet kuriame mūsų sferoido taške būtų lygios dvylikai valandų. Sutemos ir aušra truktų visuomet vienodą laiko tarpą. Tektų gyventi nuolatinėj ekvinokcijoje, kuri dabar būna visose Žemės rutulio platumose 21 kovo ir 21 rugsėjo, kai Saulė skrieja kreive, einančia per pusiaujo plokštumą.

— Tačiau dar nuostabesnis ir įdomesnis klimato reiškinys — nesikeistų metų laikai! — pridurdavo entuziastai.

Ir tikrai, tik ašies palinkimo į orbitos plokštumą dėka keičiasi metų laikai, žinomi pavasario, vasaros, rudens ir žiemos vardais. Jupiteriečiai neturi metų laikų. Žemės gyventojai irgi jų neturės. Nuo tos akimirkos, kai naujoji ašis atsistos statmenai ekliptikai, nebebus daugiau nei šaltų, nei karštų juostų — visa Žemė atsidurs pastovaus klimato juostoje.

Ir štai kodėl.

Kas tai yra karštoji juosta? Tai Žemės paviršiaus dalis, plytinti tarp Vėžio ir Ožiaragio tropikų. Visi tos juostos taškai turi laimę matyti Saulę zenite du kartus metuose, o pačiuose tropikuose tas reiškinys pastebimas tik kartą metuose.

Kas tai yra vidutinio klimato juosta? Tai Žemės rutulio dalis tarp tropikų ir poliarinių juostų: nuo 23°28' iki 66°72', — ten Saulė niekados nebūna zenite, bet kiekvieną dieną pakyla virš horizonto.

Kas tai yra poliarinė juosta? Tai poliarinės srities dalis, kur Saulė didelę metų dalį visai nepasirodo, o pačiame ašigalyje naktis trunka šešis mėnesius.

Dėl Saulės nevienodo pakilimo virš horizonto karštojoje juostoje perdaug karšta,— vidutinio klimato juostoje vidutiniškai šilta ir, tolstant nuo tropikų, darosi vis šalčiau, o šaltojoje juostoje, nuo poliarinio rato iki ašigalio, viešpatauja baisus šaltis.

Ir štai Žemės paviršiuje statmenos ašies dėka viskas pasikeis. Saulė visą laiką bus pusiaujo plokštumoje. Ištisus metus diena iš dienos ji ramiai keliaus savo dvylikos valandų kelią, prisiartindama prie zenito iki nuotolio, lygaus vietos platumos laipsniui, taigi juo arčiau į pusiaują, tuo ji kils aukščiau. Kraštuose ant dvidešimtos lygiagretės ji kiekvieną dieną kils virš horizonto į septyniasdešimties laipsnių aukštį, kraštuose ant keturiasdešimt devintos lygiagretės kils iki keturiasdešimt vieno laipsnio, o kraštuose ant šešiasdešimt septintos lygiagretės — iki dvidešimt trijų laipsnių. Todėl dienos bus visuomet vienodos, atmatuotos Saulės, kuri tekės ir leisis kas dvylika valandų vis tame pačiame horizonto taške.

— Ir žiūrėkite, kokia laimė bus gyventi žemėje! — kartojo pirmininko Barbikeno draugai. — Kiekvienas pagal savo sveikatą išsirinks pastovų klimatą, tinkamiausią savo slogai ar reumatui, ir niekas Žemėje nebekentės nuo nemalonaus temperatūros svyravimo.

Trumpai sakant, šių laikų titanai — Barbikenas ir K° — nutarė pakeisti nusistovėjusią tvarką nuo tų laikų, kai mūsų planeta pradėjo suktis savo orbita ir tapo ta Žeme, kurią mes pažįstame.

Tiesa, astronomai pasiges vienos kitos žvaigždės ar žvaigždyno, kuriuos jie buvo pripratę matyti dangaus skliaute. Poetai neteks ilgų žiemos naktų ir ilgų vasaros dienų, kurias jie dabar apdainuoja savo moderniškų rimų eilėse. Bet užtai kokia nauda kitiems žmonėms.

„Be to,— tvirtino laikraščiai, palankūs pirmininkui Barbikenui, — žemės ūkio derliui bus nauda, agronomai kiekvienam augalui parinks tinkamiausią temperatūrą."

„Kurgi ne! — atsakinėjo priešiški laikraščiai.— Argi išnyks lietūs, kruša, audros, uraganai, perkūnija,— visi tie atmosferiniai reiškiniai, taip baisiai pavojingi derliui ir žemdirbiams?"

„Nėra abejonės, kad tos nelaimės neišnyks,— atsa-

kinėjo draugų choras,— bet, tikriausiai, jų būsią daug mažiau, nes pastovus klimatas — nepalankus blogiems orams. Taip! Ta nauja tvarka išeis į naudą žmonijai! Tai bus tikras perversmas Žemės rutulyje! „Barbikenas ir K°" pasitarnaus dabartinėms ir būsimoms kartoms, su dienų ir naktų nevienodumu panaikinęs ir įkyrų metų laikų kaitaliojimąsi. Anot Mišelio Ardano, mūsų žemės rutulys, kurio paviršiuje visuomet tai per karšta, tai per šalta, nebebus slogų, kvėpavimo takų katarų ir plaučių uždegimų viešpatija! Peršals tik tas, kuris pats panorės, nes juk kiekvienas visuomet galės pasirinkti kraštą, tinkamą savo bronchoms.

Ir Niujorko laikraštis „San" taip baigia savo gražbylų gruodžio 27 dienos straipsnį:

„Garbė Barbikenui ir jo draugams! Tie drąsuoliai ne tik prijungs naujų žemių prie Amerikos kontinento, padidindami ir be to plačią Federacijos teritoriją, bet jie padarys gyvenimą Žemėje sveikesnį ir produktyvesnį — juk galima bus, vos nuėmus derlių, vėl sėti, grūdai derės be pertraukos, ir neis veltui žiemos laikas! Pradėjus eksploatuoti naujus klodus, ne tik padidės akmens anglies atsargos ir, gal būt, per ilgus amžius bus galima kasti tuos žemės lobius, bet mūsų planetoje pagerės ir klimatinės sąlygos, Barbikenas ir jo kolegos perdirbs sutvėrėjo kūrinį visos žmonijos didžiausiai gerovei. Garbė ir šlovė tiems žmonėms, kurie teisėtai bus pirmieji žmonijos geradarių eilėje!"

IX SKYRIUS,

kuriame pasirodo prancūzų kilmės „deus ex machina"

Tokia turėjo būti nauda, kurią žadėjo Barbikenas, pakeitęs Žemės ašį. Be to, mes žinome, kad tos permainos beveik visai negalėjo turėti įtakos mūsų planetos sukimuisi aplink Saulę. Žemė tebebrėš nekintamą orbitą erdvėje, ir Saulės metų sąlygos liks tos pačios.

Sužinoję̨s Žemės ašies perkėlimo pasekmes, sujudo visas pasaulis. Iš pradžių tomis aukštosios mechanikos naujovėmis visi apsidžiaugė. Buvo labai malonu įsivaizduoti suvienodėjusius metų laikus ir kad kiekvienas, pasirinkęs tinkamą geografinę platumą, galės naudotis kokiu tik panorės klimatu.

Žmonės džiaugėsi galėsią gėrėtis amžinu pavasariu, kurį dainius Telemakas buvo apdainavęs Kalipso saloje: jiems beliksią tik pasirinkti vėsų ar šiltą pavasarį. Tiesa, naujos ašies, apie kurią suksis Žemė, padėtis tebebuvo laikoma paslaptyje; nei Barbikenas, nei kapitonas Nikolis, nei Mastonas nesirengė jos viešai paskelbti. Ar jie atskleis tą paslaptį, o gal ji paaiškės, kai jau viskas bus įvykę? Tačiau to užteko, kad viešoji nuomonė sujustų.

Nenoromis kilo vienas klausimas, kurį ėmėsi karštai nagrinėti laikraščiai. Kokia mechanikos priemone bus įvykdytas tas ašies perkėlimas, kuriam, be abejo, reikės begalinės jėgos?

Rimtas Niujorko žurnalas „Forum" visai teisingai pastebėjo:

„Jeigu Žemė nesisuktų aplink savo ašį, galimas daiktas, užtektų palyginamai nedidelio smūgio, kad ji pradėtų suktis aplink naują ašį, tačiau Žemė gali būti sulyginta su milžinišku horoskopu, besisukančiu gana dideliu greičiu, o pagal gamtos dėsnius toks prietaisas turi savybę suktis vis aplink tą pačią ašį. Leonas Fuko tai įrodė savo garsiaisiais bandymais. Taigi labai sunku, net, gal būt, visai neįmanoma pakreipti Žemės ašį."

Tai tikriausia tiesa. Be to, įdomu buvo ne tik sužinoti, kokį smūgį sugalvojo smogti Arktikos pramonės bendrovės inžinieriai, bet ir tai, kaip bus suduotas smūgis — palaipsniui ar staiga? Ir jei „Barbikeno ir K°" darbų dėka bus staiga pakeista Žemės ašis, tai ar neįvyks žemės rutuly baisių katastrofų?

Buvo ko susirūpinti abiejų pasaulių mokslininkams ir nemokšoms. Juk smūgis lieka smūgiu, ir ne taip jau

malonu gauti jį arba jo atatranką. Atrodė, kad tą operaciją sumanę žmonės rūpinosi tik savo pelnu ir visai nesijaudino dėl tų sukrėtimų, kuriuos užtrauks mūsų nelaimingai planetai jų bandymas. Ir europiečių delegatai, įsiutinti savo pralaimėjimo, nutarė pasinaudoti ta aplinkybe ir ėmė sumaniai kurstyti visuomenę prieš Patrankos klubo pirmininką.

Prancūzija, kaip jau buvo minėta, nepareiškė jokių pretenzijų į poliarines sritis ir nedalyvavo drauge su kitomis valstybėmis varžytinėse. Vis dėlto, nors oficialiai ši valstybė nedalyvavo šiame sumanyme, buvo kalbama, kad į Baltimorę nutarė atvažiuoti savo lėšomis kažkoks prancūzas, pasiryžęs iš smalsumo sekti tą milžiniško žygio eigą.

Tai buvo kalnų inžinierius, ne daugiau kaip trisdešimt penkerių metų amžiaus. Įstojęs į Politechnikos aukštąją mokyklą, baigė ją pirmuoju, taigi galime jį pristatydinti kaip garsų matematiką. Labai galimas daiktas, kad jis savo žiniomis pranoko Mastoną, kuris kad ir buvo žymus skaičiuotojas — bet tik skaičiuotojas,— ar palyginsi, pavyzdžiui, Leverje su Laplasu ar Niutonu.

Inžinierius buvo vyras protingas, fantastas ir keistuolis, tas, žinoma, nekenkė jo profesijai; tokie kartais sutinkami kelių inžinierių tarpe, o labai retai tarp kalnų inžinierių. Jis mokėjo pasakoti visokius nutikimus ir linksmas istorijas. Kalbėdamas su draugais, net svarstydamas mokslinius klausimus, jis mėgdavo laisvai juokauti, tarsi Paryžiaus gatvės vaikas, jis mėgo įpinti į savo kalbą liaudies žodelyčių ir posakių, vis labiau įeinančių į madą. Įsikarščiavęs jis užmiršdavo visas akademinės kalbos taisykles — joms nusilenkdavo tik paėmęs plunksną į rankas. O drauge jis buvo atkaklus darbininkas ir galėjo dešimt valandų sėdėti prie rašomojo stalo, margindamas algebros ženklais ištisus puslapius taip greitai, tarsi būtų rašomas laiškas. Jo mėgiamiausias poilsis po visos dienos aukštosios matematikos darbo buvo vistas — lošė jis vidutiniškai, nors iš

anksto apskaičiuodavo visus ėjimus. Reikėjo tik paklausyti, kaip jis šūkavo, pakeisdamas studentiška lotynų kalba įprastus lošėjų žodžius: „Cadaveri poussandum est."

Šis keistuolis vadinosi Alsidas Pjerdė, ir iš pamėgimo, kaip ir jo draugai, viską trumpinti jis pasirašinėdavo APjerd ar net AP. Už karštumą ginčuose draugai jį praminė „Alsidus sulfurikus"[1]. Alsidas Pjerdė buvo didelio, net labai didelio ūgio. Jo draugai tvirtino, kad jo ūgis lygus vienai penkiamilijoninei daliai meridiano ketvirtadalio, tai yra beveik dviem metrams; jeigu jie ir klydo, tai labai nedaug. Jo galva atrodė kiek per maža, palyginus su plačiais pečiais ir stambiu kūnu, bet kaip jis linksmai ją krestelėdavo, kaip gyvai žiūrėjo jo mėlynos akys per pensne stiklus! Jo rimtas veidas atrodė linksmas ir judrus, nors galvą ir puošė per ankstyva plikė dar nuo mokyklos laikų, kai kalė algebrą ilgais vakarais prie dujų šviesos. Jis buvo puikus berniukas, palikęs mokykloje geriausius prisiminimus. Nors jis buvo nepriklausomo būdo, visuomet paklusdavo nerašytoms akademinėms taisyklėms, kurių aukščiausias principas buvo draugiškumas ir uniformos garbė. Jis buvo mėgiamas ir per pasivaikščiojimus Akacijų kieme, kuris buvo vadinamas „Po akacijomis", nes ten nebuvo akacijų, ir miegamajame, kur jo daiktai visuomet buvo tvarkingai sudėti studentiškoje spintelėje, o tai jau rodė jį turint metodinį protą.

Nors Alsido galva atrodė per maža, palyginus su jo dideliu stotu, bet, patikėkite, ji buvo kimšte prikimšta žinių. Jis, kaip ir jo mokyklos draugai, buvo pirmiausia matematikas, o mokėsi matematikos tik tiek, kiek ji reikalinga eksperimentiniams mokslams, o šie jam turėjo reikšmės tik tiek, kiek jie buvo pritaikomi pramonėje. Technika, kaip jis pats pripažino — buvo jo silpnybė.

[1] Pravardė, primenanti sieros rūgšties lotyniškąjį pavadinimą — „acidum sulfuricum"

Kas neturi ydos? Jo specialybė — mokslai, kurie greitai vystosi ir kurie turi ir visuomet turės paslapčių, nesuprantamų net jų pasekėjams.

Tarp kitko, paminėsime, kad Alsidas Pjerdė buvo viengungis. Jis mielai sakydavo esąs lygus „vienetui", nors ir trokštąs „pasidvejinti" Draugai galvojo jį apvesdinti su viena žavia, linksma ir protinga mergaite, gyvenančia Provanse. Nelaimė, ji turėjo tėvą, kuris taip atkirto:

— Ne, jūsų Alsidas perdaug mokytas! Jis pribaigs mano dukrelę nesuprantamomis šnekomis.

Tartum tikras mokslininkas negali būti kuklus ir paprastas žmogus!

Iš širdgėlos mūsų inžinierius nutarė išvažiuoti už jūrų, kuo toliau nuo Provanso. Jis gavo metams atostogų ir negalėjo nieko geresnio sugalvoti, kaip išvykti tam laikui į Ameriką ir ten susipažinti su Arktikos pramonės bendrovės sumanymu. Štai kodėl jis dabar ir pasirodė Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Nuo savo atvykimo į Baltimorę dienos Alsidas Pjerdė nenustojo svarstyti apie didžiąją „Barbikeno ir K°" operaciją. Jam buvo visai nesvarbu, kad Žemė taps panaši į Jupiterį. Bet jį, kaip mokslininką, domino, kaip amerikiečiai šitai padarys.

Ir savo vaizdinga kalba jis dėstė pats sau:

„Pirmininkas Barbikenas ruošiasi drožti mūsų rutuliui gerą antausį! Bet kaip ir kokį? Čia visa gudrybė! Po velnių! Atrodo, kad jis nori pasukti mūsų planetą, davęs į šoną tarsi biliardo rutuliui. Jeigu suduos per vidurį, Žemė išeis iš orbitos ir eis po velnių visi mūsų metai ir mėnesiai! Tai bent bus pasikeitimas. Ne! Tiems šaunuoliams, matyt, niekas nerūpi — tik perkelti Žemės ašį! Tik aš niekaip negaliu suprasti, kur jie ras atramos tašką ir jėgą smūgiui! O! Jeigu Žemė nesisuktų aplink save — užtektų paprasto sprigto. Tačiau Žemė sukasi! To sukimosi nepanaikinsi! Štai kur galvosūkis!

Kad ir kokias priemones jie sugalvotų, viskas apsivers aukštyn kojom!"

Kad ir kaip suko galvas mūsų mokslininkai, jie negalėjo įspėti, ką buvo sugalvoję Barbikenas su Mastonu. Labai gaila, nes, įminus šią mįslę, išvesti mechanines formules būtų visai nesunku.

Štai kodėl gruodžio 29 dieną Prancūzijos kalnų departamento inžinierius Alsidas Pjerdė susirūpinęs žingsniavo dideliais žingsniais triukšmingomis Baltimorės gatvėmis.

X SKYRIUS,

kuriame pradeda aiškėti įvairios nerimą keliančios aplinkybės

Praėjo mėnuo nuo visuotinio susirinkimo, įvykusio Patrankos klubo salėse. Per tą laiką viešoji nuomonė pasikeitė. Buvo užmirštos visos gerovės, susijusios su ašies pakeitimu. Užtai ėmė ryškėti visi pavojai. Kadangi Žemės ašis turėjo būti perkelta, kaip atrodo, milžinišku smūgiu, tai visai suprantama, kad po tokio sukrėtimo įvyktų didelė katastrofa. Tiktai niekas nežinojo, kokia bus ta katastrofa. O dėl klimato sušvelninimo, tai argi jis taip reikalingas? Iš tų permainų laimėtų tik eskimai, samojedai, lapiai ir čiukčiai, nes jie neturėjo ko prarasti.

Bet kaip dabar ėmė plūsti Barbikeno sumanymą Europos valstybių delegatai! Jie siuntė ataskaitas savo vyriausybėms, be pertraukos mušė povandeniniu kabeliu telegramas į Europą, gaudavo nurodymų... Tie nurodymai — visiems gerai žinomi. Jie sudaryti pagal diplomatinio meno formules su juokingomis išlygomis: „Parodykite didelį atkaklumą, tačiau nesukompromituokite savo vyriausybės", „Veikite ryžtingai, bet nelieskite status quo![1]"

[1] Esamos padėties (*lot.*).

Retkarčiais majoras Donelanas ir jo kolegos savo šalių ir itin Senojo pasaulio vardu pareikšdavo protestą.

— Iš tikrųjų, — sakė Borisas Karkovas, — Amerikos inžinieriai, tikriausiai, nersis iš kailio, stengdamiesi išgelbėti nuo smūgio padarinių Jungtinių Valstijų teritoriją.

— Bet ką jie gali padaryti? — atsakė Janas Haraldas.— Kai renkant alyvas krečiamas alyvmedis, argi nesiūbuoja visos jo šakos?

— O kai jums smogia kumščiu į krūtinę, — pritarė Jansenas,— argi nesudreba visas kūnas?

— Štai ką reiškia jų garsioji skelbimo pastaba! — sušuko Dinas Tudrinkas.— Štai kodėl jie kalbėjo apie geografines ir meteorologines permainas Žemės rutulyje!

— Taip! — prabilo Erikas Baldenakas. — Pirmiausia reikia bijotis, kad, pakreipus ašį, neišsilietų iš krantų jūros vandenys.

— O jeigu vandenyno lygis kai kuriose vietose nukris,— pasakė Jansenas,— ar neatsidurs tų kraštų gyventojai tokiose aukštumose, kad jie negalės susisiekti su likusia žmonija?

— Jeigu tik jie nepaklius į praretėjusius oro sluoksnius, kur nebebus kuo kvėpuoti! — pridūrė Janas Haraldas.

— Įsivaizduokite sau Londoną Monblano aukštyje! — sušuko majoras Donelanas.

Ir, išžergęs kojas, užvertęs galvą, tas džentelmenas įsistebeilijo į zenitą, tarsi Jungtinės karalystės sostinė būtų jau dingusi už debesų.

Šiaip ar taip, žmonijai grėsė pavojus, ir juo didesnis, nes buvo galima nuspėti, kokie bus Žemės ašies perkėlimo padariniai.

Ir iš tikrųjų, pakreipus žemės ašį 23°28′, visi vandenynai pajudėtų, nes senų ašigalių vietose žemė suplota. Ar negresia Žemei sukrėtimai, kurie, kaip sako, neseniai buvo pastebėti Marso planetoje? Ištisi žemynai pa-

sinėrė į vandenį, tarp jų ir Skiaparelio atrastoji Libija; tai rodo tamsiai mėlynos spalvos atsiradimas ten, kur pirma buvo rausva! Išnyko Moriso ežeras! Arčiau į šiaurę pasikeitė šešių šimtų tūkstančių kvadratinių kilometrų plotas, o pietuose jūros vanduo išsiliejo iš tų didžiulių ankstesnių plotų. Ir jei kai kurie geraširdžiai žmonės jaudinosi dėl Marso potvynių ir ketino pradėti rinkti aukas nukentėjusiems marsiečiams, tai kaipgi nesijaudinti dėl galimų potvynių Žemėje.

Iš visų pusių pasigirdo protestai, ir Jungtinių Valstijų vyriausybė buvo priversta į juos atsižvelgti. Galų gale geriau visai nedaryti jokių bandymų, negu laukti neišvengiamos katastrofos! Kūrėjas gerai sutvarkė pasaulį. Nėra jokios prasmės neapgalvotai kėsintis į jo kūrinį.

Ir ką gi? Atsirado lengvapėdžių žmonių, kurie drįso juokauti su tokiais rimtais dalykais.

— Pažiūrėkite tik į tuos jankius! — sakė jie.— Susigalvojo pamauti Žemę ant kitos ašies!? Jeigu bent senoji, besisukdama milijonus metų, būtų nudilusi, gal būt, tada ir reikėtų ją pakeisti, kaip keičiama ašis skridinyje ar rate. Bet ji tokia pat tvirta, kaip ir pirmąją pasaulio sukūrimo dieną.

Ką į tai pasakysi?

Kai buvo taip kaltinami jankiai, Alsidas Pjerdė bandė atspėti, kokį būdą ir kokią vietą Žemės rutulyje savo bandymui pasirinkęs Mastonas. Tai sužinojęs, jis galės visai lengvai nustatyti, kurioms mūsų planetos dalims grėsė pavojus.

Mes jau sakėme, kad Senasis pasaulis labiau nuogąstavo už Naujojo pasaulio gyventojus — bent už tuos Šiaurės Amerikos gyventojus, kurie priklausė Jungtinėms Valstijoms. Nejaugi Barbikenas, kapitonas Nikolis ir Mastonas, būdami amerikiečiai, nepasistengs apsaugoti Jungtinių Valstijų nuo katastrofos, kuri dėl ašies pakeitimo įvyks įvairiose Europos, Azijos, Afrikos ir

Okeanijos vietose? Juk jie visi trys buvo grynakraujai jankiai,— jankiai nuo galvos iki kojų, kaip buvo sakoma apie Barbikeną, kai jis ruošė savo planą skridimui į Mėnulį.

Iš tikrųjų Naujojo Pasaulio daliai tarp Arktikos žemių ir Meksikos įlankos nebuvo ko bijoti ruošiamo smūgio. Galimas daiktas, kad Amerika galų gale net laimės iš tos katastrofos, padidindama savo teritoriją. Gal būt, baseinuose, iš kurių bus išėję dabar Ameriką skalaują vandenys, Jungtinės Valstijos užgrobs tiek naujų žemių, kiek dabar matome žvaigždžių jos plačios vėliavos klostėse?

— Taip tai taip,— ginčijo baikštuoliai, visur matą vien pavojus,— argi galima šiame pasaulyje kuo nors visiškai pasikliauti? O ims ir apsiriks Mastonas savo apskaičiavimuose. Arba staiga Barbikenas suklys, taikydamas juos praktikoje? Juk tai gali atsitikti ir patiems gabiausiems artileristams! Ne visada kulka pataiko į taikinio vidurį, o kartais ir bomba į statinę nepataiko!

Ar bereikia sakyti, kaip stengėsi kurstyti visuotinį nerimą Europos valstybių delegatai? Sekretorius Dinas Tudrinkas atspausdino laikraštyje „Standart" nemažai piktų straipsnių. Janas Haraldas įdėjo tokius pat straipsnius švedų laikraštyje „Aftenbladet", o Borisas Karkovas — populiariame rusų dienraštyje „Novoje vremia". Net pačioje Amerikoje nuomonės pasidalino. Liberalinių pažiūrų respublikonai liko pirmininko Barbikeno šalininkais, o demokratai, kurie yra konservatoriai — pasisakė prieš jį. Dalis amerikiečių laikraščių — „Žurnal de Boston", Niujorko „Tribiun" ir kiti — prisijungė prie europiečių spaudos. O Jungtinėse Valstijose, kai buvo įsteigta „Esošeitid Pres" ir „Junaitid Pres" organizacijos, laikraščiai tampa galinga informacijos priemone; juk jie dabar vien tik vietos ir užsienio žinioms išleidžia milžinišką sumą, kuri net truputį viršija dvidešimt milijonų dolerių metams.

Veltui kiti laikraščiai — ne mažiau populiarūs — stengėsi užstoti Arktikos pramonės bendrovę! Veltui misis Evandželina Skorbit mokėjo po dešimt dolerių už kiekvieno mokslinio-fantastinio straipsnio ar feljetono eilutę, kad būtų kovojama su ta įsivaizduota baime! Veltui aistringoji našlė stengėsi įrodyti, kad jeigu būtų kokia klaida, tai tik manymas, jog Mastonas galėjęs suklysti savo apskaičiavimuose! Pagaliau apimta baimės Amerika pakėlė tokį pat riksmą, kaip ir Europa.

Tačiau nei Patrankos klubo pirmininkas, nei jo sekretorius, nei kiti vadovybės nariai neatsakė nė žodžio į visus tuos klausimus. Tegu sako kas ką nori, o jiems — nė motais. Dargi negalima buvo pastebėti, kad jie būtų itin ruošęsi tokiai operacijai. Gal būt, Barbikeną ir K° paveikė nuotaikos pasikeitimas ir bendras nepasitenkinimas, kurį dabar sukėlė projektas, taip su entuziazmu priimtas pradžioje! Vargu.

Netrukus, nepaisant misis Evandželinos Skorbit pastangų ir milžiniškų sumų, išleistų Barbikenui, kapitonui Nikoliui ir Mastonui ginti, į juos imta žiūrėti, kaip į žmones, pavojingus visam pasauliui. Europos didžiosios valstybės oficialiai paragino federalinę vyriausybę įsikišti į tą reikalą ir susipažinti su bendrovės steigėjų veikla. Jie turį atvirai išdėstyti savo veikimo planą, paaiškinti, kaip jie ruošiasi perkelti Žemės ašį,— tada galima būtų padaryti išvadą, kokie pavojai gresia žmonijai,— ir pagaliau nurodyti, kuri Žemės rutulio dalis atsidurs betarpiškame pavojuje; vienu žodžiu, papasakoti visa, ką norėjo žinoti išsigandę ir atsargūs žmonės.

Vašingtono vyriausybės raginti nereikėjo. Nerimas respublikos Šiaurės, Vidurio ir Pietų valstijose neleido delsti. Vasario 19 dienos įstatymu buvo sudaryta Tiriamoji komisija iš penkiasdešimt žmonių: mechanikų, inžinierių, matematikų, hidrografų ir geografų. Komisijai vadovavo žinomas Džonas Prestis; komisija gavo teisę išnagrinėti tą operaciją ir, reikalui esant, ją uždrausti.

Pirmiausia atvykti į komisiją buvo pakviestas Barbikenas.

Jis neatvyko.

Į jo butą Baltimorėje, Klivland-strite Nr. 95, buvo pasiųsti policininkai.

Barbikeno ten nerado.

Kur jis?

Niekas nežinojo.

Kada jis išvažiavo?

— Jau praėjo penkios savaitės, kai jis sausio 11 dieną drauge su kapitonu Nikoliu išnyko iš Merilendo sostinės ir Merilendo valstijos.

Kur jiedu iškeliavo?

Niekas negalėjo pasakyti.

Matyt, abu Patrankos klubo nariai išvyko į tą slaptą vietą, kur, jiems vadovaujant, turėjo būti atliekami paruošiamieji darbai.

Bet kurgi ta vieta?

Ją reikėjo būtinai sužinoti ir, kol nevėlu, sunaikinti piktadarių inžinierių sumanymą pačioje užuomazgoje.

Barbikeno ir kapitono Nikolio išvykimas sukėlė visų nusivylimą. Netrukus pykčio srautas, tarsi jūros potvynis ekvinokcijos dienomis, ėmė kilti prieš Arktikos pramonės bendrovės vadovus.

Tačiau buvo žmogus, kuris turėjo žinoti, kur nuvyko Barbikenas su kapitonu Nikoliu,— žmogus, kuris galėjo nedvejodamas atsakyti į milžinišką klaustuką, iškilusį virš Žemės rutulio.

Tas žmogus buvo Mastonas.

Pirmininkui Johanui Presčiui reikalaujant, Mastonas buvo pašauktas į komisiją.

Mastonas nepasirodė.

Gal būt, jis irgi išvažiavo iš Baltimorės? Gal būt, jis nuvyko pas savo draugus padėti darbe, kurio rezultatų visas pasaulis laukė su siaubu?

Ne! Mastonas tebegyveno Balistik-kotedže, Franklin-strite Nr. 109, jis dirbo be atvangos, įsigilinęs į nau-

jus apskaičiavimus, tik kartais pavakariais nutraukdavo darbą, norėdamas pasisvečiuoti misis Evandželinos Skorbit svetainėse, prabangiuose Niuparko rūmuose.

Tada Tiriamosios komisijos pirmininkas pasiuntė į Franklin-stritą policininką su įsakymu atvesti Mastoną.

Policininkas priėjo kotedžą, pasibeldė į duris ir nesivaržydamas įėjo į vestibiulį, kur jį nekaip pasitiko negras Plykst-Plykst, o dar blogiau pats šeimininkas.

Mastonui buvo nepatogu atsisakyti pakvietimo, bet, atvykęs pas Tiriamosios komisijos narius, jis atvirai pasakė, kad jie jį sutrukdę ir atitraukę nuo darbo.

Pirmas jam duotas klausimas buvo toks:

— Ar Patrankos klubo sekretorius žino, kur šiuo metu yra pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis?

— Žinau, — tvirtai atsakė Mastonas, — bet neturiu teisės tai pasakoti.

Antras klausimas:

— Ar tiesa, kad tie du draugai vykdo paruošiamuosius darbus Žemės ašiai pakeisti?

— Tai paslaptis, kurią aš privalau saugoti,— atsakė Mastonas,— ir todėl nesutinku atsakyti.

— Ar nesutiktumėt pateikti komisijai savo duomenis, kad ji pati nuspręstų, ar bendrovei leistina vykdyti savo projektą?

— Na, žinoma, aš jų nepateiksiu! Geriau juos sunaikinsiu! Aš laisvas laisvos Amerikos pilietis, turiu teisę niekam nepranešinėti savo išradimų.

— Jeigu tai jūsų teisė, ponas Mastonai,— pasakė pirmininkas Prestis taip griežtai, tarsi būtų kalbėjęs viso pasaulio vardu,— tai, gal būt, dabar jūsų pareiga viską atvirai pasakyti ir nuraminti sujudusią žmoniją?

Mastonas nejautė tokios pareigos. Jis jautė tik vieną pareigą — tylėti ir tylėjo.

Tiriamosios komisijos nariai nei įtikinėjimais, nei prašymais, nei grasinimais nieko negalėjo išgauti iš žmogaus su geležiniu kabliu vietoje dešiniosios rankos.

Sunku, labai sunku buvo įsivaizduoti, kad po gutaperčiniu kiaušu gali būti tiek užsispyrimo.

Mastonas išėjo kaip buvo atėjęs. Nėra ką ir sakyti, kad Evandželina Skorbit negalėjo atsigėrėti jo didingu poelgiu.

Kai visi sužinojo, kuo pasibaigė Mastono apklausa komisijoje, jų pasipiktinimas virto įtūžiu, gresiančiu atsargos artileristo gyvybei. Viešosios nuomonės spaudimas federalinės valdžios atstovams ir Europos delegatų kišimasis taip sustiprėjo, kad valstybės sekretorius Džonas Raitas pareikalavo iš vyriausybės sutikimo veikti „manu militari"[1].

Vakare, 13 kovo, kai Mastonas, įsigilinęs į skaičius, sėdėjo savo kabinete Balistik-kotedže, staiga suskambėjo telefonas.

— Alio! Alio! — suvirpėjo membrana nuo nerimastingo balso.

— Kas kalba? — paklausė Mastonas.

— Misis Skorbit.

— Ką norėjot pasakyti, misis Skorbit?

— Perspėti jus. Ką tiktai sužinojau, kad šį vakarą.

Nespėjo Mastonas gerai nugirsti tų žodžių, ir Balistik-kotedžo durys buvo išverstos pečiais.

Ant laiptų, kylančių į kabinetą, pasigirdo baisus triukšmas. Vienas balsas barėsi, kiti balsai jį tildė. Subildėjo krentąs kūnas.

Tai negras Plykst-Plykst ritosi laiptais žemyn, veltui bandęs apginti nuo užpuolikų savo šeimininko namus.

Po akimirkos kabineto durys išlėkė su triukšmu ir pasirodė konsteblis su policininkų būriu.

Konsteblis turėjo įsakymą padaryti Balistik-kotedže kratą, paimti visus Mastono popierius ir suimti jį patį.

[1] Ginklu (*lot.*).

Karštuolis Patrankos klubo sekretorius čiupo revolverį, grasindamas paleisti į juos visas šešias kulkas.

Tačiau policininkų buvo daug, ir jie tučtuojau jį nuginklavo ir pradėjo rinkti formulėmis ir skaičiais išmargintus popierius, kuriais buvo užverstas stalas.

Staiga, ištrūkęs iš policininko rankų, Mastonas pačiupo nuo stalo užrašų knygelę, kurioje, matyt, buvo svarbiausi jo apskaičiavimai.

Policininkai puolė jos atimti — gal net su gyvybe, jeigu prireiktų.

Tačiau Mastonas mitriai ją atskleidė, išplėšė paskutinį lapą ir bematant jį prarijo tartum piliulę.

— Atimkite ją dabar! — sušuko jis tarsi Leonidas ties Termopilais.

Po valandos Mastonas buvo uždarytas Baltimorės kalėjime.

Ir nėra abejonės, kad tai buvo jam tikra laimė, nes įtūžę miesto gyventojai galėjo pasikėsinti į jo gyvybę, ir nei policija būtų negalėjusi jo išgelbėti.

XI SKYRIUS

Kas buvo Mastono užrašų knygelėje ir ko joje nerasta

Baltimorės policijos atimta užrašų knygelė turėjo trisdešimt puslapių, išmargintų formulėmis, lygtimis ir skaičiais — visų Mastono apskaičiavimų išvados. Tą sudėtingą aukštosios mechanikos darbą galėjo įvertinti tik matematikai. Ten tarp kitų figūravo ir gyvųjų jėgų lygtis:

$$V^2 - V_0^2 = 2\ gr_0^2 \left(\frac{1}{r} - \frac{1}{r_0}\right).$$

Ši lygtis buvo panaudota, sprendžiant sviedinio paleidimo į Mėnulį problemą, ji išreiškė ir Mėnulio traukos jėgą.

Paprasti žmonės visai nebūtų supratę Mastono dar-

bo. Vis dėlto buvo nutarta paskelbti spaudoje jo skaičiavimų duomenis ir išvadas, kuriomis jau kelios savaitės buvo susirūpinęs pasaulis.

Susipažinę su žinomo matematiko formulėmis, Tiriamosios komisijos mokslininkai, norėdami informuoti visuomenę, padavė spaudai tokį pareiškimą, kurį visi laikraščiai be pažiūrų skirtumo perspausdino.

Pirmiausia negali būti jokių ginčų dėl paties Mastono darbo. Sakoma, kad „aiškiai išdėstyta uždavinio salyga, pusiau išspręstas uždavinys"; šiuo atveju taip ir buvo. Apskaičiavimai buvo perdaug tikslūs, kad komisija būtų galėjus abejoti jų teisingumu arba jų išvadomis. Jeigu ta operacija bus įvykdyta, tai Žemės ašis pakeis savo padėtį ir numatoma katastrofa įvyks.

Pastaba, kurią suredagavo Baltimorės Tiriamoji komisija, perduota abiejų Žemės pusrutulių laikraščiams ir žurnalams.

„Arktikos pramonės bendrovė, kurios tikslas Žemės rutulio ašį pakeisti nauja ašim, nutarė panaudoti pabūklą, pastatytą tam tikroje Žemės rutulio vietoje. Jeigu pabūklo žiotys bus tvirtai sudurtos su žeme, tai nėra abejonės, kad atatranka persiduos visai mūsų planetai.

Bendrovės inžinierių pasirinktas pabūklas buvo milžiniška patranka, kurios šūvis niekais nueitų, jei būtų šaunama stačiai į viršų. Kad šūvis duotų didžiausią efektą, reikia nutaikyti pabūklą į šiaurę arba į pietus. „Barbikenas ir K°" pasirinko pietų kryptį. Tokiu būdu Žemė bus pastūmėta į šiaurę, tarsi vienas biliardo rutulys būtų stumtelėjęs kitą."

Iš tikrųjų juk tą būdą ir buvo nuspėjęs įžvalgusis Alsidas Pjerdė!

„Kai tik bus paleistas šūvis, Žemės svorio centras persikels kryptimi, lygiagrete sviedinio keliui, nuo to gali pasikeisti orbitos plokštuma, taigi ir metų ilgumas, bet tie pakitimai būtų tokie menki, kad jų galima ir nepastebėti. Tuo pačiu metu Žemė ims suktis aplink ašį, esančią pusiaujo plokštumoje. Nauja kryptimi Že-

mė galėtų suktis amžinai, jeigu prieš šūvį Žemė nebūtų sukusis aplink savo ašį.

Ir tas sukimasis aplink tiesiąją, jungiančią ašigalius, susidūręs su Žemės rotacija, dėl atatrankos sukeltų sukimąsi aplink naują ašį, kurios ašigaliai bus nutolę nuo senųjų ašigalių x nuotoliu. Jeigu buvo šaunama tuo momentu, kai pavasario ekvinokcijos taškas — vienas iš dviejų pusiaujo ir ekliptikos susikirtimų — bus nadire nuo šūvio vietos ir jeigu atatranka bus pakankamai stipri, kad pakreiptų seną polių 23°28′, tai naujoji Žemės ašis gali atsirasti statmenoje padėtyje į orbitos plokštumą, tai yra gaus tokią kaip Jupiterio ašis padėtį.

Kokios bus naujosios ašies padėties pasekmės, mums žinoma iš pirmininko Barbikeno pranešimo gruodžio 22 dienos susirinkime.

Turėdami omenyje Žemės masę ir jos sukimosi energiją, ar galėsime įsivaizduoti tokio dydžio pabūklą, kad jo šūvis pakreiptų ašį 23°28′?

Galima, jeigu tik bus nuliedintas pabūklas ar keletas pabūklų, savo dydžiu atitinkančių mechanikos dėsnius, o jeigu tokio dydžio patrankos nepasiseks nuliedinti, tai iniciatoriams teks pavartoti tokią sprogstamąją medžiagą, kurios jėgos užtektų ašies perkėlimui.

Paėmę pavyzdžiu prancūzų laivyno 1875 m. modelio dvidešimt septynių centimetrų patranką, iššaunančią 180 kilogramų sviedinį 500 m per sekundę greičiu, ir padidinę to pabūklo dydį 100 kartų ir jo tūrį 1 000 000 kartų, gausime pabūklą, iššaunantį 180 000 tonų sviedinį. Jeigu vietoj senojo parako būtų pavartota sprogstamoji medžiaga, kuri suteiktų sviediniui 5600 kartų didesnį greitį, tai pageidaujamas rezultatas būtų pasiektas. Iš tikrųjų esant pradiniam greičiui 2800 kilometrų per sekundę[1], nėra ko bijoti, kad sviedinys vėl atsitrenks į Žemę.

[1] Greitis, kurio užtenka per vieną sekundę nuskristi iš Paryžiaus į Peterburgą. (*Aut. past.*)

Nors ir labai keista, bet, Žemės rutulio gyventojų nelaimei, Mastonas su savo draugais turėjo kaip tik tokią beveik neribotos jėgos sprogstamąją medžiagą, kurios visai negalima net lyginti su piroksilinu, panaudotu, paleidžiant „Kolumbiados" sviedinį į Mėnulį. Šią medžiagą išrado kapitonas Nikolis. Apie jos sudėtį Mastono knygelėje tėra menkų užuominų,— Mastonas trumpai ją pavadina meli-melonitu.

Apie ją žinoma tik tiek, kad ji susidaro iš organinės medžiagos junginio meli-melio ir azoto rūgšties. Tam tikras skaičius atominių bazių — $Az\ll^{O}_{O}$ pakeičiamas tokiu pat kiekiu vandenilio atomų. Taip padaromas parakas, kuris, kaip ir piroksilinas, gaunamas sujungus, o ne paprastai sumaišius degamus su lengvai liepsnojančiais elementais.

Kad ir kokia būtų ta sprogstamoji medžiaga, bet jeigu ji galės iššauti 180 tūkstančių tonų svorio sviedinį už Žemės traukos ribų, tai perduota pabūklui sprogimo atatranka turės tokių pasekmių: ašigalis pasislinks 23°28′, susidarys nauja, pusiaujo plokštumai statmena ašis. Dėl to įvyks baisių katastrofų, kurių visai pagrįstai bijosi Žemės gyventojai.

Tačiau žmonija turi vilties išvengti eksperimento pasekmių, kurios turėtų pakeisti Žemės rutulio geografines ir klimatines sąlygas.

Ar galima nulieдinti pabūklą, milijoną kartų didesnį už dvidešimt septynių centimetrų patranką? Kad ir kaip būtų išsivysčiusi metalurgijos pramonė, net nutiesus tiltus per Tejų ir Forą, išvedus Garabio viaduką ir pastačius Eifelio bokštą, sunku patikėti, kad inžinieriams pavyktų nuliedinti tokį milžinišką pabūklą, o jau ką ir bekalbėti apie 180 tūkstančių tonų sviedinį, kurį norima iššauti į erdvę.

Tuo galima suabejoti. Aišku, čia slypi viena iš priežasčių, dėl kurios „Barbikeno ir K°" sumanymas gali baigtis nesėkme. O vis dėlto nenumatyti netikėtumai

kėlė didelį nerimą, nes, tikriausiai, naujoji bendrovė jau buvo pradėjusi darbus.

Reikia žinoti, kad Barbikenas ir Nikolis išvažiavo iš Baltimorės ir net iš Amerikos. Nuo jų išvykimo praėjo daugiau negu du mėnesiai. Kur jie nusidangino? Be abejo, į kažkokią niekam nežinomą Žemės vietą, kur visų patogiausia įvykdyti savo planą.

Kur toji vieta? To niekas nežino, ir todėl mes negalime vytis tų akiplėšų „piktadarių" (sic!)[1], kurie ruošėsi apversti aukštyn kojom visą pasaulį, norėdami pasipelnyti iš naujų akmens anglies klodų.

Netenka abejoti, kad ta vieta buvo pažymėta Mastono užrašų knygelės paskutiniame puslapyje — jo darbo išvadoje. Bet tą paskutinį puslapį prarijo Impio Barbikeno bendrininkas, ir tas bendrininkas, šiuo metu uždarytas Baltimorės kalėjime, griežtai atsisako kalbėti.

Tokia buvo padėtis. Jeigu Barbikenui pavyks pastatydinti savo baisų pabūklą ir nuliedinti sviedinį, vienu žodžiu, jeigu jo sumanymai bus įvykdyti minėtomis sąlygomis, tai jis perkels Žemės ašį, ir po pusės metų Žemei teks patirti to „negirdėto eksperimento" (sic!) pasekmes.

Jau buvo paskirta šūviui diena, kada jo atatranka Žemei bus intensyviausia.

Tai turės įvykti 22 rugsėjo, dvylika valandų po to, kai Saulė pereis nežinomosios vietos dienovidinį.

Mums žinoma:

1) kad šūvis bus paleistas iš patrankos, milijoną kartų didesnės už dvidešimt septynių centimetrų patranką.

2) kad sviedinys bus 180 tūkstančių tonų.

3) kad sviedinio pradinis greitis bus 2800 kilometrų per sekundę.

4) kad šūvis bus paleistas 22 rugsėjo, praėjus dvylikai valandų po to, kai Saulė bus perėjus vietos dieno-

[1] Taip *(lot.)*.

vidinį. Iš šių duomenų ar galima nustatyti vietą, kur bus atliekama ta operacija?

„Žinoma, ne!"— atsakė Tiriamosios komisijos nariai.

Iš tikrųjų neįmanoma apskaičiuoti, kur bus taškas iks, nes Mastono darbe nenurodyta, per kokią Žemės rutulio dalį eis naujoji ašis, kitaip sakant, nežinoma, kurioje vietoje bus naujieji Žemės ašigaliai 23°28′ atstu nuo senosios ašies! Ant kurio dienovidinio, tai jau visiškai neįmanoma nustatyti.

Todėl negalima numatyti, kurios vietos, pakilus vandenynų lygiui, nusileis ir kurios iškils, kurie žemynai virs jūromis ir kurios jūros virs žemynais.

Pagal Mastono apskaičiavimus vandenynų lygio pasikeitimai bus labai dideli. Tuojau po atatrankos smūgio jūros paviršius įgaus elipsoido, besisukančio aplink naują ašį, formą ir beveik visose Žemės rutulio vietose pasikeis vandens lygis.

Ir iš tikrųjų, senojo jūros lygio susikirtimas su naujuoju jūros lygiu — t. y. susikirtimas dviejų vienodų sukimosi plokštumų, kurių ašys susitinka,— susidarys iš dviejų išlenktų paviršių, kurių plokštumos leisis statmenai į dviejų ašigalių ašių plokštumas, atitinkančias dvi dviejų ašigalio ašių kampo pusiaukampines. (Tekstas iš matematiko užrašų knygelės.)

Po tų permainų, perkėlus ašį, daug kur jūros lygio pakilimai ar nukritimai gali siekti iki 8415 metrų, palyginus su pirmykščiu lygiu, ir kai kuriuose Žemės rutulio taškuose įvairios teritorijos pasirodys aukščiau arba žemiau naujojo lygio, nurodyto metrų skaičiaus ribose. Tas metrų skaičius palaipsniui mažės, artėjant prie ribinių linijų, kurios dalins Žemės rutulį į keturis segmentus; pačiose ribinėse linijose vandens paviršiaus pasikeitimas bus lygus nuliui.

Reikia pastebėti, kad senasis ašigalis atsidurtų 300 metrų po vandeniu; mūsų sferoidas yra suplotas ašigaliuose ir todėl jis yra arčiau Žemės centro. Tokiu būdu Arktikos pramonės bendrovės įgytos valdos būtų ap-

semtos vandeniu ir, aišku, anglies kasimas liktų neįmanomas. Vis dėlto Barbikenas ir jo draugai neišsigando tos nelaimės, nes paskutinieji geografiniai atradimai leidžia tvirtinti, kad Šiaurės ašigalis yra plokštikalnyje, kurio pakilimas viršija 3000 metrų.

O tų Žemės rutulio vietų, kurių lygio pakitimas pasieks 8415 metrų, tai yra tų teritorijų, kurias ištiks nelaimės, visai neįmanoma pažymėti žemėlapyje. Čia nieko neišspręs patys gudriausieji skaičiuotojai. Lygtyje yra vienas nežinomasis, kurio negali surasti jokia formulė. Tas nežinomasis tai taško X padėtis, iš kur bus paleistas sviedinys ir bus atatranka. Taigi X yra žmonių, sumaniusių šią nusikalstamą aferą, paslaptis.

Išvada tokia — visi bet kurios geografinės platumos Žemės gyventojai yra susidomėję tos paslapties išaiškinimu, nes jiems visiems gresia „Barbikeno ir K°" machinacijos.

Todėl skelbiame Europos, Afrikos, Azijos, Amerikos, Australijos ir Okeanijos gyventojams, kad jie sektų visus balistikos darbus, kaip antai: patrankų ir sviedinių liedinimą, parako gamybą, kad jie stebėtų visus įtartinus svetimšalius, pasirodžiusius jų krašte, ir kad tuojau viską praneštų Tiriamosios komisijos nariams (Baltimorė, Merilendas, JAV).

Tikimės, kad tokia žinia ateis dar prieš šių metų rugsėjo 22 dieną, kuri graso suardyti visą mūsų planetoje nusistovėjusią tvarką"

XII SKYRIUS,

kuriame Mastonas didvyriškai tyli

Iš patrankos iššautas sviedinys nuo Žemės į Mėnulį, dabar patranka norima perkelti ir Žemės ašį! Patranka! Ir vėl Patranka! Tie Patrankos klubo artileristai nieko kito neturi galvoj! Jie visi serga pamišimo liga „aštriu

patrankizmu"! Jiems patranka ultima ratio[1] pasaulyje. Nejaugi tas baisus ginklas taps pasaulio valdovu? Nejaugi kanonados teisė užviešpataus pramonėje ir visatoje, kaip kanonų teisė viešpatauja teologijoje?

Taip! Reikia pripažinti, patranka visą laiką sukosi Barbikeno ir jo draugų galvose. Ne veltui jie paskyrė savo gyvenimą balistikai. Pirmiausia jie pastatė Floridoje savo „Kolumbiadą", dabar kažkur x taške jie stato dar siaubingesnį pabūklą. Rodos, taip ir girdime griausmingą jų balsą: „Pirmasis pabūklas. Taikyk į Mėnulį! Šauk!" „Antrasis pabūklas.. Perkelk Žemės ašį! Šauk!"

Ir, klausydamasis jų komandavimo, visas pasaulis, be abejo, sušuks: „Trečiasis pabūklas... Į beprotnamį! Šauk."

Jų sumanymą tikrai galima apibūdinti šios knygos pavadinimo žodžiais „Aukštyn kojom". Viskas bus apversta aukštyn kojom — ir po to įvyks, kaip yra pasakęs Alsidas Pjerdė, visuotinis „sukrėtimas".

Vis dėlto komisijos atspausdintas pranešimas padarė tokį įspūdį, kurio net įsivaizduoti negalima. Ten paskelbtos išvados nieko negalėjo nuraminti. Iš Mastono apskaičiavimų buvo aišku, kad mechaniškoji uždavinio dalis visiškai išspręsta. Operacija, kurią rengėsi įvykdyti Barbikenas ir kapitonas Nikolis,— tai buvo aišku visam pasauliui,— atneštų Žemei pačių nemaloniausių pasekmių — senoji ašis bus pakeista nauja. O mes jau žinome, kokie turi būti tų pasikeitimų padariniai.

„Barbikeno ir K°" sumanymas buvo griežtai apsvarstytas, prakeiktas ir atiduotas visuotiniam pasmerkimui. Senajame kaip ir Naujajame pasauly Arktikos pramonės bendrovės nariai teturėjo tik priešus. Jeigu jiems ir buvo likę šalininkų Jungtinių Valstijų pramuštgalvių tarpe, tai jų buvo labai nedaug.

[1] Ultima ratio — paskutinis argumentas (*lot.*).

Barbikenas ir kapitonas Nikolis pasielgė tikrai protingai, laiku išvažiuodami iš Baltimorės ir Amerikos. Buvo pagrindo galvoti, kad juos būtų ištikusi nelaimė. Argi galima nebaudžiamai gąsdinti beveik pusantro milijardo Žemės gyventojų, versti aukštyn kojom visus jų papročius, sugriovus Žemės gyvenimo tvarką, ir grasinti žmonių gyvybei visuotine katastrofa?

Bet kaip be pėdsakų galėjo dingti du Patrankos klubo nariai? Kaip jie galėjo nepastebimai išgabenti medžiagas, darbininkus, visus reikmenis, reikalingus operacijai? Tokiam dideliam metalo, anglies ir meli-melonito kiekiui pervežti sausuma reikalinga šimtai vagonų, o perplaukti jūra — šimtai laivų. Visiškai nesuprantama, kaip jie galėjo taip slaptai pranykti. Bet taip buvo. Dar daugiau: visur išieškojus, paaiškėjo, kad nei viena metalurgijos gamykla, nei vienas chemijos fabrikas, nei Senajame nei Naujajame pasaulyje, nebuvo gavę jokio užsakymo. Tai irgi buvo neišaiškinama, tegu išaiškės ateity. . jeigu bus ta ateitis!

Nors Barbikenas ir kapitonas Nikolis paslaptingai dingę ir išvengė tiesioginio pavojaus, jų bendras Mastonas, laiku pasodintas į kalėjimą, galėjo tikėtis visuomenės keršto. Tačiau jis tuo visai nesirūpino. Nepaprastai atkaklus buvo tas matematikas: kietas kaip titnagas, geriau pasakius, kaip tas jo kablys vietoj plaštakos. Niekas negalėjo priversti jo nusileisti.

Tamsioje Baltimorės kalėjimo vienutėje Patrankos klubo sekretorius be paliovos galvojo apie savo tolimus draugus, su kuriais negalėjo išvykti. Jis aiškiai įsivaizdavo, kaip Barbikenas ir kapitonas Nikolis ruošia savo milžinišką bandymą nežinomoje Žemės rutulio dalyje, kur niekas negalėjo jiems trukdyti darbo. Jis matė, kaip jie stato milžinišką pabūklą, kaip gamina meli-melonitą, kaip liedina sviedinį, kuriam greitai lemta tapti Saulės palydovu. Naujoji žvaigždė turės žavų vardą „Skorbeta". Tai buvo pagarbos ir dėkingumo pareiškimas dosniajai milijonierei iš Niuparko rū-

mų. Ir Mastonas jau skaitė likusias, jo manymu, labai ilgas, dienas iki šūviui paskirto laiko.

Buvo jau pradžia balandžio. Už pustrečio mėnesio dienos švyturys, pasiekęs Vėžio atogrąžą, pasuks prie Ožiaragio atogrąžos. O dar po trijų mėnesių, rudens ekvinokcijos dieną, jis perkirs pusiaujo liniją. Ir ateis galas metų laikams, kurie tiek milijonų amžių taip taisyklingai ir taip „kvailai" keitė kasmet vieni kitus. Paskutinį kartą 189. metais Žemės rutulyje bus nevienodos dienos ir naktys. Netoli tas laikas, kai bet kurioje Žemės horizonto vietoje nuo saulėtekio iki saulėleidžio praeis visuomet tas pats valandų skaičius.

Iš tikrųjų nuostabus, antgamtinis, dieviškas sumanymas! Mastonas, visai užmiršęs Arktikos valdas ir anglies klodų eksploataciją, matė prieš akis tik kosmografines šūvio pasekmes. Permainos, kurios turėjo pakeisti pasaulio veidą, užtemdė svarbiausiąjį Pramonės bendrovės tikslą.

Tik pagalvokit! Pasaulis visai nenorėjo keisti savo veido. Jis vis tebebuvo jaunas ir nei kiek nepaseno nuo pirmosios sutvėrimo dienos!

O Mastonas, vienišas ir beginklis savo kameroje, atkakliai tylėjo, nepasiduodamas įtikinėjimams. Tiriamosios komisijos nariai lankė jį kasdien, tačiau negalėjo nieko iš jo išgauti. Pagaliau komisijos pirmininkui Džonui Presčiui atėjo į galvą mintis pasinaudoti misis Evandželinos Skorbit įtaka, gal būt, stipresne už jų. Visi žinojo, kaip ši garbinga našlė sugebėjo aukotis dėl Mastono ir kaip ji karštai rūpinosi jo likimu.

Todėl komisijos nariai pasitarę nusprendė leisti misis Evandželinai Skorbit lankyti kalinį, kada tik ji panorės. Argi siaubingosios patrankos atatranka nebuvo jai taip pat pavojinga, kaip ir kitiems Žemės gyventojams? Argi jos ištaigingi rūmai Niuparke nesugrius nuo žiaurios katastrofos, kaip menka miško sargo trobelė ar indėno vigvamas prerijose? Argi negrėsė pavojus jos gyvybei, kaip ir vargšui samojedui ar

nežinomam Ramiojo vandenyno salelės gyventojui? Visa tai pasakė jai komisijos pirmininkas ir prašė savo įtaka paveikti Mastoną.

Jeigu pagaliau jis prabils, jeigu sutiks pasakyti, kur yra pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis, o su jais, greičiausiai, ir daugybė darbininkų, kuriuos turėjo išsivežti, jei nurodys, kur jie pradėję savo darbus,— tai dar būtų nevėlu jų ieškoti, surasti pėdsakus ir padaryti galą žmonijos siaubui ir panikai.

Taip misis Skorbit gavo leidimą vaikščioti į kalėjimą. Labiausiai už viską pasaulyje ji troško vėl pamatyti Mastoną, kurį policijos rankos buvo išplėšusios iš ramaus gyvenimo kotedže.

Tačiau, matyt, mažai pažino energingąją Evandželiną tie, kurie manė ją esant savo žmogiškų silpnybių verge! Ir jeigu balandžio 9 dieną, kai misis Skorbit pirmą kartą ėjo į kalėjimo kamerą, kas nors būtų nekukliai priglaudęs ausį prie kameros durų, būtų labai nustebęs tokiu pasikalbėjimu:

— Pagaliau, brangus Mastonai, aš vėl jus matau!

— Tai jūs, misis Skorbit?

— Taip, mano drauge, po keturių savaičių, keturių ilgų atsiskyrimo savaičių. . .

— Lygiai dvidešimt aštuonias dienas penkias valandas ir keturiasdešimt penkias minutes,— pasakė Mastonas, pasižiūrėjęs į laikrodį.

— Ir štai mes vėl kartu!

— Bet kaip jums leido ateiti pas mane, brangioji misis Skorbit?

— Ta sąlyga, kad paveiksiu savo begaline meile žmogų, kuriam visa širdim esu atsidavusi.

— Ką? Evandželina! — sušuko Mastonas.— Jūs pasiryžus man duoti tokius patarimus?! Jūs galėjote pagalvoti, kad aš išduosiu savo draugus!

— Brangusis Mastonai! Nejaugi jūs taip blogai galvojate apie mane? Nejaugi imsiu jus įkalbinėti gelbėtis garbės kaina? Argi aš pastūmėsiu daryti žingsnį, kuris

gali užtraukti gėdą visam gyvenimui,— gyvenimui, skirtam aukštosioms mechanikos problemoms!

— Kokia laimė, misis Skorbit! Štai aš džiaugiuosi, kad jūs ta pati dosnioji mūsų bendrovės akcininkė! Ne, aš niekados neabejojau jūsų kilnia širdimi.

— Dėkoju jums, brangus Mastonai!

— Argi aš galiu paskelbti mūsų sumanymą, nurodyti, kokiame Žemės rutulio taške bus paleistas mūsų stebuklingasis sviedinys, išduoti paslaptį, kurią esu paslėpęs savo širdies gelmėse, leisti tiems barbarams vytis mūsų draugų pėdomis ir nutraukti jų darbą, žadantį mums garbę ir pinigus?! Ne, geriau aš mirsiu!

— O, prakilnusis Mastonai! — sušuko misis Evandželina Skorbit.

Tos dvi būtybės, persiėmusios viena kitos entuziazmu ir tarsi pakvaišusios dėl bendro siekimo, negalėjo viena kitos nesuprasti.

— Ne, niekados jis nesužinos šalies, kuriai skirti mano apskaičiavimai, šalies, kurios garsas liks nemirtingas! — pridūrė Mastonas. — Tegu mane užmuša, jeigu nori, bet jie neišplėš iš manęs tos paslapties!

— Tegu ir mane užmuša drauge su jumis! — sušuko misis Evandželina Skorbit. — Aš irgi neištarsiu nė žodžio.

— Laimė, brangioji Evandželina, jis nežino, kad jums ta paslaptis patikėta.

— Nejaugi jūs manote, brangusis Mastonai, kad aš galiu ją išduoti, nes aš moteris? Išduoti mūsų draugus ir jus? Ne, mano drauge, ne! Tegul tie filistinai sukelia prieš jus miestų ir kaimų gyventojus, tegu visas pasaulis ateina pro tas duris į kamerą jus išplėšti. . . ką gi! Aš būsiu su jumis, ir mus paguos mintis, kad mirštame kartu!

Ir jeigu yra paguoda, tai Mastonas negalėjo įsivaizduoti geresnės, kaip mirti misis Evandželinos Skorbit glėbyje!

Taip baigdavosi visi jų pasikalbėjimai, kai ta nepaprasta moteris aplankydavo kalinį.

O kai Tiriamosios komisijos nariai imdavo klausti jos apie pasimatymo rezultatus, ji atsakydavo:

— Kol kas nieko. Gal būt, su laiku man pavyks sužinoti.

O moters gudrybė!

„Su laiku!" — sakė ji. O juk laikas šuoliavo dideliais žingsniais. Savaitės bėgo kaip dienos, dienos — kaip valandos, o valandos — kaip minutės.

Prasidėjo gegužis. Misis Evandželina Skorbit nieko neišgavo iš Mastono, o jeigu tokiai įtakingai poniai nepasisekė, tai jau niekas kitas negalėjo tikėtis laimės. Nejaugi beliko tik nuolankiai laukti baisaus smūgio? Nejaugi taip ir nebus galima jo nukreipti?

Ne, ir dar kartą ne! Tokiose aplinkybėse negalima sėdėti nuleidus rankas! Ir Europos valstybių atstovai pasidarė veiklesni, negu bet kada anksčiau. Tarp jų ir komisijos narių, kuriuos jie dabar įniko kaltinti, vyko tikras karas. Flegmatiškasis Jakobas Jansenas, nepaisant olandams būdingo geraširdiškumo, kasdien apiberdavo komisijos narius priekaištais. Pulkininkas Borisas Karkovas iššaukė į dvikovą minėtos komisijos sekretorių, — joje jis tik lengvai sužeidė savo priešininką. Majoras Donelanas nepripažino nei šaunamųjų, nei šaltųjų ginklų, — tai prieštaravo angliškiems papročiams, — bet užtai jis sekretoriaus Dino Tudrinko akivaizdoje pagal visas bokso taisykles apkumščiuodavo flegmatiškąjį menkių pirklį Viljamą G. Forsterį, fiktyvų Arktikos Pramonės bendrovės agentą, kuris nieko nenutuokė apie tą reikalą.

Iš tikrųjų visas pasaulis laikė Jungtinių Valstijų amerikiečius atsakingais už jų tautiečio, pragarsėjusio Impio Barbikeno, veiksmus. Jau ėjo gandai, kad būsią atšaukti ambasadoriai ir pasiuntiniai, akredituoti prie

neapdairios Vašingtono vyriausybės, ir bus paskelbtas jai karas.

Vargšės Jungtinės Valstijos! Jos nieko labiau netroško, kaip sugauti „Barbikeną ir K°"! Veltui jos paskelbė, kad Europa, Azija, Afrika ir Okeanija turi pilną teisę pačios jį suimti, kur tik jis būtų,— jų niekas ir klausyti nenorėjo. O vietos, kurioje Patrankos klubo pirmininkas ir jo kolegos ruošė savo prakeiktą operaciją, taip niekas ir nesužinojo.

Europos didžiosios valstybės tvirtino:

— Jūsų rankose yra Mastonas — jų sąjungininkas! Juk jis viską žino apie Barbikeną. Priverskite Mastoną viską pasakyti.

Priversti Mastoną kalbėti?! Lengviau būtų ištraukti žodį iš tylėjimo dievo Harpokrato lūpų arba iš Niujorko kurčių-nebylių instituto direktoriaus!

Visuotinis nerimas, o drauge ir susierzinimas buvo toks didelis, kad kai kurie praktiški žmonės, prisiminę viduramžius, pasiūlė tų laikų kankinimus: pavyzdžiui, budelio „ispanišką batą", įkaitintas reples, ištirpintą šviną, verdantį aliejų, kankinimo suolą ir kitas luošinimo priemones, kurios pračiaupdavo burną patiems didžiausiems užsispyrėliams. Kodėl nepasinaudojus tais būdais, kuriuos savo laiku teismas nesivaržydamas taikė daug menkesniais atvejais, mažai teliečiančiais žmonijos reikalus.

Tačiau reikia vis dėlto pripažinti, kad tos priemonės, kurias pateisino praėjusių laikų papročiai, negali būti taikomos šio amžiaus gale — švelnumo ir pakantumo amžiuje. Juk humaniškasis XIX amžius yra pagarsėjęs išradimais — septynių milimetrų sandėlinių šautuvų, sprogstamųjų kulkų; tai amžius, kada tarptautiniai santykiai leidžia vartoti bombas su melinitu, roburitu, belitu, panklastitu, meganitu ir kitais sprogmenimis su galūne „itas", kurių, tarp kitko, nei lyginti negalima su meli-melonitu.

Todėl Mastonui neteko bijoti nei pirmos, nei antros rūšies kankinimų. Beliko tik viltis, kad jis galų gale pats supras savo atsakingumą ir nutars prabilti, o jeigu ne — tai gal netikėtas įvykis tars už jį savo žodį.

XIII SKYRIUS,

kurio gale Mastonas duoda tikrai epišką atsakymą

Tuo tarpu laikas greitai bėgo, ir, tikriausiai, nežinia kur nepaprastomis sąlygomis taip pat sparčiai vykdė savo darbus pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis.

Argi įmanoma slapta vykdyti darbus, kuriems reikia milžiniškos įmonės, didelių krosnių, kuriose būtų galima nuliedinti pabūklą, milijoną kartų didesnį už dvidešimt septynių centimetrų patranką, ir dar sviedinį, sveriantį 180 tūkstančių tonų, o juk tiems darbams reikia atgabenti ir įkurdinti tūkstančius darbininkų, taigi! Kokiu būdu šitokią didelę operaciją pavyko nuslėpti nuo suinteresuotos žmonijos akių! Kurioje Senojo ar Naujojo pasaulio dalyje galėjo taip slaptai įsikurti „Barbikenas ir K°", kad to nepastebėtų niekas iš aplinkinių kaimynų? Gal būt, jie apsigyveno kurioje nors nežinomoje Ramiojo ar Indijos vandenyno saloje? Bet mūsų laikais negyvenamų salų nėra,— jos užgrobtos anglų. Negi naujoji bendrovė būtų atradusi nežinomą salą? Argi galima pagalvoti, kad įmonė galėtų būti pastatyta Arktikoje ar Antarktikoj. Juk kaip tik todėl, kad prie tų platumų neįmanoma prieiti, Arktikos pramonės bendrovė ir sugalvojo jas perkelti.

Vis dėlto ieškoti Barbikeno ir Nikolio visuose žemynuose ir salose,— kad ir palyginamai prieinamuose,— būtų tik veltui laiko gaišinimas. Juk pagrobtoje iš Patrankos klubo sekretoriaus užrašų knygelėje buvo paminėta, kad šūvį reikia paleisti prie pat pusiaujo. O juk tose vietose yra gyventojų, kad ir necivilizuotų. Jeigu

jau Barbikenas ir Nikolis įsitaisė prie pusiaujo, tai tik ne Amerikoje, tai yra ne Peru ir Brazilijos plotuose, ir ne Zondų salose, ne Sumatroje, ne Bornėjuje, ir ne kurioje nors iš Celebeso jūros salų, ir ne Naujojoje Gvinėjoje. Jeigu ten būtų pradėtos kokios nors statybos, vietiniai gyventojai apie jas žinotų. Be abejo, tokie darbai negali būti slapta vykdomi pusiaujo kertamoje centrinėje Afrikoje — didžiųjų ežerų srityje. Tiesa, lieka dar Maldivų salos Indijos vandenyne, Admiraliteto, Gilberto, Kalėdų, Galapagų — Ramiajame vandenyne ir San Pedro Atlanto vandenyne. Tačiau tos vietos buvo patikrintos ir nieko nerasta. Beliko pasitenkinti neaiškiais spėliojimais, kuriais buvo negalima nuraminti visuotinės panikos.

Ką gi galvojo apie tai Alsidas Pjerdė? Su įprastu jam „įnikimu" jis nesiliovė svarstyti įvairias tos problemos pasekmes. Jeigu kapitonas Nikolis išrado stipriausią sprogstamąją medžiagą, jeigu jis tikrai atrado savo meli-melonitą, kurio sprogstamoji galia tris keturis tūkstančius kartų didesnė už pačių baisiausių kare vartojamų sprogmenų jėgą ir penkis tūkstančius šešis šimtus kartų stipresnė už senąjį mūsų protėvių patrankų paraką,— tai būtų labai nuostabus, tačiau vis dėlto galimas dalykas. Kas žino, kokį progresą žada mums ateitis? Gal greitai bus išrastas būdas sunaikinti ištisas armijas iš bet kokio nuotolio. Šiaip ar taip, Žemės ašies perkėlimas pabūklo pagalba nesuglumino prancūzų inžinieriaus. Jis kreipėsi „in petto"[1] į tos aferos kaltininką:

„Suprantama, pirmininke Barbikenai, Žemė reaguoja į visas atatrankas, kurios kasdien vyksta jos paviršiuje! Žinoma, kai šimtai tūkstančių žmonių smaginasi laidydami į orą tūkstančius sviedinių, sveriančių tam tikrą kilogramų skaičių, arba milijonus kulkų, sveriančių tam tikrą gramų skaičių, arba net kai aš vaikščioju, šokinėju, ištiesiu ranką, net kai mažas raudonas kraujo rutu-

[1] Mintyse (*it.*).

lėlis teka mano gyslomis, — visa tai veikia mūsų planetą. Taigi, Barbikenai, ir tavo didžioji patranka suduos laukiamą smūgį. O vis dėlto prisiekiu integralu,— nežinia dar, ar užteks to smūgio jėgos Žemei pakreipti, nors reikia pripažinti, kad tas kipšas Mastonas savo skaičiavimais tiksliai tai įrodo!"

Iš tikrųjų Alsidas Pjerdė negalėjo nesigėrėti Patrankos klubo sekretoriaus genialiais skaičiavimais. Tiriamosios komisijos nariai neslėpė jų nuo tų mokslininkų, kurie galėjo juos suprasti. Alsidas Pjerdė skaitė algebros raštą taip greitai, kaip kiti skaito laikraščius, ir tai jam teikė tikrą malonumą.

Tačiau jeigu tas šūvis būtų paleistas, kiek katastrofų įvyktų Žemės paviršiuj. Griūtų ištisi miestai, skiltų kalnai, žūtų milijonai žmonių, o vandenys, „išėję iš savo baseinų, atneštų dar baisesnių nelaimių"

Tai lyg baisus Žemės drebėjimas.

— Jeigu bent, — murmėjo Alsidas Pjerdė, — jeigu bent tas prakeiktas kapitono Nikolio parakas būtų ne toks stiprus, kaip apskaičiuota, kad sviedinys, aplėkęs Žemės rutulį, galėtų nukristi į Žemę priešais tašką, iš kurio buvo paleistas sviedinys arba užpakalyje jo. Tokiu atveju žemė greitai atšoktų į savo vietą, nors ir nebūtų išvengta didelių nelaimių. Bet — to negalima tikėtis. Meli-melonito dėka sviedinys apibrėš pusę hiperbolės ir nesugrįš atsiprašyti Žemės už sutrukdymą, kad jis atstatęs ją į savo vietą.

Ir Alsidas Pjerdė mojavo rankomis tarsi semaforas, grasindamas viską sudaužyti dviejų metrų spinduliu.

— Jeigu nors būtų galima, — sakė jis, — sužinoti šūvio vietą, aš greitai nustatyčiau, kuriose žemėse viskas liks savo vietoj ir kur daugiausia pasikeis žemės lygis. Tada galėtume bent perspėti žmones, kad jie laiku išsidangintų, kol namai ir miestai nepradėjo griūti jiems ant galvų! Bet kaip sužinoti?

Ir, paglostęs savo retus plaukus, dabinančius jo kiaušą, jis sušuko:

— O aš manau, kad to smūgio padariniai bus sudėtingesni, negu mes galime įsivaizduoti! Kodėl gi vulkanams nepasinaudojus proga ir nepradėjus siautulingai verstis, tarsi ligoniui, sergančiam jūros liga — išvemti viską iš savo gelmių. Kodėl gi įsisiūbavusiems vandenims neužliejus jų kraterių? Po velnių! Čia gali būti tokių sprogimų, nuo kurių subyrės visa žemės mašina! O tas velnias Mastonas užsispyręs tyli! Jis, matote, vingriai žaidžia mūsų visata tarsi biliardo rutuliu!

Taip protavo Alsidas Pjerdė. Greitai tuos samprotavimus ėmė kartoti ir svarstyti abiejų Žemės pusrutulių laikraščiai. Ką tie sūkuriai, potvyniai, tvanai, kartkartėmis nusiaubią tą ar kitą Žemės gabalėlį, palyginus su „Barbikeno ir K°" operacijos grasomais negandais. Tai tik mažos katastrofos! Nuo jų žūsta vos keletas tūkstančių žmonių, o gyvi išlikę gyvena sau ramūs. Dabar, artinantis lemtingam terminui, ėmė nerimauti patys drąsieji. Įvairūs aiškiaregiai pranašavo pasaulio galą. Galima buvo pagalvoti, kad vėl užstojo baisieji tūkstantieji mūsų eros metai, kai žmonės ėmė įsivaizduoti, kad gyvi bus įstumti į mirusiųjų karalystę.

Prisiminkite tik, kas tada darėsi. Pagal Apokalipsį žmonija tikėjo, kad artinasi paskutiniojo teismo diena. Visi laukė šventraštyje išpranašautų rūstybės ženklų. Tuojau turėjo pasirodyti pražūties sūnus — Antikristas.

„Paskutiniaisiais X amžiaus metais,— rašo A. Martenas, — viskas nutrūko — pasilinksminimai, pramonė, prekyba, viskas, net žemės ūkio darbai. „Kam,— sakė,— galvoti apie ateitį, kurios nebus? Galvokime apie amžinybę, kuri prasidės rytoj." Kiekvienas tesirūpino pačiais reikalingiausiais darbais. Žmonės užrašinėjo savo žemes, savo pilis vienuolynams, norėdami įsigyti užtarėjų dangaus karalystėje, kur greitai teks iškeliauti. Daugelis dovanojimo raštų bažnyčioms prasidėdavo žodžiais: „Artinasi pasaulio galas, ir jo pražūtis neišvengiama. " Kai prisiartino pranašautas laikas, žmonės užplūdo bazilikas, koplyčias, visus dievui pašvęstus pa-

status ir, baimės apimti, klausėsi, ar negaudžia iš dangaus, septynių angelų pučiami, septyni paskutiniojo teismo trimitai.

Kaip žinoma, pirmoji tūkstantųjų metų diena prasidėjo, o gamtos dėsniai liko kokie buvę. Tačiau šį kartą buvo kalbama ne apie sukrėtimą, išpranašautą neaiškių biblijos raštų. Dabar buvo kalbama apie bandymą suardyti Žemės pusiausvyrą,— bandymą, pagrįstą tiksliais ir negincytinais skaičiavimais, bandymą, kuris mechanikos ir balistikos mokslų pažangos dėka yra visai įgyvendinamas. Šį kartą jūra ne tik neišmes savo mirusiųjų, bet savo naujose gelmėse paskandins milijonus gyvųjų.

Ir nors žmonių galvosenoje, veikiant naujoms idėjoms, įvyko didelių permainų, baimė varė žmones iš proto, ir jie kaip tūkstantaisiais metais ėmė rašyti testamentus. Niekados dar nebuvo taip skubiai ruošiamasi persikraustyti į aną pasaulį. Niekados dar nebuvo prie klausyklų tokių ilgų nusidėjėlių eilių! Niekados dar nebuvo duodama atgailaujantiems tiek nuodėmių atleidimų in extremis[1]. Buvo norima net prašyti popiežių, kad jis savo bule suteiktų bendrą nuodėmių atleidimą visiems geros valios žmonėms žemėje,— ir ne tik geriems, bet ir labai išgąsdintiems.

Tokiomis aplinkybėmis Mastono padėtis diena iš dienos darėsi keblesnė. Misis Evandželina Skorbit drebėjo, kad ant jos nekristų liaudies kerštas. Galimas daiktas, kad dabar jai pačiai užeidavo mintis pasiūlyti jam ištarti tuos taip atkakliai paslaptyje laikomus žodžius. Tačiau misis Evandželina Skorbit nedrįso to prašyti ir gerai darė. Jis vis tiek būtų griežtai atsisakęs.

Suprantama, kad baimės apimtoje Baltimorėje buvo vis sunkiau tramdyti gyventojus, sukurstytus amerikietiškų laikraščių ir telegramų, kurios plaukė „iš visų keturių pasaulio šalių" — Jono Evangelisto, gyvenusio Do-

[1] Paskutinę valandėlę (prieš mirtį) (*lot.*).

miciano laikais, žodžiais tariant. Jeigu Mastonas būtų gyvenęs tam krikščionių persekiotojui viešpataujant, šis, tikriausiai, būtų lengvai su juo susidorojęs,— būtų atidavęs žvėrims sudraskyti. O Mastonas būtų tik pasakęs: „Juk aš ir taip gyvenu tarp žvėrių!"

Nepalaužiamas Mastonas nesutiko nurodyti vietos X, nes suprato, kad, jam tik pravėrus burną, pirmininkas Barbikenas su kapitonu Nikoliu negalėtų tęsti savo darbų.

O vis dėlto toje kovoje vieno žmogaus su visu pasauliu buvo kažkas didingo. Tai dar labiau kėlė Mastoną misis Evandželinos Skorbit ir jo draugų iš Patrankos klubo akyse. Reikia pasakyti, kad šaunūs vyrai, atkaklūs, kaip ir dera atsargos artileristams, visi kaip vienas palaikė „Barbikeno ir K°" projektą. Patrankos klubo sekretorius taip pagarsėjo, kad jam tarsi žinomam nusikaltėliui daug kas jau rašė laiškus, vildamiesi gauti kelias eilutes, parašytas ranka, kuri ruošėsi apversti pasaulį.

Nors Mastono padėtis buvo didinga, tačiau ji darėsi vis pavojingesnė ir pavojingesnė. Aplink Baltimorės kalėjimą dieną naktį pulkavosi minia. Girdėjosi prakeiksmai ir įtūžę šūkiai. Įsiutę žmonės norėjo hic et nunc[1] nulinčiuoti Mastoną. Policija suprato, kad ateis valanda, kai ji nebegalės jo apginti.

Norėdama patenkinti amerikiečius ir kitų kraštų gyventojus, Vašingtono vyriausybė pagaliau nutarė perduoti Mastoną teismui.

„Prisiekusieji, beprotiškos baimės apimti, susidoros su juo „akies mirksniu",— sakė Alsidas Pjerdė, kuris pradėjo jausti net savotišką pagarbą tvirtam matematiko charakteriui.

Ir štai rugsėjo 5 dienos rytą pats Tiriamosios komisijos pirmininkas įėjo į kalinio kamerą. Ir misis Evandželinai Skorbit po ilgų prašymų buvo leista kartu eiti.

[1] Čia pat vietoje (*lot.*).

O gal paskutinę akimirką paveiks jį ta miela moteriškė? Reikėjo viską numatyti. Visos priemonės buvo tinkamos, kad tik kaip nors įminus mįslę. „O jei nieko neišeis, tada pamatysim, ką su juo daryti,— kartojo komisijos nariai.— Kas iš to, jeigu Mastonas ir būtų pakartas, jeigu baisios katastrofos vis tiek nebus išvengta."

Ir taip apie 11 valandą pas Mastoną jau buvo atėjusi Evandželina Skorbit ir Tiriamosios komisijos pirmininkas Džonas Prestis.

Iš karto pradėta kalbėti rūpimu klausimu. Pirmininkas davė kelis labai griežtus klausimus, ir Mastonas labai ramiai į juos atsakė.

Ir kas galėjo tikėtis, kad ir Mastonas kada nors sugebės būti ramus ramutėlis.

— Paskutinį kartą klausiu: atsakysite ar ne? — pasakė Džonas Prestis.

— Į ką? — ironiškai paklausė Patrankos klubo sekretorius.

— Kur išsidanginęs jūsų draugas Barbikenas.

— Esu sakęs šimtą kartų.

— Pasakykite šimtą pirmąjį!

— Jis ten, kur bus iššautas šūvis.

— O kur bus iššautas šūvis?

— Ten, kur dabar mano draugas Barbikenas.

— Saugokitės, Mastonai.

— Ko gi?

— Atkaklumo pasekmių, kurios gali. .

— Sukliudyti sužinoti tai, ko jums nedera žinoti.

— Bet mes turime teisę žinoti!

— Aš kitaip galvoju.

— Mes patrauksime jus atsakomybėn!

— Ir patraukite!

— Teismas jus nuteis!

— Tai teismo reikalas.

— Nuosprendis bus tuoj įvykdytas.

— Na, ir tegu!

— Brangusis Mastonai! — drįso ištarti misis Evandželina Skorbit, kuriai nuo tų baisių žodžių suspaudė širdį.

— O. misis! — pasakė Mastonas.

Ji nuleido galvą ir nutilo.

— Norite žinoti, koks bus nuosprendis? — paklausė pirmininkas Džonas Prestis.

— Dėl manęs galite sakyti. .— atšovė Mastonas.

— Jus nuteis mirti. Kaip ir esat nusipelnęs!

— Argi?

— Ir būsite pakartas, pone. Tai tikra teisybė, kaip du ir du yra keturi!

— Na, tada, pone, aš dar turiu vilties,— šaltai atsakė Mastonas. — Jeigu jūs daugiau išmanytumėt matematiką, jūs nebūtumėt pasakęs „tai tikra teisybė, kaip du ir du keturi" Ne visi matematikai tokie bepročiai, kad galėtų tvirtinti: dviejų skaičių suma lygi sumai jų dalių, tai yra kad du ir du bus lygiai keturi!

— Pone! — sušuko pirmininkas, visiškai išmuštas iš vėžių.

— Jeigu jūs būtumėt pasakęs, — tęsė Mastonas, — kad tikra teisybė, kaip „vienas ir vienas bus du",— kitas dalykas! Tai visiškai aišku, nes tai ne teorema, o paprastas teiginys!

Gavęs tokią aritmetikos pamoką, komisijos pirmininkas apsisuko ir išėjo, o misis Evandželina Skorbit metė liepsningą, susižavėjimo kupiną žvilgsnį į savo svajonių valdovą.

XIV SKYRIUS

nors labai trumpas, bet jame iksas galų gale paverčiamas geografiniu pavadinimu

Mastono laimei, federalinė vyriausybė staiga gavo nuo Amerikos konsulo Zanzibare tokią telegramą:

„Valstybės sekretoriui Džonui S. Raitui,

Vašingtonas, JAV

Zanzibaras, rugsėjo 13, 5 val. ryto vietos laiku

Vamasajoj, į pietus nuo Kilimandžaro kalnų grandinės, vykdomi dideli darbai. Jau aštuoni mėnesiai kai Barbikenas ir kapitonas Nikolis su daugybe darbininkų negrų įsikūrę sultono Bali-Balio valdose. Tai praneša vyriausybei jos ištikimas

konsulas Ričardas V. Trastas.

Štai kaip buvo atskleista Mastono paslaptis. Ir štai kodėl Patrankos klubo sekretorius, nors ir buvo laikomas kalėjime,— nebuvo pakartas.

Tačiau ką gali žinoti? Gal būt, ateityje jam pačiam teks gailėtis, kad nenumirė savo garbės švytėjimo dienomis.

XV SKYRIUS,

kuriame yra kai kurių labai svarbių smulkmenų Žemės rutulio gyventojams

Ir taip Vašingtono Vyriausybė sužinojo, kurioje vietoje veikė „Barbikenas ir K°". Neteko abejoti telegramos autentiškumu. Zanzibaro konsulas buvo žinomas kaip teisingas žmogus, ir jo žodžiais buvo galima tikėti. Be to, tą pranešimą patvirtino ir kitos telegramos. Taigi tenai, Afrikoje, Vamasajoje, Kilimandžaro kalnuose, apie šimtą mylių į vakarus nuo jūros kranto, kiek į pietus nuo pusiaujo, Arktikos pramonės bendrovės inžinieriai buvo bebaigią savo milžiniškus darbus.

Kaip jie galėjo slaptai įsikurti tose vietose, garsiojo kalno papėdėje, kalno, kurį 1849 metais pirmą kartą atrado daktaras Rebvianis ir daktaras Krapfas ir į kurį pirmieji užkopė keliautojai Otas Elersas ir Abotas? Kaip pavyko ten įrengti dirbtuves, pastatyti liejyklas, surinkti reikalingą skaičių darbininkų? Kokiu būdu buvo užmegzti santykiai su žiauriomis to krašto gentimis ir su

jų klastingais bei nuožmiais valdovais? To niekas nežinojo. Ir vargu ar tai galima bus kada nors sužinoti, nes iki rugsėjo 22 dienos buvo likusios tik kelios dienos.

Štai kodėl Mastonas, sužinojęs iš misis Evandželinos Skorbit, kad telegrama iš Zanzibaro atskleidė Kilimandžaro paslaptį, tik prunkštelėjo ir, brūkštelėjęs savo geležiniu kabliu ore įmantrų zigzagą, pareiškė:

— Telefonu ir telegrafu mes dar negalim keliauti, o po šešių dienų — trach-tararach, ir viskas baigta!

Jeigu kas nors būtų išgirdęs, kaip Mastonas išpoškino šią anomatopėją (taip kadaise buvo iššauta iš „Kolumbiados"), būtų tikrai nustebęs, kiek gyvybinės energijos dar likę senuose artileristuose.

Iš tikrųjų Mastonas sakė teisybę. Siųsti į Vamasają policininkus su įsakymu suimti Barbikeną buvo jau vėlu. Dargi jeigu toks būrys, pasiųstas iš Alžyro arba iš Egipto, kad ir iš Adeno, iš Masuano, iš Madagaskaro arba Zanzibaro, greitai pasiektų Afrikos krantus,— tai reikia dar nepamiršti, kiek sunkumų keliaujant per tą kraštą, kiek visokių sugaiščių ir kliūčių, pereinant kalnuotas vietas, ir pagaliau ir pačių amerikiečių bei jų darbininkų pasipriešinimas, kuris tikrai bus palaikomas savanaudiško ir įtakingo juodojo sultono. Todėl nebuvo ko ir tikėtis, kad pavyks suimti Barbikeną ir užkirsti kelią operacijai.

Tačiau jeigu nebuvo galima sutrukdyti tų darbų, žinant vietą, iš kurios bus paleistas šūvis, tai nusakyti pražūtingas šūvio pasekmes buvo visai lengva. Tam tikslui reikėjo atlikti kai kuriuos apskaičiavimus, gana sunkius, bet ne tokius sudėtingus, kad jų neatliktų algebros specialistai ir bendrai matematikai.

Zanzibaro konsulo telegrama buvo adresuota valstybės sekretoriui Vašingtone, ir federalinė vyriausybė pradžioje laikė ją paslaptyje. Ją paskelbdama, ji norėjo nurodyti, kaip, perkėlus ašį, pasikeis jūros lygis, kad kiekvienas galėtų iš karto nustatyti, koks likimas jo

laukia ir kas įvyks su ta ar kita žemiškojo sferoido dalimi.

Galime sau įsivaizduoti, kaip visi stengėsi sužinoti, ką jiems daryti šios nelaimės atveju.

Rugsėjo 14 dieną buvo pasiųsta telegrama į Vašingtono observatorijos biurą, kad šis pagal balistikos ir geografijos mokslą išaiškintų galutines katastrofos pasekmes. Per vieną dieną jos buvo tiksliai nurodytos ir tučtuojau povandeniniu kabeliu pasiųstos Naujojo ir Senojo pasaulio vyriausybėms. Paskui tūkstančiai laikraščių perspausdino tą žinią skambiomis antraštėmis, o jas tuoj ėmė garsiai skelbti viso pasaulio laikraščių pardavėjai.

— Kas gi bus?

Tą klausimą kartojo įvairiausiomis kalbomis viso pasaulio gyventojai. Ir štai koks buvo observatorijos atsakymas.

SKUBUS PRANEŠIMAS

Patrankos klubo pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis yra sumanę rugsėjo 22 dieną vidurnaktį vietos laiku pabūklo pagalba perkelti Žemės ašį. Šūvis bus paleistas iš patrankos, milijoną kartų didesnės už prancūziškąją dvidešimt septynių centimetrų patranką; numatoma užtaisyti ją 180 tūkstančių kilogramų sviediniu ir panaudoti sprogstamąją medžiagą, kuri suteiks sviediniui pradinį greitį 2800 kilometrų per sekundę.

Jeigu šūvis bus paleistas kiek į pietus nuo pusiaujo, maždaug 34° rytų ilgumos (skaitant nuo Paryžiaus meridiano), Kilimandžaro kalno papėdėje, ir jeigu jis bus nukreiptas į pietus, tai štai kas įvyks Žemės rutulio paviršiuje.

Dėl atatrankos smūgio ir Žemės rotacijos momentaliai atsiras nauja ašis, kuri pagal Mastono skaičiavimus bus statmena ekliptikos plokštumai.

Bet per kokius Žemės paviršiaus taškus eis naujoji

ašis? Žinant šūvio vietą, apskaičiuoti nesunku. Šiaurėje galinis naujosios ašies taškas bus tarp Grenlandijos ir Grinelio žemės, toje Bafino įlankos vietoje, kur dabar ją kerta šiaurės speigratis. Pietuose galinis taškas bus pietinio speigračio riboje, kelis laipsnius į pietus nuo Adelės žemės.

Tokioje padėtyje naujasis nulinis dienovidinis, išvestas pro naująjį Šiaurės ašigalį, eis per Dubliną Airijoj, per Paryžių Prancūzijoje, Palermą Sicilijoje, per Didžiojo Sirto įlanką Tripolitanijos pakrantėje, paskui per Obeidą Darfure, per Kilimandžaro kalnų virtinę, per Madagaskarą, per Kergeleno salą pietinėje Ramiojo vandenyno dalyje, per naująjį Antarktikos ašigalį, per Paryžiaus antipodus — Kuko ir Visuomenės salas Okeanijoje, per Kvadro ir Vankuvero salas prie britų Kolumbijos krantų, per Naujosios Anglijos teritoriją Šiaurės Amerikoje ir toliau per Melvilio pusiasalį Šiaurės poliarinėje srityje.

Susidarius naujai sukimosi ašiai, kurios vienas galas iškyla šiaurinėje Bafino jūroje, o kitas Adelės žemėje pietuose, atsiras naujas pusiaujas, ties kuriuo Saulė atliks savo paros kelią, niekuomet nuo jo nenukrypdama. Naujojo pusiaujo linija perkirs Kilimandžarą Vamasajoje, Indijos vandenyną, Goą ir Čikakolą kiek į pietus nuo Kalkutos Indijoje, Mangalą Siamo karalystėje, Kešą Tonkine, Honkongą Kinijoje, Raso salą, Maršalo, Gaspar Riko ir Volkerio salas Ramiajame vandenyne, Kordiljerus Argentinos respublikoje, Rio de Žaneirą Brazilijoje, Trejybės ir Šventos Elenos salas Atlanto vandenyne, San Paolo de Loandą Konge ir sugrįš vėl į Vamasajos teritoriją iš kitos Kilimandžaro pusės.

Žinant naujojo pusiaujo vietą atsiradus naujai ašiai, nesunku išspręsti jūrų lygio pasikeitimo klausimą: tokį svarbų Žemės gyventojų saugumui.

Pirmiausia reikia pastebėti, kad Arktikos pramonės bendrovės vadai stengėsi kiek galėdami sušvelninti šūvio veikimą. Iš tikrųjų jeigu šūvis būtų nukreiptas į

šiaurės pusę, šūvio pasekmės baisiausiai pakenktų civilizuotoms Žemės rutulio šalims. Priešingai, šūvis į pietų pusę paveiks mažiau gyvenamas ir necivilizuotas šalis — apsemti bus kaip tik tokie kraštai.

Kadangi mūsų sferoidas yra suplotas ašigaliuose, tai išsilieję jūros vandenys pasiskirstys štai kaip.

Įsivaizduokime, kad Žemės rutulys padalintas į du didelius apskritimus, susikertančius stačiu kampu viename pusrutulyje prie Kilimandžaro, o kitame — pietų jūrose. Gausime keturis segmentus: du šiaurės pusrutulyje ir du pietų pusrutulyje, jie atskirti linijomis, kuriose vandens lygis pasiliks nepasikeitęs.

1) Šiaurės pusrutulyje.

Pirmas segmentas į vakarus nuo Kilimandžaro apims Afriką nuo Kongo iki Egipto, Europą nuo Turkijos iki Grenlandijos, Ameriką nuo britų Kolumbijos iki Peru ir Brazilijos San Salvadoro platumoje, paskui visą šiaurinę dalį ir didesniąją pietinę Atlanto vandenyno dalį.

Antrasis segmentas į rytus nuo Kilimandžaro apims didžiąją dalį Europos nuo Juodosios jūros iki Švedijos, Europos Rusiją, Azijos Rusiją, Arabiją, beveik visą Indiją, Persiją, Belučistaną, Afganistaną, Turkistaną, Kinų imperiją, Mongoliją, Japoniją, Korėją, Juodąją jūrą, Kaspijos jūrą, Šiaurinę Ramiojo vandenyno dalį, Aliaskos teritoriją šiaurinėje Amerikoje, o taip pat poliarinę sritį, taip neapdairiai perleistą amerikiečių Arktikos pramonės bendrovei.

2) Pietų pusrutulyje.

Trečiame segmente į rytus nuo Kilimandžaro bus Madagaskaras, Mariono salos, Kergeleno, Moriso, Sąjungos ir visos Indijos vandenyno salos, Antarktikos vandenynas iki pat naujojo ašigalio, Malakos pusiasalis, Java, Sumatra, Bornėjas, Zondo salos, Filipinai, Australija, Naujoji Zelandija, Naujoji Gvinėja, Naujoji Kaledonija, visa pietinė Ramiojo vandenyno dalis ir daugybė salynų maždaug iki dabartinio šimtas šešiasdešimtojo meridiano.

Ketvirtasis segmentas į vakarus nuo Kilimandžaro apima pietinę Afriką nuo Kongo ir Mozambiko sąsiaurio iki Gerosios Vilties rago, pietinę Atlanto vandenyno dalį iki aštuoniasdešimtosios lygiagretės, visą pietinę Ameriką nuo Pernambuko ir Limos — Boliviją, Braziliją, Urugvajų, Argentinos respublikas, Patagoniją, Ugnies Žemę, Malvinų, Sandvičių, Šetlandų salas ir pietinę Ramiojo vandenyno dalį į rytus nuo šimtas šešiasdešimto laipsnio.

Tai tokie bus keturi Žemės rutulio segmentai, atskirti nesikeičiančio paviršiaus linijomis.

Dabar nurodysim, kas įvyks, persikėlus vandenims tuose keturiuose segmentuose.

Kiekviename iš jų yra tam tikras centrinis taškas, kur smūgio pasekmės pasireikš maksimalia jėga tiek vandens lygiui pakilus, tiek jam nukritus.

Mastono apskaičiavimai visai tiksliai įrodė, kad tas maksimumas pasieks 8415 metrų kiekviename taške, nuo kurių vandens lygis vis mažės artėdamas prie neutralių linijų — segmento ribų. „Barbikeno ir K°" sumanytoji operacija labiausiai ir grėsė tų taškų gyventojams.

Išnagrinėkime smulkiai, kas įvyks kylant ir leidžiantis vandenynams.

Dviejuose segmentuose, esančiuose vienas priešais kitą šiaurės ir pietų pusrutuliuose, vandenynai tiek nuslinks, kad užlies abu likusius segmentus, esančius taip pat vienas priešais kitą abiejuose Žemės pusrutuliuose.

Pirmame segmente: Atlanto vandenynas išsilies beveik visas, ir kadangi maksimalus nusekimas bus beveik Bermudų salų platumoje, tai čia pasirodys dugnas, jeigu toje vietoje jūros gylis bus mažesnis, negu 8415 metrų. Taigi tarp Amerikos ir Europos iškils į paviršių nauji platūs žemynai, kuriuos pagal geografinę padėtį galės panorėjusios prisijungti Jungtinės Valstijos, Anglija, Prancūzija, Ispanija ir Portugalija. Reikia pasakyti, kad, nukritus vandens lygiui, nusileis ir oro sluoksnis. Miestai, kurie yra Europos ir Amerikos pa-

jūrio juostoje, net iki dvidešimt trisdešimt laipsnių atstu nuo maksimalių taškų, iškils į tokias aukštumas, kur oras bus praretėjęs kaip dabar keturių su puse kilometrų aukštumoje. Toks likimas ištiks šiuos stambiuosius miestus: Niujorką, Filadelfiją, Čarlstoną, Panamą, Lisaboną, Madridą, Paryžių, Londoną, Edinburgą, Dubliną ir kitus. Tik Kairas, Konstantinopolis, Dancigas ir Stokholmas iš vienos pusės ir vakarinio Amerikos pakraščio miestai iš kitos pusės pasiliks kaip ir buvę. O Bermudų salose žmogui taip pat truks oro, kaip trūksta jo aeronautams, pakilusiems į 8000 metrų aukštį, ir kaip trūksta jo aukščiausiuose Tibeto kalnuose. Todėl gyventi ten bus visiškai neįmanoma.

Tas pats vyks ir priešingame segmente, apimančiame Indijos vandenyną, Australiją ir ketvirtąją Ramiojo vandenyno dalį, kurios vandenys siūbtelės ant pietinių Australijos krantų. Tame segmente didžiausias nuslūgimas bus prie Niuiso žemės krantų, o Adelaidos ir Melburno miestai atsidurs aštuonis kilometrus aukščiau vandenyno lygio. Nėra abejonės, kad oras, į kurio sluoksnį jie paklius, bus labai tyras, tačiau dėl nepakankamo tankumo netiks kvėpavimui.

Tokie aplamai bus pasikeitimai abiejuose Žemės rutulio segmentuose, kur dėl visiško arba dalinio jūros baseinų išsiliejimo padidės sausumos plotas. Tose vietose, iš kur vanduo ne visai išsilies, tikriausiai, iš povandeninių kalnų viršūnių susidarys naujos salos.

Jeigu oro praretėjimas sudarys keblumų toms kontinento dalims, kurios atsidurs aukštutiniuose atmosferos sluoksniuose, tai kas gi atsitiks žemynams, kuriuos užlies išėję iš krantų vandenynai? Esant mažesniam oro slėgimui už normalų atmosferos slėgimą, dar galima kvėpuoti. Tačiau po kelių metrų vandens sluoksniu visai neįmanoma kvėpuoti, o taip ir bus kituose dviejuose segmentuose.

Šiaurės rytų segmento aukščiausias vandens lygis bus Jakutske, Sibiro gilumoje. Nuo to miesto, apsemto

8415 metrų vandens sluoksniu,— atskaičius jo dabartinį aukštį,— vandens sluoksnis vis leisdamasis išsiplės iki neutraliųjų linijų ir užtvindins didžiąją dalį Rusijai priklausančios Azijos, dalį Indijos, Kinijos, Japonijos, amerikiečių Aliaską kitoje Beringo sąsiaurio pusėje. Gal būt, Uralo kalnų viršūnės kyšos iš vandens kaip salos virš Rytų Europos. Tiek Peterburgas ir Maskva, tiek Kalkuta, Bangkokas, Saigonas, Pekinas, Hongkongas, Tokijas pasiners įvairaus gylio vandens sluoksniuose, kurių visai pakaktų paskandinti rusus, indus, siamus, kinus ir japonus, jeigu jie nespės išsidanginti iš to krašto.

Segmente į pietų vakarus nuo Kilimandžaro nelaimės nebus tokios didelės, nes jo didžią dalį užima Atlanto ir Ramusis vandenynai, kurių lygis prie Malvinų archipelago pasieks 8415 metrų. Tačiau tas dirbtinis tvanas ir čia užlies didelius plotus, tame tarpe ir pusiaujo Afrikos kampą — nuo Žemosios Gvinėjos ir Kilimandžaro kalnų iki Gerosios Vilties rago, taip pat ir pietinės Amerikos trikampį, kurį sudaro Peru, Centrinė Brazilija, Čilė ir Argentina, iki Ugnies Žemės ir Horno rago. Patagoniečiai, nors ir labai aukšto ūgio, neišvengs tvano; jų neišgelbės nei Kordiljerai, nes ir jų aukščiausios viršūnės nugrims po vandeniu.

Tokios bus nelaimės iš vandenų pasiskirstymo Žemės rutulyje. Joms turi visi pasiruošti, jeigu nepavyks laiku sustabdyti nusikalstamų Barbikeno kėslų.

XVI SKYRIUS,

kuriame nepatenkintųjų choras dainuoja *crescendo* ir *inforzando*[1]

Po tokio skubaus perspėjimo galima buvo pasiruošti pavojams: juos nukreipti arba bent jų išvengti, persikėlus į neutralias linijas, kur jokių permainų nebus.

Vieni žmonės turėjo užtrokšti, kiti paskęsti.

[1] Visu garsumu (*ital.*).

Pranešimas buvo labai įvairiai vertinamas, tačiau visi baisiai pasipiktino.

Užtroškusiųjų tarpe turėjo būti Jungtinių Valstijų amerikiečiai, prancūzai, anglai, ispanai ir t. t. Net perspektyva užgrobti buvusio jūros dugno teritorijas nesugundė jų sutikti su tokia dalia. Paryžius nieko nelaimėtų: į naują ašigalį jam buvo tiek pat tolumo kaip ir į senąjį. Paryžiečiai, tiesa, galėtų džiaugtis amžinu pavasariu, bet užtai praretėtų oras jų padangėj. O tai nelabai juos pradžiugintų, nes, neturėdami ozono, yra pripratę be saiko siurbti deguonį.

Nuskęsti turėjo ir pietų Amerikos gyventojai, o taip pat ir australai, kanadiečiai, indai ir zelandai. Na, Anglija, žinoma, nepakęs, kad „Barbikenas ir K°" atimtų iš jos pačias turtingiausias kolonijas, kur anglosaksai jau sėkmingai baigia išstumti čiabuvius! Tikriausiai, kai vietoj Meksikos įlankos iškils didžiulė Antilų karalystė, jankiai pagal Monro doktriną[1] pareikš į ją savo teises. O kai jūros vandenys nuseks nuo Celebeso, Zondo ir Filipinų salų, anglai ir ispanai pareikalaus ten iškilusių didžiulių plotų. Menka kompensacija! Tuo jie neatlygintų baisaus potvynio nuostolių.

Jeigu naujai atsiradusios jūros prarytų samojedus ar Sibiro lapius, jakutus, patagonus, totorius, netgi mongolus, kinus, japonus ir dalį argentiniečių, gal būt, civilizuotosios valstybės ir būtų sutikusios padaryti tą auką! Bet juk katastrofa grėsė pačioms didžiausioms valstybėms, ir jos negalėjo tylėti.

Europos centrinė dalis pasiliks beveik nepasikeitusi, tačiau jos vakarinė dalis pasikels, o rytinė nusileis,— tai yra vieno jos krašto gyventojai trokš dėl oro stokos, o kitas kraštas prigers. Štai su kuo negalima sutikti. Tuo tarpu Viduržemio jūra beveik visai išseks, o jau su tuo nesutiks nei prancūzai, nei italai, nei ispanai, nei graikai, nei turkai, nei egiptiečiai, kurie, būdami tos

[1] Amerika — amerikiečiams!

jūros pakraščių gyventojai, turi neginčijamą į ją teisę. Ir kam bus reikalingas Sueco kanalas, kuris išliks, nes yra kaip tik ant neutralios linijos? Kokia bus nauda iš to genialaus Lesepso kūrinio, jei vienoje kanalo pusėje beveik visai išseks Viduržemio jūra, o kitoje pusėje mažai kas bebus likę iš Raudonosios jūros? Nejaugi teks rausti kanalą dar šimtus lje?

O juk ir Anglija niekados, niekados nesutiks, kad Gibraltaras, Malta ir Kipras virstų debesyse pasislėpusiomis kalnų viršūnėmis, prie kurių negalės priplaukti anglų karo laivai. Ne! Ir nesutiks su tuo, net ir už tas Atlanto dugno teritorijas, kurių dalį ji galės prisijungti. Vis dėlto majoras Donelanas jau buvo besiruošiąs grįžti Europon ir savo valstybės vardu pareikšti teisę į naujas teritorijas, jeigu kartais „Barbikenui ir K°" žygis pavyktų.

Iš visų pusių kilo protestai, protestavo net valstybės ant neutralios linijos, nes ir jų teritorijos kai kurie taškai galėjo šiek tiek nukentėti. Protestai tapo dar aršesni, kai telegrama iš Zanzibaro nurodė šūvio vietą ir pagal tai buvo parašytas ką tik minėtas ir mažai tepaguodžiantis pranešimas.

Vienu žodžiu, prieš Barbikeną, kapitoną Nikolį ir Mastoną sukilo visa žmonija.

Bet užtai kokios laimingos dienos atėjo visų krypčių laikraščiams! Kokia paklausa! Kiek papildomų tiražų! Atrodo, kad pirmą kartą bendrą pasipiktinimą vieningai išreiškė visi laikraščiai, kurie anksčiau nesutikdavo jokiu klausimu: „Novosti", „Novoje vremia", „Kronštadskij vestnik", „Moskovskaja gazeta", „Ruskoje delo", „Graždanin", „Žurnal de Karlskrona", „Handelblat", „Faterland", „Fremdenblat", „Noie badiše landescaitung", „La Gazet de Magdeburg", „Noie fraie prese", „Berliner tageblat", „Ekstrablat", „Post", „Folksblat", „Birzenkurjer", „Sibirskaja gazeta", „Gazet de la Krua", „Gazet de vos", „Reichsancaiger", „Germania", „Epocha", „Koreo", „Imparsial", „Korespondensia", „Iberia",

„Tan", „Figaro", „Intransižan", „Golua", „Juniver", „Žiustis", „Republik Fransez", „Otorite", „Pres", „Maten", „XIX Siekl", „Liberte", „Iliustrasion", „Mond iliustre", „Reviu de de mond", „Kosmos", „Reviu ble", „Natiur", „Tribiun", „Oservatore romano", „Eserčito romano", „Fanfula", „Kapiten Frakasa", „Reforma", „Pester loid", „Epfimeris", „Akropolis", „Poligenezija", „Kurjer de Kuba", „Pionier Alachabad", „Srpska nezavinost", „Independans rumen", „Nord", „Independans belž", „Sidni-morning-herald", „Edinburg-reviu", „Mančester-Gardian", „Skatsmen", „Standart", „Taims", „Trut", „San", „Sentral-nius", „Presa Argentina", Bukarešto „Rominul", „Kurjer San-Francisko", „Komersial gazete", „San-Diego de Kaliforni", „Manitoba", „Eko di Pasifik", „Sientifik Ameriken", „Kurjer de zetaziuniu", „Niujork herald", „Verld de Niujork", „Deili kronikel", „Buenos Aires herald", „Reveil di Marok", „Hu-Pao", „Cing-Pao", „Kurjer de Honkongo", „Moniter de la repiublik de Kunani" Net „Maklein ekspres" — anglų laikraštis, paskirtas tik politinės ekonomijos klausimams, — numatė, kad nusiaubtose teritorijose kilsiąs badas. Juk grėsė pavojus ne Europos pusiausvyrai, — su tuo dar pusė bėdos,— o viso pasaulio pusiausvyrai! Ir todėl nesunku įsivaizduoti, kokį įspūdį padarė pranešimas įdūkusiems žemės rutulio gyventojams, kurie dėl per didelio nervingumo, būdingo XIX amžiaus pabaigai, buvo linkę į kvailiojimą ir beprotybę! Pranešimas buvo bomba, pataikiusi į parako sandėlį!

Atrodė, kad Mastonui išmušė paskutinioji gyvenimo valanda. Rugsėjo 17 dienos vakarą įsiutusi minia įsiveržė į kalėjimą, kėsindamasi jį nulinčiuoti, ir, reikia pasakyti, policininkai visai nebandė jos sulaikyti.

Mastono kamera buvo tuščia. Misis Evandželina Skorbit padėjo jam pabėgti, paklojus tiek aukso, kiek svėrė tas garbingasis artileristas. Kalėjimo sargas lengvai susigundė tuo dideliu turtu, kuriuo tikėjosi naudotis iki žilos senatvės. Juk Baltimorė, kaip ir Vašingto-

nas, Niujorkas ir kiti stambieji Amerikos pakrantės miestai, turėjo iškilti ne taip jau aukštai, ir jų gyventojams turėjo užtekti oro.

Ir Mastonui pavyko pasislėpti saugioje vietoje ir išvengti pasipiktinusios minios keršto. Taip mylinti ir atsidavusi moteris išgelbėjo gyvybę tam didžiajam pasaulio tvarkos griovėjui. O beliko laukti keturios dienos! — keturios dienos! — ir „Barbikeno ir K°" sumanymas bus jau įvykęs faktas!

Aišku, kad tą skubotą pranešimą, kiek galima, suprato visi. Jei anksčiau buvo skeptikų, netikinčių gresiančia katastrofa, tai dabar jų nė kvapo nebeliko. Kiekviena vyriausybė skubėjo perspėti savo krašto gyventojus: ir tuos, kurie turėjo pakilti į praretėjusio oro sluoksnius, — jų buvo palyginti nedaug,— ir tuos, kurių teritorijas turėjo užlieti jūros,— pastarųjų buvo daug daugiau.

Po to pranešimo, kurį išnešiojo telegrafas po visas penkias pasaulio šalis, prasidėjo neregėta emigracija, kokios nėra buvę net per didįjį arijų kraustymąsi iš rytų į vakarus. Traukė ištisos rasių grupės — hotentotai, malajai, negrai, raudonodžiai, geltonodžiai, juodieji ir baltieji.

Nelaimė, buvo per maža laiko. Valandos buvo suskaitytos! Turėdami kelis mėnesius, kinai būtų suspėję išsikraustyti iš Kinijos, australai — iš Australijos, patagonai — iš Patagonijos, sibiriečiai — iš Sibiro ir t. t.

Vis dėlto, kai buvo nustatytos pavojaus ribos, kai buvo žinomos Žemės vietos, kurių nelaimės beveik nepaliesiančios, baimė ėmė mažėti. Kai kurios sritys, net ištisos valstybės ėmė rimti. Vienu žodžiu, išskyrus tas vietas, kurioms grėsė tiesioginis pavojus, žmonės tik būkštavo, laukdami to baisaus trenksmo.

Tuo tarpu Alsidas Pjerdė, mosuodamas rankomis, tarsi praėjusių laikų semaforo telegrafas, vis kartojo:

— Kaipgi tam kipšui Barbikenui pavyko pastatyti pabūklą, milijoną kartų didesnį už mūsų dvidešimt sep-

tynių centimetrų patranką? Prakeiktas Mastonas! Pakliūtų jis man — jau aš jį ištardyčiau! Į ką tai panašu,— tikra nesąmonė! Mus nori patranka iššauti.

Šiaip ar taip, o tiktai „Barbikeno ir K°" sumanytos operacijos nesėkmė galėjo išgelbėti kai kurias Žemės rutulio dalis nuo visuotinės katastrofos.

XVII SKYRIUS

Kas vyko ištisus aštuonis mėnesius tais atmintinais metais Kilimandžaro papėdėje

Vamasajos kraštas yra Centrinės Afrikos rytinėje dalyje, tarp Zanzibaro pakrantės ir didžiųjų ežerų srities, kurių Viktorija-Niansa ir Tanganika atrodo tikros žemyno jūros. Žinių apie tą kraštą mums yra davę du anglai — Džonstonas ir grafas Tekelis ir vokietis — daktaras Mejeris. Ta kalnų šalis priklauso sultonui Bali-Baliui, valdančiam trisdešimt keturiasdešimt tūkstančių negrų.

Trečiajame laipsnyje į pietus nuo pusiaujo iškyla Kilimandžaro kalnų grandinė, kurios atskiros viršūnės, kaip antai — Kibo,— penkių tūkstančių septynių šimtų metrų aukščio[1]. Į pietus, į šiaurę ir į vakarus nuo tų kalnų masyvo plyti derlingos Vamasajos lygumos, kurios tęsiasi per Mozambiko sritį iki pat Viktorijos-Niansos ežero.

Netoli nuo pirmųjų Kilimandžaro šlaitų yra nedidelis Kisongo miestelis,— nuolatinė sultono rezidencija. Ši sostinė, teisybę sakant, ne didesnė už gerą kaimą. Jos gyventojai — labai gabūs, sumanūs ir darbštūs, priverčią dirbti savo vergus ir patys dirbą po geležiniu Bali-Balio jungu.

Sultonas visai teisingai garsėjo kaip vienas žymiausiųjų Centrinės Afrikos valdovų, kuris iš kailio neriasi,

[1] Tūkstantį metrų aukštesnės už Monblaną. (*Aut. past.*)

norėdamas apsisaugoti nuo anglų įtakos, arba, tikriau, nuo anglų vergijos.

Į Kisongą pirmą sausio mėnesio savaitę ir atvyko Barbikenas su kapitonu Nikoliu, lydimi tik dešimt atsidavusių jų sumanymui meistrų. Išvykę iš Niujorko,— apie tą išvykimą žinojo tik misis Evandželina Skorbit ir Mastonas,— jie išplaukė į Gerosios Vilties ragą, o iš ten kitu laivu nusidangino į Zanzibaro uostą, esantį to paties vardo saloje. Iš ten slapta išnuomotas prekinis laivas nuvežė juos į Mombasos uostą Afrikos krante, kitoje sąsiaurio pusėje. Tame uoste jų jau laukė sultono pasiųstas kareivių būrys. Padarę tuo vargingu kraštu per miškus, liūnus, sraunius upokšnius apie šimtą lje kelio, jie galų gale pasiekė sultono rezidenciją.

Susipažinęs su Mastono apskaičiavimais, Barbikenas per vieną švedų tyrinėtoją, keletą metų gyvenusį toje Afrikos dalyje, greitai suėjo į pažintį su Bali-Baliu. Karštas Barbikeno šalininkas nuo tos garsios jo kelionės aplink Mėnulį, kelionės, apie kurią garsas nuskambėjo net tuose tolimuose kraštuose, sultonas iš karto susidraugavo su tuo energingu jankiu. Nieko nepasakęs apie savo tikslą, Impis Barbikenas lengvai gavo iš Vasamajos valdovo leidimą pradėti didžiuosius darbus pietinėje Kilimandžaro papėdėje. Už didžiulę trijų šimtų tūkstančių dolerių sumą Bali-Balis apsiėmė pristatyti ir reikalingus darbininkus. Be to, jis leido Barbikenui daryti su Kilimandžaru ką tinkamas. Ta didžiulė kalnų virtinė buvo atiduota visiškai Barbikeno valiai: panorėjęs jis galėjo ją nukasti ir nusinešti, jeigu tik pajėgtų. Pasirašius svarbias sutartis, kurios sultonui buvo naudingos, Arktikos pramonės bendrovė liko tokiu pat Afrikos kalnų savininku kaip ir Arktikos žemių.

Pirmininkas Barbikenas ir jo draugas buvo džiaugsmingai sutikti Kisonge. Sultonas žavėjosi ir kone dievino tuos du garsius keliautojus, kurie taip drąsiai buvo leidęsi per tarpplanetinę erdvę į Mėnulį. Be to, Bali-Balis

jautė didelę simpatiją jo karalystėje vykdomų darbų autoriams. Jis prižadėjo amerikiečiams ir savo, ir savo pavaldinių vardu, kurie privalėjo dirbti, laikyti visišką paslaptį. Nė vienas ten dirbąs negras neturėjo teisės net nė vienai dienai išeiti iš dirbtuvių, kitaip jiems grėsė didžiulės bausmės.

Užtai darbai buvo apsiausti tokiu dideliu paslaptingumu, kad net patys apsukrieji Amerikos ir Europos sekliai negalėjo nieko apie juos sužinoti. Jeigu ta paslaptis galų gale išėjo aikštėn, tai tik todėl, kad sultonas darbams baigiantis pasidarė ne toks griežtas, kad plepių ir išdavikų pasitaiko visur, net ir tarp negrų. Taigi Zanzibaro konsulas Ričardas Trastas ir sužinojo, kas daroma prie Kilimandžaro kalnų. Bet jau tada, rugsėjo 13 dieną, buvo per vėlu sukliudyti Barbikenui baigti darbus.

Kodėl gi „Barbikenas ir K°" savo planams pasirinko Vamasają. Pirmiausia tas kraštas buvo mažai žinomoje Afrikos dalyje ir toli nuo keliautojų lankomų vietų. Be to, Kilimandžaro masyvas savo padėtimi ir uolienos tvirtumu atitiko visas eksperimento sąlygas. Ir pagaliau čia buvo daug reikalingos tiems darbams žaliavos, kurią iškasti buvo nesunku.

Kelis mėnesius prieš išvažiavimą iš Jungtinių Valstijų pirmininkas Barbikenas sužinojo iš to švedo tyrinėtojo, kad Kilimandžaro papėdėje geležies ir akmens anglies gausiai randama pačiame Žemės paviršiuje. Nereikėjo nei šachtų rausti, nei ieškoti anglies klodų kelių tūkstančių pėdų žemės gelmėje. Anglies ir geležies ten buvo daugiau, negu tiems darbams buvo reikalinga,— tik lenkis ir semk. Netoli kalno buvo didžiuliai salietros ir geležies sulfido klodai, kurie reikalingi meli-melonito gamybai.

Pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis atsivežė tik dešimt meistrų, kuriais visiškai pasitikėjo. Jie turėjo vadovauti dešimčiai tūkstančių negrų, kuriuos jų nuo-

žiūrai buvo atidavęs Bali-Balis. Jie ir turėjo pastatyti didžiulę patranką su nemažesniu sviediniu.

Dviem savaitėms praėjus nuo Barbikeno ir jo draugo atvykimo į Vamasają, pietinėje Kilimandžaro papėdėje buvo pastatytos trys erdvios dirbtuvės — viena patrankai nuliedinti, antroji sviediniui ir trečioji meli-melonitui gaminti.

Pirmiausia, kaipgi Barbikenas išsprendė tokio didžiulio pabūklo nuliedinimo uždavinį? Tuojau pamatysim, ir tada bus aišku, kad paskutinė Žemės rutulio gyventojų išsigelbėjimo viltis, kuri rėmėsi abejone, ar galima pastatyti tokią patranką, galutinai dingo.

Ir iš tikrųjų nulieti pabūklą, milijoną kartų didesnį už prancūziškąją dvidešimt septynių centimetrų tipo patranką,— darbas, viršijantis žmogaus jėgas. Baisiai sunku nuliedinti net ir keturiasdešimt dviejų centimetrų patrankas, kurios šaudo septynis šimtus aštuoniasdešimt kilogramų sveriančiais sviediniais su septyniasdešimt keturių kilogramų parako užtaisu. Tačiau Barbikenas su Nikoliu nė negalvojo liedinti tokios patrankos. Jiems nereikėjo nei patrankos, nei mortyros,— jie ruošėsi išrausti Kilimandžaro kietame masyve paprastą galeriją, kitaip tariant, šachtą.

Tokia šachta, toks milžiniškas tunelis, suprantama, visai sėkmingai galėjo atstoti metalinį pabūklą, milžinišką „Kolumbiadą", kurią pastatyti būtų labai sunku ir brangiai atsieitų, nes, norint išvengti sprogimo, jos sienos turėtų būti neįsivaizduojamo storumo. Barbikenas iš pat pradžių buvo numatęs tokiu būdu įvykdyti savo projektą, ir jei Mastono užrašų knygelėje buvo minima patranka, tai vien dėl to, kad skaičiavimo pagrindu jis buvo paėmęs dvidešimt septynių centimetrų pabūklą.

Galerijai vieta buvo parinkta šimto pėdų aukštyje, pietiniame Kilimandžaro kalnyno šlaite. Apačioje plytėjo bekraštės lygumos. Čia niekas negalėjo sukliudyti

skristi sviediniui, išlėkusiam iš Kilimandžaro gelmėse išgręžto vamzdžio.

Gręžiant galeriją, reikėjo neišpasakyto tikslumo ir sunkaus darbo. Tačiau Barbikenui pavyko greitai padirbdinti grąžtus — labai paprastus instrumentus, sukamus suspaustu oru, kurį gamino galinga kalnų krioklių energija. Į grąžtais išgręžtas skyles dėdavo meli-melonitą, tik šie sprogmenys ir skaldė uolas iš nepaprastai kietos uolienos — sienito, sudarytos iš lauko špato ir raginės blendės. Tas kietumas buvo be galo naudingas, nes uola turėjo išlaikyti besiplečiančių dujų sprogimą. Kilimandžaro kalnų grandinės aukštis ir masyvumas buvo pakankama apsauga nuo uolų pleišėjimo ar skilimo.

Vienu žodžiu, tūkstančiai darbininkų, vadovaujamų dešimties meistrų, Barbikeno prižiūrimų, ėmėsi darbo taip uoliai ir sumaniai, kad patranka buvo baigta per nepilnus šešis mėnesius.

Galerija buvo dvidešimt septynių metrų skersmens ir šešių šimtų metrų gilumo. Kad sviedinį išstumtų visa dujų jėga ir jis išslystų visai lygiu kanalu, galerijos vidus turėjo būti aptrauktas kieto metalo nugludintu kiautu.

Iš tikrųjų šitas darbas buvo daug sunkesnis, negu įrengti garsiąją „Kolumbiadą" — Munsityje, iš kur buvo paleistas aliuminio sviedinys į Mėnulį. Tačiau argi yra kas nors negalimo šių laikų inžinieriams?

Kai Kilimandžaro masyve buvo rausiama galerija, antroje dirbtuvėje žmonės irgi nesnaudė sudėję rankų. Ten tuo pat metu buvo gaminama ir metalinė šachtos apdaila, ir didžiulis sviedinys,— reikėjo nulieti cilindrinį kūginį sviedinį, sveriantį šimtą aštuoniasdešimt milijonų kilogramų, tai yra šimtą aštuoniasdešimt tūkstančių tonų.

Suprantama, kad niekas nė nemanė nulieti tokį sviedinį iš vieno gabalo. Jį liejo atskiromis dalimis po tūkstantį tonų kiekvieną, paskui tos dalys turėjo būti

viena ant kitos užkeltos prie galerijos angos ir sudėtos prieš kamerą su meli-melonitu. Suveržtos varžtais, tos dalys turėjo sudaryti kompaktišką sviedinį, kuris turės lengvai slysti šachtos kanalu.

Į antrąją dirbtuvę reikėjo pristatyti apie keturis šimtus tūkstančių tonų rūdos, septyniasdešimt tūkstančių tonų stiklašpačio ir keturis šimtus tūkstančių tonų riebios akmens anglies, kuri, perdirbta krosnyse, duotų du šimtus aštuoniasdešimt tūkstančių tonų kokso. Kadangi anglies klodai buvo netoli Kilimandžaro, teliko ją atvežti.

Gal būt, sunkiausia buvo pastatyti didžiules rūdos lydymo krosnis. Ir vis dėlto per mėnesį dešimt trisdešimties metrų aukščio krosnių buvo pastatyta ir galėjo veikti, perdirbdamos 180 tonų per dieną. Taigi per dvidešimt keturias valandas tūkstantį aštuonis šimtus tonų, o per šimtą darbo dienų jos turėjo pagaminti šimtą aštuoniasdešimt tūkstančių tonų.

Trečioje dirbtuvėje, kur gamino meli-melonitą, darbai vyko sparčiai ir taip slaptai, kad tos sprogstamosios medžiagos sudėties dar ir šiandien negalima galutinai nustatyti.

Viskas ėjo ko geriausiai. Sėkmingiau tų darbų nebūtų atlikusios net ir tokios įmonės, kaip Krezo, Kailio, Indreto, Seino, Birkenhedo, Vulvičo ir Kokerilio. Trijų šimtų tūkstančių frankų sumai, išleistai darbams, tekdavo vos vienas nelaimingas atsitikimas.

Suprantama, kad sultonas džiūgavo. Jis nenuilstamai sekė darbus. Galima įsivaizduoti, kaip žiaurusis didenybė savo buvimu skatino ištikimųjų pavaldinių uolumą!

Kartkartėmis, kai Bali-Balis klausdavo Barbikeną, kam tie darbai, Barbikenas atsakydavo:

— Tie darbai turi pakeisti Žemės veidą!

— Darbai, kurie suteiks sultonui Bali-Baliui negirdė-

tą garbę tarp Rytų Afrikos valdovų! — pridurdavo kapitonas Nikolis.

Nėra ko ir sakyti, kaip tie žodžiai paglostė Vamasajo valdovui savimeilę.

Rugpiūčio 29 dieną darbai buvo visai užbaigti. Šešių šimtų metrų galerija, išgręžta reikiamo kalibro, buvo išklota lygutėliu plieno apmušalu. Kanalo gilumoje buvo sukrauti du tūkstančiai tonų meli-melonito; kamera buvo su dėže, prileista sprogstamųjų dujų. Paskui netoli buvo patalpintas šimto penkių metrų ilgumo sviedinys. Be vietos, kurią užėmė sprogmenys ir pats sviedinys, šiam pastarajam reikėjo praeiti iki žiočių dar keturis šimtus devyniasdešimt du metrus, ir tuo buvo užtikrintas besiplečiančių dujų spaudimo efektingas veikimas.

Toliau kilo pirmas klausimas vien iš balistikos srities: ar nenukryps sviedinys nuo trajektorijos, nustatytos pagal Mastono apskaičiavimus? Jokiu būdu! Apskaičiavimai buvo kuo teisingiausi. Jie rodė, kiek sviedinys turi nukrypti į rytus nuo Kilimandžaro meridiano dėl Žemės sukimosi aplink savo ašį, ir nustatė trajektorijos formą, kurią jis apibrėš be galo didelio pradinio savo greičio dėka.

Antras klausimas: ar galima buvo matyti lekiantį sviedinį? Ne, sviedinio nebus matyti, nes, išsiveržęs iš galerijos, jis pasiners Žemės šešėlyje; be to, jis skris neaukštai ir nepaprastai dideliu greičiu. O kai sviedinys bus išlėkęs į šviesos erdvę, tai jau jo nebegalės pastebėti net patys stiprieji teleskopai, nes jis bus per mažas iš tokio tolumo, o tuo labiau nebus įžiūrimas, kai, nutraukęs žemės traukos saitą, pradės amžinai suktis aplink saulę.

Barbikenas ir kapitonas Nikolis galėjo, be abejo, didžiuotis, taip sėkmingai įvykdę savo sumanymą.

Kodėl čia nebuvo Mastono? Jis būtų galėjęs pasidžiaugti puikiu to darbo atlikimu, vertu tų tikslių jo apskaičiavimų, kurie įkvėpė šio plano vykdytojus. Ko-

dėl gi jis bus taip toli, labai labai toli, kai siaubingas sprogimas nuaidės po visą Afriką iki pat tolimiausių jos pakraščių?

Galvodami apie Mastoną, jo draugai net nenujautė, kad Patrankos klubo sekretorius, pabėgęs iš Baltimorės kalėjimo, turėjo palikti Balistik-kotedžą ir slapstytis gelbėdamas savo brangią gyvybę. Jie nežinojo, kaip labai visas pasaulis buvo įniršęs ant Arktikos pramonės bendrovės inžinierių, nežinojo, kad jie būtų žvėriškai nukankinti, sudraskyti į gabalus, sudeginti lėta ugnimi, jeigu juos sučiuptų. Iš tikrųjų laimė, kad jų šūvį sveikins tiktai Rytų Afrikos gentis džiaugsmingais šūkiais. . .

— Pagaliau! — pasakė kapitonas Nikolis Barbikenui, kai rugsėjo 22 dienos vakarą jie išdidžiai apžiūrėjo savo užbaigtą darbą.

— Taip. Pagaliau! .— pritarė Impis Barbikenas ir lengviau atsikvėpė.

— O jeigu tektų pradėti iš naujo?

— Na ką gi. . Ir pradėtume!

— Kokia laimė, — pasakė kapitonas Nikolis, — kad mes turime išradę tą meli-melonitą!

— Jo vieno užtenka jūsų vardui įamžinti, Nikoli!

— Be abejo, Barbikenai,— kukliai atsakė Nikolis.— Bet ar žinote, kiek galerijų būtų tekę išrausti Kilimandžare, norint gauti tuos pačius rezultatus, jei mes būtume turėję tik piroksiliną, kuriuo užtaisėme savo sviedinį į Mėnulį.

— Nežinau, Nikoli.

— Šimtą aštuoniasdešimt galerijų, Barbikenai!

— Na ką gi! Mes būtume jas išrausę, kapitone!

— Ir būtų reikėję šimto aštuoniasdešimt sviedinių po šimtą aštuoniasdešimt tūkstančių tonų kiekvienas!

— Mes ir juos būtume nuliedinę, Nikoli!

Na ir kalbėk su tokiais žmonėmis! Jeigu jau tie artileristai apskrido Mėnulį, tai jie viską sugebės!

Tą patį vakarą, kelias valandas prieš šūviui paskirtą minutę, kai Barbikenas ir Nikolis sveikino vienas kitą, Alsidas Pjerdė, užsidaręs savo kabinete Baltimorėje, staiga suklykė, tarsi išprotėjęs raudonodis. Pašokęs nuo stalo, užversto algebros formulių lapais, jis sušuko:

— Sukčius Mastonas! Tai galvijas! Na, ir prisikamavau dėl jo uždavinio! Ir kaip pirmiau man tai neatėjo į galvą! Prisiekiu kosinusu! Jeigu tik žinočiau, kur jis dabar yra, aš pakviesčiau jį vakarienės, ir mes išgertume po taurę šampano kaip tik tą minutę, kai iššaus jo viską naikinanti mašina!

Ir leptelėjęs vieną smarkų žodį, kurio griebdavosi išlošęs visto partiją, Alsidas Pjerdė toliau rėkė:

— Ak, senasis kipše! Jam į galvą buvo mušęs parakas, prieš išgalvojant Kilimandžaro patranką! O juk tai sąlygos sine qua non arba sine canon[1], kaip buvo sakoma pas mus mokykloje!

XVIII SKYRIUS,

kuriame Vamasajos gyventojai laukia, kad Barbikenas sušuktų kapitonui Nikoliui: „Šauk!"

Buvo rugsėjo 22 dienos vakaras,— atmintinas vakaras, kada žmonės laukė tokių pat nelaimių, kaip tūkstantųjų metų sausio 1 dieną.

Po dvylikos valandų, kai Saulė bus perėjus Kilimandžaro meridianą, tai yra vidurnaktį, kapitonas Nikolis turėjo savo rankomis įžiebti kibirkštį baisiojo pabūklo užtaise.

Reikia pastebėti, kad Kilimandžaro kalnai yra trisdešimt penki laipsniai į rytus nuo Paryžiaus meridiano, o Baltimorė septyniasdešimt devyni laipsniai į vakarus nuo minėto meridiano, tai sudaro tarp Kilimandžaro ir

[1] Conditio sine qua non — būtina sąlyga (*lot.*). Sine canon — be patrankos, canon — prancūziškai patranka.

Baltimorės šimto keturiolikos laipsnių atstumą, dėl to ir laiko skirtumas — keturi šimtai penkiasdešimt šešios minutės, tai yra septynios valandos ir dvidešimt šešios minutės. Taigi ta akimirka, kai nuaidės šūvis, Merilendo valstijos sostinėje Baltimorėje bus penkios valandos dvidešimt keturios minutės po pietų.

Oras buvo puikus. Saulė buvo tik ką nusileidus už Vamasajos lygumų. Akiraty dangus vaiskus, ir negalima buvo įsivaizduoti tylesnės ir šviesesnės žvaigždėtos nakties sviediniui į erdvę paleisti. Nė vienas debesis nesusimaišys su dirbtiniais meli-melonito garais.

Kas žino? Gal būt, Barbikenas ir kapitonas Nikolis gailėjosi, kad negalėjo patys įlipti į tą sviedinį. Per pirmąją sekundę jie būtų pralėkę du tūkstančius aštuonis šimtus kilometrų! Prasiskverbę į Mėnulio paslaptis, jie dabar įsiskverbtų į Saulės sistemos paslaptis tokiomis įdomiomis aplinkybėmis, kokių nematė net prancūzas Hektoras Servadakas, atsidūręs „Galijos"[1] planetoj.

Sultonas Bali-Balis su savo tautos didžiūnais — finansų ministru ir budeliu, o taip pat ir visi juodaodžiai darbininkai, dalyvavę milžiniškuose darbuose, susirinko pažiūrėti, kaip bus paleistas šūvis. Iš atsargumo visi jie atsistojo per tris kilometrus nuo galerijos, išraustos Kilimandžare, kad nereikėtų bijoti baisaus oro sluoksnių sukrėtimo.

Už jų grūdosi tūkstančiai čiabuvių, suplaukusių iš Kisongo ir kitų pietinės krašto dalies kaimų, kuriems sultonas Bali-Balis buvo įsakęs stebėti tą nepaprastą reginį. .

Nuo elektros baterijos iki sprogdiklio galerijos gelmėje buvo nutiestas laidas elektros srovei, kuris turėjo įžiebti kibirkštį ir uždegti meli-melonitą.

Buvo suruošta iškilminga puota. Prie to paties stalo susėdo sultonas, amerikiečiai svečiai ir sostinės didžiūnai. Dosniai visus vaišino sultonas Bali-Balis, nes puotos

[1] „Hektoras Servadakas" to paties autoriaus. (*Aut. past.*)

išlaidos jam turėjo būti apmokėtos iš „Barbikeno ir K°" kasos.

Puota, prasidėjusi pusę aštuonių, pasibaigė vienuoliktą valandą Bali-Balio tostu už Arktikos pramonės bendrovės inžinierius ir už sumanymo sėkmę.

Dar valanda, ir geografinių bei klimatinių sąlygų Žemėje pasikeitimas bus įvykęs faktas.

Ir štai Barbikenas su savo draugu ir dešimčia vyresniųjų darbininkų apstojo dėžę, kurioje buvo užtaisyta elektros baterija.

Barbikenas, laikydamas rankoje chronometrą, skaičiavo minutes; jos niekuomet neatrodė tokios ilgos, minutės atrodė ne metai, o visa amžinybė!

Be dešimties minučių dvylika Barbikenas ir kapitonas Nikolis prisiartino prie aparato, sujungto laidu su Kilimandžaro galerija.

Sultonas su savo dvaru ir minia čiabuvių apstojo juos dideliu ratu.

Buvo svarbu, kad pabūklas iššautų Mastono apskaičiavimų nurodytą akimirką, tai yra lygiai tą minutę, kai Saulė bus ties būsimuoju pusiauju, ties kuriuo ji jau nenustos brėžusi savo orbitos aplink Žemę.

Iki vidurnakčio liko penkios minutės! Keturios! Trys! Dvi! Viena!

Barbikenas sekė savo laikrodžio rodyklę, kurią žibintu buvo nušvietęs vienas meistras. Kapitonas Nikolis laikė pirštą ant aparato mygtuko, pasiruošęs paleisti elektros srovę.

Beliko tik dvylika sekundžių! Dešimt! Penkios! Viena!

Šaltakraujo kapitono ranka nė karto nevirptelėjo. Jis ir jo bendras jaudinosi ne daugiau kaip tą minutę, kai, sėdėdami savo sviediny, jie laukė, kada „Kolumbiada" juos nusvies į Mėnulio sritis!

— Šauk! — sušuko Barbikenas.

Ir kapitono Nikolio smilius paspaudė mygtuką.

Pasigirdo siaubingas sprogimas, kurio griaudėjimas nuaidėjo iki tolimųjų Vamasajos pakraščių. Su šaižiu švilpesiu didžiulis kūnas nuskriejo oru, išstumtas iš angos milijardo milijardų litrų dujų, kurios atsirado, staiga sprogus dviem tūkstančiams tonų meli-melonito. Jis pralėkė virš Žemės, tarsi meteoras, nešinas visomis gamtos stichijomis. Įspūdis buvo toks baisus, tarsi viso pasaulio artilerijos patrankos su visais dangaus perkūnais būtų sugriaudėję vienu metu.

XIX SKYRIUS,

kuriame Mastonas gal ir pagailės valandos, kai minia norėjo jį nulinčiuoti

Visos Senojo ir Naujojo pasaulio sostinės, didieji miestai ir maži miesteliai su siaubu laukė tos akimirkos. Iš laikraščių, paplitusių visuose Žemės kampuose, kiekvienas žmogus tiksliai sužinojo tikslų laiką, kuris atitiko pusiaunaktį Kilimandžare, esančiame ant trisdešimt penkto laipsnio pagal geografinės ilgumos skirtumą.

Kadangi Saulė per keturias minutes paslenka vieną laipsnį, tai didžiuosiuose miestuose ta akimirka turėjo būti:

Paryžiuje	9 val.	40 min.	vakaro
Peterburge	11	31	
Londone	9	30	
Romoje	10	20	
Madride	9	15	
Berlyne	11	20	
Konstantinopoly	11	26	"
Kalkutoje	3	04	ryto
Nankine	5	05	

Baltimorėje, kaip jau buvo sakyta, dvylikta valanda po saulės perėjimo per Kilimandžaro dienovidinį atitiko 5 val. 24 min. vakaro.

Nereikia nė sakyti, koks siaubas buvo apėmęs visus žmones tą akimirką. Pats talentingiausias šių laikų rašytojas — dekadentinės mokyklos stilistas — nebūtų sugebėjęs to aprašyti.

Tegu Baltimorės gyventojams ir negrėsė pavojus, kad juos nušluos užplūdę jūros vandenys, jiems tik lemta pamatyti išsekusią Česapiko įlanką, o Hateraso kyšulys, kuriuo baigiasi įlanka, pakilęs iš vandenyno, pavirs kalnų grandine virš išdžiūvusio Atlanto vandenyno! Bet ar nebus pats miestas, nors jam ir negresia pavojus nei paskęsti, nei iškilti, to smūgio sugriautas, jo paminklai sugriauti, ar ištisi kvartalai nežus prarajose, kurios turi Žemėj atsiverti? Taigi nenuostabu, kad baisią baimę jautė ir tie Žemės rutulio dalių gyventojai, kurių žemių neužlies vandenys.

Aišku!

Tą lemtingą valandą visus krėtė baimės šiurpas, pagavęs iki kaulų smegenų. Taip, visi drebėjo, išskyrus vieną žmogų — inžinierių Alsidą Pjerdę. Nesuspėjęs paskelbti paskutinio savo atradimo, jis viename iš geriausiųjų miesto restoranų gėrė šampano taurę į Senojo pasaulio sveikatą.

Penkta valanda dvidešimt keturios minutės — laikas, atitinkąs vidurnaktį prie Kilimandžaro kalnų. Dvidešimt ketvirta minutė praėjo.

Baltimorėje — nieko!

Londone, Paryžiuje, Romoje, Konstantinopolyje ir Berlyne — nieko! Nei mažiausio sukrėtimo!

M. Džonas Milnas, stebėjęs tromometrą[1], įtaisytą Takosimo anglies kasyklose, Japonijoje, nepastebėjo toje pasaulio dalyje jokių nenormalių svyravimų žemės plutoje.

Baltimorėje, kaip ir pirma, jokių pasikeitimų. Paga-

[1] Tromometras — tokia švytuoklė, kurios svyravimai žymi mikroskopinius Žemės plutos judėjimus. Japonijos pavyzdžiu daugelis kraštų įrengė tokius pat aparatus akmens anglies šachtose. (*Aut. past.*)

liau dangus apsiniaukė, užėjo naktis, ir buvo neįmanoma patikrinti, ar žvaigždės pakeitusios matomąjį savo kelią,— o tai reikštų, kad Žemės ašis pasikeitusi.

Kokią naktį praleido Mastonas savo slaptame prieglobstyje, kurį težinojo misis Evandželina Skorbit! Karštuolis artileristas ėjo iš proto! Jis negalėjo rasti sau vietos! Kaip jis troško, kad kuo greičiau prabėgtų tos kelios dienos ir paaiškėtų, kad Saulės kelias pasikeitęs, tai būtų neginčijamas įrodymas, kad sumanymas pavykęs. Juk rugsėjo 23 dienos rytą jokių pasikeitimų negalėjo būti pastebėta, nes tą rytą Saulė visuose Žemės rutulio taškuose teka rytuose tuo pačiu metu.

Kitą rytą saulė, kaip paprastai, pasirodė virš horizonto.

Visi europiečių atstovai susirinko savo viešbučio terasoje. Jie buvo pasiėmę nepaprasto tikslumo instrumentus, kad galėtų patikrinti, ar Saulė normaliai juda pusiaujo plokštuma.

Ir štai po kelių minučių spinduliuojąs diskas pradėjo leistis į Pietinį dangaus pusrutulį.

Taigi jo matomasis kelias liko nepasikeitęs.

Majoras Donelanas ir jo draugai sveikino dangišką liepsną džiaugsmingais šūkiais, kaip sveikinamas pasirodęs scenoje mylimas artistas. Dangus tuo metu buvo šviesus, nakties miglos išsisklaidžiusios, ir dar niekad nė vienas garsus artistas nebuvo taip iškilmingai įžengęs tokioj spindinčioj aplinkoj ir prieš tokius susižavėjusius žiūrovus kaip saulė tą rytą.

— Saulė toje pačioje vietoje, kurią jai paskyrė astronomijos dėsniai! — sušuko Erikas Baldenakas.

— Mūsų senolės astronomijos, kurią tie bepročiai norėjo sunaikinti! — pasakė Borisas Karkovas.

— Jie užsitraukė gėdą ant savo galvos! — pridūrė Jakobas Jansenas, kurio lūpomis, atrodė, kalbėjo pati Olandija.

— Ir Arktikos sritys amžinai liks palaidotos po ledais! — įsikišo profesorius Janas Haraldas.

— Tegyvuoja Saulė! — sušuko majoras Donelanas.— Pasaulis patenkintas saule; kokia yra, tokia ir gera!

— Valio! Valio! — choru sušuko senosios Europos atstovai.

Tačiau Dinas Tudrinkas, kuris iki šiol nebuvo prataręs nė žodžio, pasakė gana protingą mintį:

— O, gal būt, jie visai nešovė?

— Nešovė? — sušuko majoras.— Manau, kad šovė ir net ne vieną, o du kartus!

Kaip tik apie tą patį kalbėjosi Mastonas su misis Evandželina Skorbit. Tokį pat klausimą gvildeno aplinkybių suburti mokslininkai ir nemokyti žmonės.

Tą patį galvojo ir Alsidas Pjerdė, pridūręs:

— Nesvarbu, ar jie šovė, ar nešovė! Svarbu, kad Žemė nenustojo skrieti ir šokti valso aplink senąją ašį.

Ir niekas nežinojo, kas nutiko Kilimandžare. Tačiau vakare buvo gautas atsakymas į visą žmoniją kankinusį klausimą.

Į Jungtines Valstijas atėjo Zanzibaro konsulo Ričardo V. Trasto telegrama. Ir štai kas joje buvo pasakyta:

„Zanzibaras, rugsėjo 23 d. 7 val. 27 min. ryto

Džonui S. Raitui, Valstybės sekretoriui

Šūvis buvo paleistas vakar lygiai pusiaunakty iš žiočių, išgręžtų pietinėje Kilimandžaro atšlaitėje. Sviedinys išlėkė baisiai švilpdamas. Siaubingas sprogimas. Šalį nusiaubė viesulas. Jūros vandenys pakilo iki Mozambiko sąsiaurio. Daug laivų nutrūko nuo inkarų ir buvo išmesti į krantą. Sunaikintos gyvenvietės ir kaimai. Nežiūrint to, viskas gerai baigėsi.

Ričardas V. Trastas."

Tikrai viskas gerai baigėsi, nes pasaulyje niekas nepasikeitė, be nelaimių, ištikusių Vamasajos sritį, kuri buvo to dirbtinio uragano nuniokota, ir kelių laivų, su-

dužusių nuo oro sluoksnių sukrėtimo. Ar ne taip buvo, kai garsioji „Kolumbiada" paleido savo sviedinį į Mėnulį. Buvo sukrėsta visa Floridos žemė šimto mylių spinduliu. Ir dar kaip! Šį kartą, žinoma, smūgis turėjo būti šimtą kartų stipresnis.

Šiaip ar taip, Senojo ir Naujojo pasaulio gyventojai iš tos telegramos sužinojo du dalykus:

1) kad milžiniška patranka buvo pastatyta Kilimandžare.

2) sviedinys buvo iššautas nustatytu laiku.

Ir tada visas pasaulis lengviau atsikvėpė iš džiaugsmo, ir tuoj visi pratrūko nesuvaldomu kvatojimu.

„Barbikeno ir K°" bandymas sužlugo. Mastono formulės tetiko tik į šiukšlių dėžę! Arktikos pramonės bendrovei liko tik paskelbti savo bankrotą!

Kas gi nutiko? Gal būt, patrankos klubo sekretorius savo skaičiavimuose padarė klaidą?

„Greičiau aš patikėsiu, kad apsirikau, pamaniusi, kad jį myliu",— galvojo sau misis Evandželina Skorbit.

Ir jau tikrai tą dieną nebuvo pasaulyje nė vieno taip sugėdinto žmogaus, kaip Mastonas. Pamatęs, kad Žemės sukimosi sąlygos, kurios buvo nuo amžių, nepasikeitė, jis ramino save viltimi, kad, gal būt, Barbikenas ir Nikolis dėl kurios nors priežasties atidėjo savo darbą. . .

Tačiau, atėjus telegramai iš Zanzibaro, jam vis dėlto teko pripažinti, kad bandymas nepavyko.

Nepavyko! O lygtys, o formulės, kurios jam žadėjo sumanymo pasisekimą? Nejaugi šešių šimtų metrų ilgio ir dvidešimt septynių metrų skersmens pabūklas, iššovęs šimto aštuoniasdešimt milijonų tonų sviedinį, sprogus dviem tūkstančiams tonų meli-melonito, dviejų tūkstančių aštuonių šimtų kilometrų pradiniu greičiu — nejaugi toks pabūklas negalėjo pakeisti žemės ašies? Ne! Taip būti negalėjo!

O vis dėlto. . .

Neišpasakytai susijaudinęs Mastonas pareiškė, kad nori palikti savo slėptuvę. Veltui misis Evandželina Skorbit stengėsi jį sulaikyti. Ji jau nebebijojo dėl jo gyvybės, nes pavojus buvo praėjęs. Tačiau ji norėjo jį apsaugoti nuo pajuokos, kuri laukė nelaimingojo skaičiuotojo, nuo pokštų, kurių nebus pagailėta, nuo pasityčiojimo iš jo didžiojo darbo.

O dar svarbiau, kaip sutiks jį Patrankos klubo kolegos? Ar nepradės jie kaltinti savo sekretoriaus už nesėkmę, kuri užtraukė jiems visiems gėdą? Argi ne jam, apskaičiavimų autoriui, tenka visa atsakomybė už sumanymo sužlugdymą?

Mastonas ir klausyti nieko nenorėjo. Jis nepasidavė misis Evandželinos Skorbit prašymams ir ašaroms. Jis išėjo iš namų, kur buvo pasislėpęs, ir pasirodė Baltimorės gatvėse. Jį tučtuojau pažino; ir tie žmonės, kurie kentė, manydami neteksią turtų ir gyvybės, ir dar labiau baiminosi dėl jo atkaklaus tylėjimo, keršijo jam visokiais būdais: jį išjuokė ir gėdino.

Reikėjo tik pasiklausyti amerikiečių gatvės vaikų! Jie pasirodė ne blogesni už paryžiečius gavrošus:

— Ei, tu! Ašies tiesintojau!

— Ei, tu! Žemės rutulio taisytojau!

— Ei, tu! Seno šlamšto knebinėtojau!

Pajuokiamas ir persekiojamas Patrankos klubo sekretorius buvo priverstas slėptis Niuparko viloje, kur misis Evandželina Skorbit parodė visą savo švelnumą ir meilumą jį beguosdama. Tačiau viskas buvo veltui. Mastonas, kaip graikų Niobė, noluit consolari[1], juk jo patranka pasirodė Žemės rutuliui ne baisesnė už paprastą šventinę petardą!

Praėjo penkiolika dienų, ir pasaulis, atitokęs nuo siaubo, jau nebegalvojo apie Arktikos pramonės bendrovės projektą.

Per tas penkiolika dienų — jokių žinių nei apie Bar-

[1] Nenorėjo būti guodžiamas (*lot.*).

bikeną, nei apie kapitoną Nikolį! Gal jie žuvo nuo šūvio sukelto sukrėtimo, kuris nusiaubė Vamasajos kraštą? Gal būt, jie užmokėjo gyvybe už tą didžiausią mūsų laikų mistifikaciją?

Visai ne!

Nuo sprogimo išvirtę, nusiritę drauge su sultonu, jo dvariškiais ir tūkstančiais čiabuvių, jie pakilo nuo žemės gyvi ir sveiki.

— Na ką, pasisekė? — paklausė Bali-Balis, trindamasis pečius.

— O jūs abejojate?

— Aš? Nei trupučio! Bet kada tai paaiškės?

— Po kelių dienų! — atsakė Barbikenas.

Ar jis nujautė, kad bandymas nepavyko? Gal būt! Tačiau jis nieku gyvu nebūtų prisipažinęs Vamasajos valdovui.

Po keturiasdešimt aštuonių valandų abu draugai atsisveikino su Bali-Baliu, sumokėję didžiulę sumą už padarytus valstybei nuostolius. Kadangi visi pinigai suėjo į sultono asmens kasą, o jo valdiniams neteko nė vieno dolerio, tai jo didenybė negalėjo skųstis dėl to pelningo sandėrio.

Paskui abu draugai su dešimčia savo meistrų nuvyko į Zanzibarą, kur rado garlaivį, plaukiantį į Suecą. Iš čia prancūzų keleiviniu paketbotu „Morisas", pasikeitę pavardes, atplaukė į Marselį, ir pašto traukinys be jokių avarijų ir nelaimių greitai atvežė juos į Paryžių; paskui, persėdę į traukinį Vakarinėje stotyje, jie atvažiavo į Havrą ir pagaliau transatlantiniu laivu „Burgonija" atplaukė Amerikon.

Per dvidešimt dvi dienas draugai iš Vamasajos atvyko į Niujorką.

Ir spalio 15 dieną, trečią valandą po pietų, jie pasibeldė į vilą Niuparke.

O dar kelioms akimirkoms praėjus, jie stovėjo priešais misis Evandželiną Skorbit ir Mastoną.

XX SKYRIUS,

kuriame baigiasi ši pramanyta, bet panaši į tikrą įvykį istorija

— Barbikenas? Nikolis?

— Mastonai!

— Jūs?

— Mes!

Tame įvardyje, kurį ypatingu tonu ištarė vienu metu abu draugai, skambėjo labai daug ironijos ir priekaištų. Mastonas perbraukė kaktą savo geležiniu kabliu. Paskui šnypščiančiu lyg gyvatės balsu, kaip būtų pasakęs Ponsonas de Terelis, jis paklausė:

— Ar jūsų galerija Kilimandžare turėjo tiksliai šešis šimtus metrų ilgio ir dvidešimt septynis metrus skersmens?

— Taip!

— O ar svėrė jūsų šovinys šimtą aštuoniasdešimt milijonų kilogramų?

— Taip!

— Ir pabūklas buvo užtaisytas dviem tūkstančiais tonų meli-melonito?

— Taip!

Tie trys „taip" kaip trys sunkūs vėzdo smūgiai krito Mastonui ant pakaušio.

— Tada aš manau. .— buvo bepradedąs Mastonas.

— Ką? — paklausė pirmininkas Barbikenas.

— O štai ką,— pasakė Mastonas.— Jeigu operacija nepavyko, vadinasi, parakas nedavė sviediniui dviejų tūkstančių aštuonių šimtų kilometrų pradinio greičio per sekundę.

— Mat kaip? — pasakė Nikolis.

— Ir jūsų meli-melonitu tik vaikiškus pistoletus užtaisinėti.

Kapitonas Nikolis net pašoko išgirdęs tuos žodžius, kuriuos palaikė įžeidimu.

— Mastonai! — sušuko jis.

— Nikoli!

— Jeigu norite šaudytis meli-melonitu.

— Ne, piroksilinu! Tai tikriau!

Misis Evandželinai Skorbit teko įsikišti ir apraminti įsikarščiavusius artileristus.

— Ponai! Ponai! Juk jūs draugai! — kartojo ji.

Tada pirmininkas Barbikenas jau daug ramiau pasakė:

— Ko mums vaidytis? Aišku, kad mūsų draugo Mastono apskaičiavimai teisingi, taip pat aišku, kad mūsų draugo Nikolio išrastos sprogstamosios medžiagos paimtas pakankamas kiekis! Ir mes tiksliai įgyvendinome praktikoje visus mokslo duomenis! Ir vis dėlto mums nepavyko! Kokia priežastis? Galimas daiktas, kad mes niekados to nesužinosim?

— Na ką gi! — sušuko Patrankos klubo sekretorius.— Pradėsime iš naujo!

— O vėju paleisti pinigai? — pasakė kapitonas Nikolis.

— O viešoji nuomonė? — pridūrė misis Evandželina Skorbit.— Kas jums leis dar kartą rizikuoti viso pasaulio likimu!

— Kas bus su mūsų ašigalio sritimis? — įsikišo kapitonas Nikolis.

— Kaip nukris Arktikos pramonės bendrovės akcijos! — sušuko pirmininkas.

Bankrotas! Jis jau įvyko, ir akcijos ištisais ryšuliais pardavinėjamos seno popieriaus kaina.

Tokia buvo tos milžiniškos operacijos pabaiga. Toks buvo atmintinas fiasko, ištikęs didįjį „Barbikeno ir K°" sumanymą.

Niekados dar niekas nebuvo taip atvirai ir negailestingai išjuoktas, kaip tie suklydę drąsūs inžinieriai: niekada dar niekas nebuvo taip pliekiamas laikraščių feljetonais, karikatūromis, dainuškomis ir parodijomis. Pirmininkas Barbikenas, naujosios bendrovės vadas ir jų Patrankos klubo kolegos buvo stačiai išniekinti. Jiems

davinėjo įvairias pašiepiančias pravardes, kartais. taip labai gališkas, kad jas nepatogu pakartoti net išverstas į lotynų ar net į valpiuko kalbą. Europoje taip iš jų juokėsi ir šaipėsi, kad jankiai galų gale įsižeidė. Jie atsiminė, kad Barbikenas, Nikolis ir Mastonas vis dėlto jų tautiečiai ir garsaus Baltimorės klubo nariai. Mažai betrūko, ir amerikiečiai būtų privertę feodalinę vyriausybę paskelbti karą Senajam pasauliui.

Pagaliau paskutinis smūgis buvo prancūziška dainuška, kurią paleido į pasaulį garsusis Paulius — tuo metu buvęs dar gyvas. Ši dainelė apkeliavo viso pasaulio kabaretus.

Štai vienas iš kupletų, sulaukęs daugiausia plojimų:

Sumanę Žemę mūs palaikę
Iš pagrindų visai pakeist,
Jie į pat ašį nusitaikė
Patrankos sviedinį paleist.
Ir žmonės laukia kaip paklaikę,
Kada ta valanda ateis...
Suimt bepročius, kol dar laikas!
Bum-bum! Bet Žemė mūs palaikė
Vėl sukasi savais keliais.

Ar paaiškės kada nors tikroji tos nesėkmės priežastis? Argi tas nepasisekimas neįrodo, jog tokie sumanymai neįvykdomi, kad žmonijos jėgos bus per menkos Žemės rotacijai pakeisti ir kad Arktikos sritys niekada nebus perkeltos į tokią geografinę platumą, kur ledų kalnai patys ištirptų nuo saulės spindulių?

Viskas paaiškėjo praėjus keletui dienų po pirmininko ir jo draugo sugrįžimo į Jungtines Valstijas.

Laikraščio „Tan" leidėjas Hebraras spalio 17 dienos numeryje išspausdino trumpą pranešimą, informuojantį susidomėjusį tuo klausimu pasaulį.

Štai kas jame sakoma:

„Visiems žinoma, kad nepavyko bandymas, kurio tikslas buvo sukurti Žemei naują ašį. O tuo tarpu tiksliais duomenimis pagrįsti Mastono apskaičiavimai būtų davę norimą rezultatą, jeigu dėl neišaiškinamo išsiblaškymo nebūtų įsivėlusi klaida.

Garsusis Patrankos klubo sekretorius, paėmęs pagrindu Žemės apimtį per pusiaują, parašė skaičių *keturiasdešimt tūkstančių metrų* vietoje *keturiasdešimt tūkstančių kilometrų*, tai dėl to išėjo klaidingas sprendimas.

Iš kur įsivėlė tokia klaida? Kokia jos priežastis? Kaip galėjo ją padaryti toks garsus skaičiuotojas? Belieka tik tuščiai spėlioti!

Aišku viena,— jeigu ašies perkėlimo uždavinio sąlyga būtų buvusi teisinga, būtų buvęs teisingas ir atsakymas. Tačiau, užmiršus tris nulius, galutiniame atsakyme pasidarė dvylikos nulių klaida.

Norint perkelti ašį per 23°28′ su ta pačia Nikolio išrasta meli-melonito jėga, reikia ne vienos patrankos, milijoną kartų didesnės už dvidešimt septynių centimetrų patranką, bet trilijono tokių patrankų, kurios iššautų trilijoną šovinių, sveriančių po šimtą aštuoniasdešimt tūkstančių tonų.

Vienui vienas šūvis, iššautas iš Kilimandžaro kalnų, pakreipė ašį tik per tris mikronus (tris tūkstantąsias milimetro), o jūros lygis pakito ne daugiau kaip devynias tūkstantąsias mikrono.

Pats šovinys virto nauja mažute planeta ir įsijungė į mūsų sistemą, kur ją laiko Saulės traukos jėga.

Alsidas Pjerdė."

Taigi dėl Mastono išsiblaškymo skaičiavimo pradžioje įsibrovė trijų nulių klaida, kuri buvo naujosios draugijos gėdos priežastis.

Nors Patrankos klubo nariai niršo ir plūdo Mastoną, tačiau visuomenės nuomonė pasikeitė jo naudai. Galų

gale juk klaida ir buvo visa nelaimė, tikriau, visa laimė, nes ta klaida išgelbėjo pasaulį nuo baisiausios katastrofos.

Ir dabar iš visų pusių pasipylė milijonai laiškų, sveikinančių Mastoną už apsirikimą trimis nuliais.

Nusiminęs ir prislėgtas Mastonas nesidžiaugė pašėlusiais valiavimais, kuriuos šaukė jo garbei visa žemė. Juk pirmininkas Barbikenas, kapitonas Nikolis, Tomas Hanteris — tas su medinėmis kojomis,— pulkininkas Blumsberis, judrusis Bilsbis ir jų draugai niekados jam nedovanos.

Tiesa, šalia jo buvo misis Evandželina Skorbit. Ta puiki moteris negalėjo jam priekaištauti.

Pirmiausia Mastonas nutarė patikrinti visus apskaičiavimus, nes netikėjo, kad jis galėjo būti taip išsiblaškęs.

Vis dėlto taip buvo! Alsidas Pjerdė neklydo. Štai kodėl paskutiniąją minutę atradęs klaidą, kai jau nebebuvo laiko paskelbti jos visai žmonijai, šis keistuolis per visuotinį sąmyšį buvo visiškai ramus. Štai kodėl tą valandėlę, kai prie Kilimandžaro kalnų nuaidėjo šūvis, jis ramiai sau gėrė vyną į Senojo pasaulio sveikatą.

Taip! Trys nuliai buvo užmiršti Žemės pusiaujo ilgio skaičiuje!

Staiga Mastonas prisiminė. Tai atsitiko pačioje jo darbo pradžioje, kai tik jis užsidarė Balistik-kotedže savo kabinete. Jis aiškiausiai parašė ant juodos lentos skaičių 40 000 000.

Ūmai pasigirsta nekantrus telefono skambutis... Mastonas eina prie aparato. Pasikeičia keliais žodžiais su misis Evandželina Skorbit. Staiga trenkia perkūnas, parbloškia jį žemėn ir apverčia lentą. Jis pakyla. Vėl pradeda rašyti skaičių, pusiau nusitrynusį krintant lentai. Vos spėja jis parašyti skaičių „40 000...", ir vėl suskamba telefonas. Grįžęs prie darbo, jis užmiršta

prirašyti tris paskutiniuosius nulius prie skaičiaus, išreiškiančio Žemės apimtį per pusiaują!

Na, štai! Viskuo kalta misis Evandželina Skorbit! Jeigu ne jos skambutis, Mastonas, gal būt, nebūtų gavęs elektros smūgio! Tada žaibas nebūtų jam iškrėtęs tokio pikto pokšto ir nebūtų sugadinęs jam viso gyvenimo, skirto tiksliems ir sąžiningiems apskaičiavimams.

Koks smūgis buvo vargšei moteriškei, kai Mastonas pasakė, kokiomis aplinkybėmis įsivėlusi klaida! Taip, ji nelaimės priežastis! Per ją Mastono laukia ilgi negarbės metai; juk garbingojo Patrankos klubo nariai miršta, tik tapę šimtamečiais senukais.

Po to pasikalbėjimo Mastonas pabėgo iš Niuparko vilos. Jis grįžo į Balistik-kotedžą ir ėmė žingsniuoti po savo darbo kabinetą, kartodamas:

— Dabar aš jau niekam netinku!

— Net ir vedyboms? — pasigirdo liūdesio ir gėlos kupinas balsas.

Tai buvo misis Evandželina Skorbit. Apsiverkusi, sumišusi ji atsekė Mastoną į kotedžą.

— Brangus Mastonai! . .— pradėjo ji.

— Gerai, sutinku! Bet ta sąlyga, kad aš daugiau neprasidėsiu su matematika!

— Aš jos nekenčiu, mano drauge! — atsakė žavingoji našlė.

Ir misis Evandželina Skorbit tapo misis Maston — Patrankos klubo sekretoriaus žmona.

O inžinieriaus Alsido Pjerdės pastaba suteikė didelę garbę ne tik jam, bet ir jo „mokyklai"! Pastaba, išversta į viso pasaulio kalbas ir išspausdinta visuose laikraščiuose, išgarsino jo vardą po visą pasaulį. Ir gražiosios provansietės tėvas, kuris buvo jam atsakęs dukters ranką dėl to, kad esąs „perdaug mokytas", perskaitė tą pastabą „Pti Marsele" laikraštyje. Ir be niekieno pagalbos pajuto sąžinės graužimą ir pasiuntė jo autoriui kvietimą drauge papietauti.

XXI SKYRIUS,

labai trumpas, bet nuraminąs dėl pasaulio ateities...

Tegu Žemės gyventojai daugiau nesirūpina! Pirmininkas Barbikenas ir kapitonas Nikolis nebepakartos taip liūdnai pasibaigusio bandymo. Mastonas nebedarys — net ir visai teisingų — apskaičiavimų. O kokia iš jų nauda? Savo pastaboje Alsidas Pjerdė sakė teisybę. Mechanika rodo, kad, norint nukreipti Žemės ašį 23°28′ kad ir su meli-melonitu, reiktų trilijono patrankų, panašių į tą, kuri buvo išrausta Kilimandžare. Jos nesutilptų mūsų planetoje net ir tada, jei visas mūsų Žemės paviršius būtų vien sausuma.

Taigi Žemės rutulio gyventojai gali miegoti ramiai. Ne žmonijos jėgomis pakeisti sąlygas, kuriose Žemė sukasi: žmogus negali pakeisti kūrėjo nustatytos tvarkos visatoje.

TURINYS

I skyrius, kuriame pasakojama, kaip Arktikos pramonės bendrovė pasiuntė raštą Naujojo ir Senojo pasaulio tautoms 5
II skyrius, kuriame skaitytojas susipažįsta su Olandijos, Danijos, Švedijos, Rusijos ir Anglijos delegatais 16
III skyrius. Arktikos sričių pardavimas iš varžytinių 28
IV skyrius, kuriame pasirodo mūsų jaunųjų skaitytojų seni pažįstami 39
V skyrius. Ar Šiaurės ašigaly esama akmens anglies klodų? 46
VI skyrius, kuriame staiga nutrūksta misis Skorbit ir Mastono pasikalbėjimas telefonu 53
VII skyrius, kuriame Barbikenas sako tik tai, ką norėjo pasakyti 63
VIII skyrius. „Ir tada Žemė suksis kaip Jupiteris", — pasakė Patrankos klubo pirmininkas...... 75
IX skyrius, kuriame pasirodo prancūzų kilmės „deus ex machina" 79
X skyrius, kuriame pradeda aiškėti įvairios nerimą keliančios aplinkybės 84
XI skyrius. Kas buvo Mastono užrašų knygelėje ir ko joje nerasta 92
XII skyrius, kuriame Mastonas didvyriškai tyli 98
XIII skyrius, kurio gale Mastonas duoda tikrai epišką atsakymą 106
XIV skyrius nors labai trumpas, bet jame iksas galų gale paverčiamas geografiniu pavadinimu 113
XV skyrius, kuriame yra kai kurių labai svarbių smulkmenų Žemės rutulio gyventojams 114
XVI skyrius, kuriame nepatenkintųjų choras dainuoja *crescendo* ir *inforzando* 121
XVII skyrius. Kas vyko ištisus aštuonis mėnesius tais atmintinais metais Kilimandžaro papėdėje 126

XVIII skyrius, kuriame Vamasajos gyventojai laukia, kad Barbikenas sušuktų kapitonui Nikoliui: „Šauk!" 134

XIX skyrius, kuriame Mastonas gal ir pagailės valandos, kai minia norėjo jį nulinčiuoti 137

XX skyrius, kuriame baigiasi ši pramanyta, bet panaši į tikrą įvykį istorija 144

XXI skyrius, labai trumpas, bet nuraminąs dėl pasaulio ateities 150

Ж. Верн ВВЕРХ ДНОМ * На литовском языке * Redaktorė A. Kašinskaitė * Viršelis dail. A. Kazakausko ir I. Bajorūnaitės * Techn. redaktorė L. Grincevičiūtė * Korektorė D. Meciūnaitė * Pasirašyta spaudai 1966.I.25. Leidinio Nr. 4771. Tiražas 15 000 egz. Popierius $84 \times 108^1/_{32}$ — 2,375 pop. l. = 7,89 sp. l.; 7,3 leid. l. * Spaudė Valstybinė „Raidės" spaustuvė Kaune, Spaustuvininkų g. 11. Užsak. Nr. 5722. * Kaina 34 kp

7—6

U (Pr)
Ve -Л 176

Kaina 34 kp

1966 m. Serija „DRĄSIŲJŲ KELIAI"

1. I. Jefremovas, SKUSTUVO AŠMENYS
2. L. Platovas, SLAPTASIS FARVATERIS
3. N. Trublainis, NEBYLUSIS LAIVAS

DRĄSIŲJŲ KELIAI

4. MAHOMETO PLAUKAS
5. F. Behounekas, KOSMOSO ROBINZONAI
6. A. Diuma, TRYS MUŠKIETININKAI, I, II t.
7. Ž. Vernas, AUKŠTYN KOJOM
8. A. Klarkas, MĖNULIO DULKĖS
9. F. Kuperis, PIONIERIAI
10. A. Azimovas, AŠ, ROBOTAS